

શ્રી
સૌભાગ્ય-લક્ષ્મી
[નાટક.]

લેખક તથા પ્રકાશકઃ
મણિલાલ છવરામ ગાંધી, અમદાવાદ
[આશિષ-સુવ્ર સંપ્રદાય, જુલો-સુવિચાર
દેવી સંસ્થા]

કીમત ૦-૮-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક નં ૧૮૮૨ નંબર

પુસ્તકનું નામ રામ ભાઈ ભાઈ

વિષય ૬-૨

શ્રી
સૌભાગ્ય-લક્ષ્મી
[નાટક]

લેખક તથા પ્રકાશક

મણિલાલ ગુરરામ ગાધી, ગાદરકે,

[અભિમન્યુનું યુદ્ધગમ, યમ ત સુને યત્ન - યાદિત્તિ - અનિત્તિ]

—૬૫૬૬૬—

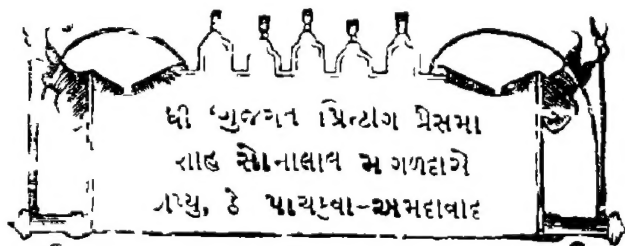
કામત ૦-૮-૦

નવમાત્રિ

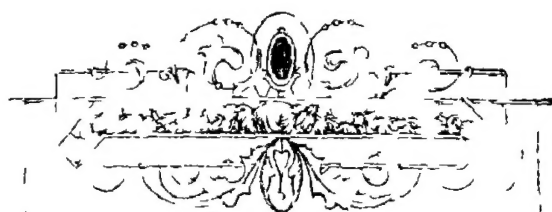
નિઠમાર્ગે ચેલેલા

પ્રા. ૫. ૮

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગૂજરાતી કોપીરાઈટ સંગ્રહ

[સર્વ હક સ્વાધિન]

અર્પણ પત્રિકા.

(હાર્દિગીત)

ઝાતી મુકાન જીવનનાણુ આપત્તિમા રક્ષા ત્રીપ્રી
કરવા સક્ષણ, ભવનકર, તીપ્તુ જ્ઞાન-દાન કૃપાનિધિ
તમ પનિન અર્ણુ ગરોજમા ઉદ્ધાનપ્રી અર્પુ કૃતી,
વિનતિ કરૂ, કરજોડીને સ્વિકારજી મહિપતી

લી

કુપાલિલાષો કિડર

મણિલાલ જીવરામ ગાધી જાડરકર.

અ વિનાશીની અનન્ય દુપાયી આજે નિર્વિતે “સૌભાગ્ય-
લક્ષ્મી” નામક નાટક આર્થ અપુઓના ડગ્ગમગામા
મંડવા ભાગ્યનાળી યાડે ‘ડુ, એ માટે મેંથી પહેના એ અનાયો-
ના ન થેનો અત ડગ્ગપવક આભાગ માનુ ‘ડુ

હિંદમા આજકાલ સર્વત્ર નગ્ગતિનો પવન ધુકાય છે પ્રમા
ણિકતા, મત્ય, ગૌર્ય, રિયા, ડગ્ગા કલ્યાદિના અગરડે ગૌગ્ગાન્વિત
યગ્ગેથી માતૃભૂમિના નેત્રમા અશ્રુ ગા માટે રેખાય છે ? એ પ્રશ્ન
નાટકના દુદ્દામા નિગ્ગત ચિત્ત થાય છે પદ્મની પ્રાણુરાતક
મોહકતામા અધ ગતેય, હવે એ મોહકતાની ડેરી અમગ્ગુ પગ્ગિણામ
મમગ્ગતા ગ્ગય છે એ ભાગ્ગતા ભાપિ વિગ્ગયનુ એક ડિગ્ગગ્ગવળ
ચિન્હ છે અતે એ ચિન્હતે ડિન્નતિનુ મર્તિમત ગ્ગ-પ અનાવવા
યુગ્ગાનવર્ગે ભાવી પ્રગ્ગના અતગ, ઐક્યની પ્રશ્નથી પ્રકાશિત
અનારી, તેમા અગ્ગે પ્રેમના દિવ્ય મનોગ્ગથનુ માપ્ગય રેડવુ જોઈએ
“ વિદેશીઓના, ખોટા મોતીની માફક ચમકતી ટાપટીપનુ અનુકગ્ગ

કર્નાથી નહિ, પરંતુ નહ થએલી પ્રાચીન વિદ્યા-કળા અને પ્રનિત પ્રણાલિઓના પુનરોદ્ધાગમાજ સમગ્ર દેશનું દુઃખાણુ સમ એવું છે” એ મિત્ર તનુ યથાર્થ પાના થાય એવા પ્રકરના ગિત્યર્ણો પ્રબધ કર્યો તેલગે

જોઈયના પ્રતિઓમા માહિત્ય-નવા એ પણ એક અગત્યનું હતુ ય છે કાળ - અતિતીનું ઝગી વાતાવળનું નિર્મુળ કરી, સત્ય, મનાયાર અને ગાતિનો પાઠ ગીખવનાર નુસાસિત પુણ્યો માહિત્યના અગીયામાજ ખીને છે ’ એ સુત્ર પ્રમાણે મારો આ નવું પ્રયત્ન સાચકમધુએને ડહકે મારે પણ ઝચિડર લાગશે તેા હું મહેતે કૃતકૃય થએયો માનીન

પ્રસ્તુત નાટક પ્રકટ કરવામા માનનિય મિત્રિ ગિરધરનાને અતતી ન્દાય ડગી, મહાન પ્રત્યે અતન્ય પ્રેમની લાગણી પ્રગ્નિત ડરેલી છે તેઓ ઉત્તમ પ્રકારનું ફર્નિયર અનાવે છે તેમજ દેગી ડાગ્ગીરીની પ્રનિદિન વૃદ્ધિ થાય એવા તન, મન અને ધનથી સદૈવ પ્રયત્ન કરે છે સાહિત્ય પ્રત્યે પણ તેઓ, આવો અનુપમ પ્રેમ ધગવે છે એ તેલ્લ આભાવિક રીતેજ અતર આનદથી કલગઈ જાય છે તેમની આાી લગ્ય ભાવનાઓ અવિચળ રહેા, એરી પ્રભુ પ્રત્યે મહારી નમ્ર વિનતી છે

આ ઉપરાંત ગાંધીનિવાસી શ્રીયુત મણિલાલ શામળદામ,
કોઈપણ કાળીદામ, મિત્રિ અથવાનાય, પીઠનિવાસી શ્રીયુત
ચતુરભાઈ પટેલ, સન્સોલીનિવાસી શ્રીયુત હરગોવિંદદાસ કાશીદામ
શાહ તથા દેવકન્થુના મુરાડાનિવાસી શ્રીયુત જોડાવાલ ન્યાતચં
વગેરે મેહીબુઓ કે જેઓ દિવ સમયથી મ્હારી સાહિત્યમવા
જન્ય પ્રવૃત્તિ પ્રતિ પુર્ણ દિલસોજી બતાવી રહ્યા છે, તેમનો આ
સ્થળે અત કન્થુપૂર્વકે ઉપકાર માનવો એ મ્હારી ફરજ સમજી છું

છેવટે, હું મતનગર પ્રેસના મેનેજર શ્રીયુત નર્સિસભાઈ દેવચંદ
બહેરા, કે જેઓ મ્હાન પરમ મિત્ર છે, અને મ્હારા પ્રત્યે સદૈવ
સ્નેહની લાગણી ધરાવે છે, તેમનો પણ આ સ્થળે હૃદયપૂર્વકે ઉપકાર
માનું છું અને તેમના જીવનમાં યશ અને લક્ષ્મીની અભિગ્રહિ કરના
અવિનાશીને અનન્ય ભાવે પ્રાર્થના કરું છું

ગાંધી, એ તી રૂઝ
માગશઁ કૃપ્યુ ચતુર્દશી
વિક્રમાદ ૧૯૮૧

} મણિલાલ જીવરામ ગાંધી જાદરકર,

શ્રીયુત મણિનાલભાઈ તરફથી 'નામાગ્ય-તદ્ધર્મી' નાટકના છતા-
એલા 'ફામ' મને વાચના મળ્યા હતા, જે ઉપરથી મને આભાવિક
ગીતે બે શબ્દ લખવાની ઈચ્છા થાય છે

આજના આપણે ત્યાં ગગનમિ પર જે નાટકો ભજવાય છે
તેમાનુ ભાગ્યેજ કોઈ નાટક એવું હશે જે નાટ્યશાસ્ત્રની ડોઝીએ
ઉત્તમ જણાય ખેર, એમ જાણે છે તે તેઓ જનમમાજના હૃદય
પર નીતિ-ધર્મની છાપ પાડતા હોય, આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમનુ ચિત્ર
અકિત કરતા હોય તો એટલા પૂતી પણ તેમની ઉત્તમતા લેખાત
અત્યારે તો એવી જાતના ભાવપ્રચુર નાટકો પણ જવ્યંતેજ દૃષ્ટિ-ગો
ચર થાય છે આ નાટકમા એવી જાતના ઉચ્ચ ભાવો વેપકે ઘણી
ખુબીયાં ચીતાર્યા છે એ જોઈ હર્ષ થાય છે

ભારતવર્ષ જેવો આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમ દુનિયાના કોઈ વિભાગમા
ન હોય અને નથી જગતનુ પ્રાચીન સાહિત્ય એની સાક્ષી પૂરશે.
જેમા આજે સંસ્કૃતિની સંપૂર્ણ છાપ છે, જેમા આદર્શ ગૃહસ્થાશ્ર-
મનો સર્વગંજ સંપૂર્ણ ચિતાર આપવામા આવ્યો છે, જેમા આખા
ભરતખંડનુ હૃદય વ્યક્ત થાય છે, એવા રામાયણ, મહાભારત આદિ
મહાકાવ્યોની—કહો, કે ધર્મશાસ્ત્રોની તુલનામા આવે એવા જગતની

અદ્વ કેટલા કાવ્ય છે? આ બે કાવ્યોમાયી નીકળેલી આર્ય સંસ્કૃતિની સુસ્મૃતિ અખડ ભૂમડલના હૃદયને રસપૂર્ણ કરી નાખે છે, તેની રુષ્કના ટાગી નાખે છે કાળીદાસ, ભવભૂતિ આદિ ભાગતના મહાન કવિઓએ ગુણેલા મહાકાવ્ય, નાટકોમા આત્મારૂપે વિલસતુ, એમને રમભગિત ડરતુ વસ્તુ ઉપરોક્ત બે કાવ્યોમાથીજ દેવામા આવ્યુ છે

આ નાટકનુ વસ્તુ જો કે કલ્પિત છે, છતા તે ઉપરોક્ત કાવ્યોમા વર્ણવાએલ વસ્તુને કેટલેક અંશે અનુસરે છે એમ સ્પષ્ટ જણાયા વિના મહેતુ નથી ઉપરના કાવ્યોમા વર્ણવાએલા વિશુદ્ધ ચગિત્રી, એમાના કેટલાક આદર્શભાવોની છવિ સ્વપાશે પણ આમા પ્રતિફલિત થતી જોઈ નડાન છે અને તે પણ ધ્રુજતી કે અન્યુટ નહિ, પણ સ્થિર અને સ્તુર જણાય છે

આ આશ્રમોમા પ્રધાનપદ તો બંને ગૃહસ્થાશ્રમનેજ આવ્યુ છે વેદ એનુ પ્રમાણ છે આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમ સેની ગૃહસ્થાશ્રમી પ્રભુપદ પામે છે, એમાજ ભાગતીય શાસ્ત્રોની મહત્તા છે ગૃહસ્થાશ્રમ રૂપ દિવ્ય ગ્થતા બે પૈકા સ્ત્રી-પુરુષ છે એ દિવ્યગ્થ તેના ચક્રરૂપ ગૃહસ્થાશ્રમી યુગનની પવિત્રતાયી, સુશીલતાયી, ધર્મમય વ્યવહારયી અને પ્રભુમય શ્રવનથી અવ્યાહત ગતિએ પ્રયાણ કરતો પરમધામમા નિવિતે પહોંચી જાય છે. પણ આ દિવ્યગ્થનો માર્ગ કંઈ સરલ નથી તેમા વણાએ ખાડા-ટેકરા છે, વચ્ચે ખડકો અને ટુંગરોના તોટા નથી કટકતો ગ્થજે ગ્થજે વેગએલાજ છે આ બધા વિપ્લોથી દિવ્યગ્થ પ્રશીસાર દોનાયમાન થાય છે, કંઈ કોઈ વાગતો ભાગી જવાની અગીયાર પણ હોય છે, પણ તેના ચક્રો જો સુદૃઢ હોય તો આવા બારીક ક્રમજે પણ એ ગ્થને ધર્મ થવાનો ભય નથી

પવિત્ર જોડું પોતાની સુશીલતાથી જગતને સ્વર્ગ બનાવે છે, અને એ સ્વર્ગમાં કમ્પવૃક્ષ ઉછેરી તેના અમૃતમય ફળોનો પોતે આદ લે છે અને બીજાઓને એ આદ ચખાડી તેમના હૃદયને સજીવન-ગસિલા-કિસાહિત કરે છે

લગ્ન એટલે પ્રેમી હૃદયોનું સંગઠન, - સમાનશીલ યુક્ત સ્ત્રી-પુરૂષની મૈત્રી, લગ્ન તુરંત વિષયોપભોગમાટે નથી લગ્ન તો સ્વર્ગ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આ ચારેય પુરૂષાર્થો સિદ્ધ કરી પ્રભુપ્રાપ્તિ માટે છે આ સંસારના પ્રયાણમાં એક કરતાં બે બધા મૃદુતા પ્રેમ-ઇત્યાદિ ગુણોથી સ્ત્રી, પુરૂષની ન્યૂનતા પૂરે, અને પુરૂષ પોતાના પરાક્રમ આદિ ગુણોથી સ્ત્રીની ન્યૂનતા પૂરે સંસારમાં પોતાને સ્વાર્થ અભિજ્ઞ માની, એકબીજાના સહાયક બની, આનંદ અનુભવના દમોલી પોતાની કિંકાન્તિ કરે લગ્ન ગાંઠથી જોડાતા સ્ત્રી-પુરૂષ અભિ, આદિ અને ગુરૂજનની સમક્ષ પોતાપોતાનાં કર્તવ્યોની પ્રતિજ્ઞા કરે છે. પાશ્ચાત્ય પદ્ધતિ પ્રમુખે અહીં છુટાછેડા ચંપ શકતા નથી અહીંતા દંપતી હાર્દિક સ્નેહથી જન્મ જન્મ-ાન્તરને માટે જોડાય છે તેથી અન્ય દેશોની પેઠે અહીં છુટાછેડા ચંપ શકવા નથી અને જ્યાં એવું બનતું હોય ત્યાંના લગ્નને આગળે લગ્ન કહી ચક્રવર્તી નહિ

હાર્દિક સ્નેહથી જોડાયેલા દંપતીમાં જમે તે સંજોગોમાં પ્રભુ પ્રેમ વિષે શંકા ઉપસ્થિત ચાલજ નહિ પ્રેમની પરીક્ષા પ્રેમથી કરવી એવું તો બરતનું મત છે જીવનમાં પ્રેમી પુગલન પ્રેમની અનેકવાર કસોટી ચાલે છે, પણ વિશુદ્ધ પ્રેમ તો એથી અનેકમણે વધુ છે વિશુદ્ધ પ્રેમી હૃદયોમાં પ્રેમપ્રભુ નિત્ય બીરાજતા હોય તેમને દુઃખ, શોક કે ક્રિન્દા કાંઈ કાળે ધેરી શકવા નથી શક્ષ કરી શકતા નથી

આવા પ્રેમી યુગલના હૃદયમાંથી નીકળતો પ્રેમ ઝરો તેમની આત્મ પાસના મનુષ્યોના હૃદયોને પણ પ્રેમપૂર્ણ કરી દે છે તેઓ સર્વને ચ્હાય છે, સર્વ કોઈ તેમને ચ્હાય છે જગતનુ તેઓ પગ્મ કલ્પાણ સાધી શકે છે, તેમનો વ્યવહાર સર્વને આદર્શરૂપ નીવડે છે

આ વિશુદ્ધ પ્રેમના ઝરાનુ મુળસ્થાન તો સ્ત્રી-હૃદયજ છે ત્યાથી એ ઝરો ઉત્તર થઇ પુરૂષના હૃદયને પ્રેમથી ભરી નાખે છે સ્ત્રી અચ્છેદ્ય પ્રેમતતુથી પોતાના હૃદયને પુરૂ હૃદય સાથે સીતી નાખે છે પછી એ હૃદયો ભિન્ન થઇ શકતા નથી સ્ત્રીને ભલે અબગા કહેા, પરંતુ તે પ્રેમથી તો સખલ પુરૂષોને પણ હરાવે છે તે પ્રેમથી પુરૂષ હૃદયને હસાવે છે, વિકસાવે છે, ઉત્ક ડિત કરે છે અને ઉચ્ચ ભૂમિકા નગ્ લઈ જાય છે પ્રેમથી એ ગૃહદેવી પોતાના ગૃહરાજ્યને પ્રેમરાજ્ય બનાવે છે તે એજ પ્રેમથી પોતાના સત્તાનો મુમ સ્કારી બનાવે છે દુષ્ટને એ ચડિકા જેવી જણાય છે પુરૂષમા વસના જડ ભાવરૂપ મહિષાસુરનુ એ મર્દન કરે છે, માટે તે મહિષમર્દિની કહેવાય છે એ કાલે પણ તેના હૃદયમાંથી જરાએ પ્રેમ ક્ષીણ થતો નથી એક કવિએ સ્ત્રીના સ્વરૂપનો ખ્યાલ બહુ સુદર રીતે આપ્યો છે તે કહે છે, “ સ્ત્રી કાર્યોમા મત્રી જેવી, આગા ઉઠાવત્રામા દાસી જેવી ભોજન સમયે માતા જેવી, શયન સમયે રભા જેવી, મનને અનુકૂલ, ક્ષમામા પૃથ્વી જેવી અને સુશીલતાથી કુળનો ઉદ્ધાર કરનારી છે ” આવી સ્ત્રીઓ હોય તે ઘર સ્વર્ગ જેવું બની રહે છે જે દેશમા આની સ્ત્રીઓ હોય તે દેશ પણ આગાદ થાય છે તેના સત્તાનો વિષે તો પૂછવું શુ ?

પ્રસ્તુત નાટકમા નાયક અને નાયિકામા ઉપરોક્ત ગુણો દેખા દે છે અનેક આપત્તિઓમા તેમનો પ્રેમ અખડ રહે છે, કેમકે તે

પ્રેમ સ્વાભાવિક છે હાલના ગંજીઓના અધિકારીઓનું ટ્રિગ્જર્થન પણ નાટકના એક પ્રવેશમાં કરાવ્યું છે પિતાએ લોભથી પુત્રને ધમકા કરી મૂક્યો તો પણ પુત્ર પિતાનો સ્નેહ ભૂલ્યો નથી, તેમ નથી તો પિતાની સામે તેણે માથું ડિચક્યું એ પ્રસંગ બાળકોને ધડો લેવા જેવો છે સ્ત્રીઓ બિગ્ કહેવાતી જા કાર્ય પ્રસંગે સાહસ, નીડરતા અને વિવેક બુદ્ધિ કેવી કુશળતાથી વાપરે છે એનો સમ્પન્ન ચિતાર પણ નાટકમાં આપ્યો છે ખામ કરીને ચલચિત્રોથી સ્ત્રી-પુરુષો ધડો લઈ શકે એવા પ્રસંગો નાટકમાં રજુ કર્યા છે

નાટકની ભાષા સરકારી છે, કાવ્યો પણ ભાવમયી અને રસિક છે એકદરે લેખકનો પ્રયાસ ગુરુત્વ છે હું ઇચ્છું છું, કે તેઓ હવે પછી ઐતિહાસિક નાટક લખે તો તેથી સાહિત્યની સેવા સાથે જનસમાજમાં નવચેતન પણ રેડી શકે લોકો જો આવા સાહિત્ય પ્રતિ અભિરચિ ધરાવતા થાય તો અવસ્ય લેખકના ઉત્સાહને વેગ મળે અને તેઓ સાહિત્યમાં પોતાની પ્રગતિ કરના જાય, જેના પરિણામે સાહિત્યરૂપ કલ્પશક્તિના દિવ્ય પુષ્પોના પરિમલથી સમાજના અંત કરણ પ્રકૃષ્ઠ અને-વિકસે પ્રભુ લેખકના એ અભિલાષને સફળ કરે

તા ૧૫-૧-૨૫
સરકૃત પાઠશાળા, મોહાસા

} મૂલશંકર કેશવરામ શાસ્ત્રી.

પાત્ર પરિચય.

(પુરુષ પાત્રો.)

વિપ્ર—કૈંક્રાસનગગનો એક ધર્મ કર્મનિષ્ઠ, રક સ્થિતિનો બ્રાહ્મણ

સૌભાગ્ય—પરમાર્થની પ્રતિમૂર્તિ—વણિક યુવક—નાટકનો નાયક

લક્ષ્મીનાલ—દ્રવ્યથેાભી વણિક—સૌભાગ્યનો પિતા

શુરવિગસિ હ—ક્ષત્રિયકુળકલક—મલિનહૃદયી સેનાપતિ

સન્યાસી—આદર્શ સાધુ

ધિરસિ હ—જીદમી રાજકર્મચારી

પટેલ—રક સ્થિતિનો ખેડુત

સગદારસિ હ—કુવારી જીદગીથી કટાણી ગએલ એક સૈનિક

(સ્ત્રી પાત્રો.)

કાચનમાળા—વિપ્રની પુત્રી

લક્ષ્મી—આર્દ્ર આર્થ અથળા—સૌભાગ્યની ધર્મપત્નિ—નાટકની નાયિકા

સરલા—સૌભાગ્યની નાની બહેન

વનલીલા

નવમાલિકા

કનકદત્તા

નિર્મળા

લક્ષ્મીની સખીથો

મિસ્ત્રી ગિરધરલાલ કિશોરભાઈ

જન્મ સ વત ૧૯૫૮

A 4582 Lakshmi Art, Bombay 8

શ્રી હરિ.

પ્રિયભાઈ શ્રી ગિરધરલાલ,

વિદ્યા પ્રતિ અનુરાગ અત કરણુમા વિકસેલ છે,
નિજ જ્ઞાતિને ઉદ્ધારવાની ભાવના પ્રગટેલ છે,
અવલોકી એ ઉત્તમ ગુણો આનંદ દિલ વ્યાપે અતી
વધજો પરસ્પર પ્રેમ એ મુજ પ્રાર્થના ઇશ્વર પ્રતિ
જીત્યા હૃદય સૌ સ્નેહીઓના નમ્રતા ધારણ કરી
આકાશવત્ ઉત્તન ઉરે પરમાર્થની વૃત્તિ ધરી
નિરખી, સુખદ્વ, હુનગ-કળા વિકસાવવા કરી મતિ,
વધજો પરસ્પર પ્રેમ એ મુજ પ્રાર્થના ઇશ્વર પ્રતિ
નિદોષતાના ચિન્હ મોહક, મુખ ઉપર દેખાય છે,
સ્નેહાળ મન અનુપમ, નિરતર હર્ષ જળ ઉભરાય છે,
કિર્તિ તણી માળા ફિસે છે, કંઠે શોભાવતી
વધજો પરસ્પર પ્રેમ, એ મુજ પ્રાર્થના ઇશ્વર પ્રતિ

લી

કલ્યાણચિતક

મણિલાલ જીવરામ ગાંધી જાહેરકર.

શ્રી “સૌભાગ્ય-લક્ષ્મી” નાટક.

મ ગળાચરણ.

પ્રારભમા પ્રણમુ પ્રભુ ! આ કાર્ય પાર ઉતારને,
કરૂણા કરી કંકર ઉપર બુદ્ધિ પ્રભા વિસ્તારને,
અનિતી અરી સ હારવા નિતિ-ધર્મ નાથ ! સમર્પણે,
આશા તરૂં અ તર ખીલ્યું ! પુષ્પો વિજયના અર્પણે.

અ ક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.

પાત્રો—વિપ્ર, કાચનમાળા, પાછળથી સૌભાગ્ય

વિપ્ર (પોતાના અંગ પ્રતિ નોંધ સ્વગત)—અહા ! એક સમય
અબ્યુદયના ઉચ્ચ શિખરપર વિરાજતીદેવી ભારતીના દિવ્ય સ તાનોની
આ સ્થિતિ ' સમય ' તહારી શી વિચિત્રતા ! એક વખત એવો પણ

હતો કે મોટા મોટા ચક્રવર્તી ભૂપાળો પણ શ્રદ્ધાતેજધારી બ્રાહ્મણોને ભક્તિપૂર્વક વદન કરતા જે બ્રાહ્મણોની કૃપાદષ્ટિ રકને ધનિક, ખનાવી શકતી અને જેમનું એકજ કોધકટાક્ષ સાર્વભૌમ મહિપતિને બિખારીની સ્થિતિમાં ફેરવવા સમર્થ નિવડતું એજ ગૌરવશાળી વક્ષના બ્રાહ્મણોની આ અધમ દશા ' હાય '.

હરિગીત છ ૬

રહ્યો દૂર માયા મોહથી પ્રભુ ચર્ણુમાં ચિત્ત રોકતા,
નિજ યોગબળથી દ્રવ્યને જે તૃણસમું અવલોકતા,
તે હાય ' આજે ઉદર કાળે ભટકતા ધર ધર દિસે,
સભારતા એ દુર્દશા ' અશ્રુ ઝરે નયનો વિષ
જેના પ્રયડ પ્રતાપથી સુગ લોકના ઉગ્ર કપતા,
પદરજ પુનિતને સ્પર્શવા મહિપાળ મોટા આવતા,
તે હાય ' શ્રદ્ધાહિન બનીને લુપ્ત આગળ કર ધરે '
ગૌરવ ગુમાવ્યું સર્વ નિશદીન પેટની ચિંતા કરે
રે રે ' દયાળું ઇશ અમપર કોપ શો તહારો થયો ?
ક્યા છે વશિષ્ઠ સમા મુની ' ક્યા વખત એ ચાલ્યો ગયો ?
કર કંઈ કૃપા જગપાળ ' બાળ દુભાય છે તહારા અતી
આશીર્વાદ દયો ફળદાયીની અટકાવવા આ અવનતી

ઓ પ્રભુ ! મહાદ્ આતરિક કષ્ટ કોની આગળ કહું ? પુત્રીના લગ્નને સમય અતિ નિકટ આવ્યો અને ગૃહમાં ખર્ચને માટે કંઈ પણ દ્રવ્ય નથી આશ્ચક સ્થિતિ અતિ દુર્લભ હોવા છતાં, આબરૂની ખાતર દુષ્ટ શાંતિઅધનને આધિન થઈ ખર્ચ કરવુંજ જોઈએ

ઓ અનાથોના નાથ ! જેમ કૌરવ સભામાં સતિ દ્રૌપદીને વચ્ચેના દંડ લગ્ન રાખી હતી તેવીજ રીતે આ ૨૬ વિપ્રની તમે સલાજી લેજો, નહિ તો મ્હારે માટે આત્મઘાત વિના આખર સાચવવાનો એક પણ માર્ગ નથી,

(કાચનમાળા પ્રવેશ કરે છે)

કાંચનમાળા—તાતજી ! આજે આપની મુખમુદ્રા આટલી બધી નિઃશ્વેસ કેમ દેખાય છે તે કૃપા કરી કહેશો ?

વિપ્ર—કંઈ નહિ બેટા ! એ તો સહજ ! સાત્રત સમયમાં બ્રાહ્મણોની કેટલી સીમા પર્યંત અધોગતિ થઈ છે એની કલ્પના આ ત કરજીને દગ્ધ કરી રહી છે

કાંચનમાળા—પિતાજી ! આપના પરિતાપનો પ્રકાર આ બાલિકાથી કેમ ગુપ્ત રાખો છો ? અરેરે ! આ નિર્ભાગી પુત્રીનો જન્મ આપને કેવો દુઃખકર નિવડ્યો ! ઓ જગતપિતા ! મ્હારા પુણ્ય પિતાની ચિંતાના શમન અર્થે આ ક્ષણે મ્હારૂં મૃત્યુ થાય તો કેવું ઉત્તમ ?
(રડી પડે છે)

(સૌભાગ્ય પ્રવેશ કરે છે)

સૌભાગ્ય (બન્નેને શોક સાગરમાં ડુબેલા જેઠું સ્વગત)—
અહા ! કોઈ ૨૬ રિયતિનો આ પવિત્ર વિપ્ર જણાય છે. તેના શોકો-
હમાર પ્રતિ કલ્પના કરતા એમ લાગે છે કે પુત્રીને પરણાવવા માટે
ગૃહમાં ખર્ચની બ્યવસ્થા નથી, એજ ચિંતારૂપી પિશાચિનીએ તેના
હૃદયને ઘેરી લીધું છે. અહા ! આવા સમયે હું તેને સ્થાય ન કરૂં

તો મહારા જેવો નગધમ સૃષ્ટિમા ખીન્ને કોણ હોઈ શકે / પ્રભુએ
 ૧૧ મહને દ્રવ્ય આપ્યાનું સાર્થક થુ ? મહાર લક્ષ્મ આજેજ થયુ છે
 પિતાજીએ મહારા લક્ષ્મમા ખોટી કીર્તિના લોભની ખાતર હજારોની
 હોળી કરી છે, તો એક રક-પવિત્ર-બ્રહ્મબાલિકાને કન્યાદાન આપ-
 ૧ વાના ઉત્કૃષ્ટ કાર્યમા પાચસો ડોલિયા કેમ ન આપવા ? પરંતુ પિતાજી
 જવાબ માગશે તેનું કેમ ? કાનુ કે તેઓ પરમાર્થ માટે કદાપિ
 કંઈ વાપગતા નથી મહને લાગે છે કે આવી પિતાજીના કાંધની
 સીમાનું ઉલ્લંઘન થશે પણ ચિન્તા નહિ પિતાજી મહને મ્હોતની
 સજા કરશે તો તે પણ પરમાર્થની ખાતર વ્હાલથી વધારી લઈશ
 રક મનુષ્યનું દુખ દષ્ટિએ પડ્યા છતાં જેનું હૃદય પિંગળતું નથી,
 એવા પાપાણુહૃદયી પુરુષોને સર્વથા ધિક્કાર છે

જન્મ્યો વ્રથા તે જાણુવો જે પરદુખે પીડાયના,
 દુખ જોઈ ભાગત બાળના અતઃકણુ ઉલગાયના,
 નિરખી અવરના સકટો જે લોચનો ભીંજાયના,
 સુખદાયિની ધૃશ્વર કૃપા એ દૃષ્ટી પામાયના
 ગાડી બગીચે મ્હાલીને મોજે અતિશય મેળવી,
 પણ જીવનના હિત કારણે ના ધર્મગતિ કેળવી
 ‘અમ જન્મ અર્પ્યો ધૃશ્વરે’ એ વ્રત ના ઉગ થાય છે,
 પણ જન્મ એથી શ્રેષ્ઠ ! જેનું ચર્મ પણ વપગાય છે
 ઝાકળ મમી આ જીદગી ચિરકાળ ટકનારી નથી,
 છે મગ્ન માનવનું નકી એ વાત ફરનારી નથી,
 ઐશ્વર્યને ઉપભોગ ના સુખકાગ અતે થાય છે,
 લાખ્યો જનો ચાલ્યા ગયા ન નિશાન કંઈ દેખાય છે,

કર્તવ્યમય જીવન દુખીને જોઈ જટપટ પરવરે
 મ્હાયક થવા ક ગાલને નિજ પ્રાણ પ્રેમે પાથરે,
 ધૌંવીર એના નગ અમર પ્રિય પાત્ર ઇશના થાય છે
 જય જય જગે ખોલાય કેરે સફળ ભવનો થાય છે

‘પાસ’ પિતાજી મ્હાર મ્હાય તે કરે, પરંતુ અત્યાગે આ વિપ્રને
 વિપત્તિમુક્ત કરના એ મ્હારી પવિત્રમા પવિત્ર કરજ છે લાવ્ય
 ત્યારે ‘બ્રહ્મવેન’ ખોલાયું ‘પરંતુ અરે’ બ્રાહ્મણોની અધોગતી સબધી
 તેમના મુખમાયી નિકળતા ઉદ્દગાર જોતા તેમનું હૃદય ઉચ્ચ
 ભાવનાઓથી ભરેલું જણાય છે અને તેથી પોતાને આવી રીતે દાન
 સ્વીકારવાનો સમય આવ્યો એમ ધારી અતઃ ખિન્ન થશે તો ?
 થાયજ ? કારણકે જેનું જ્ઞાન ઉચ્ચ પ્રકારનું હોય તેની લાગણી પણ
 તીવ્રજ હોય છે, ત્યારે લગ્ન પ્રસંગે શોભાવવાની ખાતર પહેરેલું
 આ માણિક્ય જડિત સુવર્ણ ક કણ ગુપ્ત રીતે તેમની સમીપમા મુઝી
 આવ્યો જાઉં તો શું ખોટું ? હા ! એમજ લાવ્ય ત્યારે એક ચિદ્રિ
 લખ્યું (ચિદ્રિ લખે છે)

(મૌભાગ્ય ચિદ્રિ તથા ક-ણ એ-ટનાલના બાધી ગુપ્ત
 રીતે મુઝીને ચાલ્યો જાય છે)

કેટલીક વારે કાંચનમાળા આખ ઉગાડે છે અને પોટલી ત્રેષ
 આશ્ચર્ય દશાનતી કહે છે-પિતાજી ! કહોકે વિચિત્ર વરના જણાય છે

વિપ્ર—એવું શું છે ? હેન ?

કાંચનમાળા—મ્હને ચોક્કસ ખબર છે કે પ્રથમ આ મથળે
 કમળપણ નહોતું છતાં હાલ આ પોટલી કયાથી આવી ? (પોટલી
 ખોલે છે તો અદરથી પત્ર નીકળે છે)

કાચનમાળા પત્ર વાંચે છે

પગમપુન્ય સદ્વિદ્યાનિધી વિપ્રવગ્ની સેવામા—

આપના કદનો હેવાલ શ્રીહરિની હજુરમા પહોંચી ગયો છે
ઇશ્વરપગ અચળ શ્રદ્ધા ગમનાન્ને કદી નિગશ થવું પડતું નથી એ
સિદ્ધાન્ત કૃષ્ણી સીમાપયત સત્ય છે એ આપ જેવા મહાનુભાવથી
અજ્ઞાત નહિજ હોય

આ કૃત્ય ઇશ્વર પ્રેરિતજ છે, તેથી કૃપા કરી પુત્રી પશ્ચિમના
ખર્ચ સહ આ પત્ર સાથે ગમેલું સુવર્ણ કે કણ નીકારી ઉપકૃત
દગ્ગો, ક્ષેત્ર વિગતી.

લી. એક ઇશ્વર પ્રેરિત હૃદય

કાંચનમાળા—પિતાજી ! એવા કાણુ ઉદ્ધાર ચિત્ત પુરૂષ હશે
કે જેણે કીર્તિનો પળ કિ ચિત્ત લોભ ગમ્યા સિવાય માત્ર આપણને
આપ કન્વાની ખાતર પોતાનું બહુ મુલ્ય કે કણુ અહીં મુક્યું !

વિપ્ર—બહેન ! સર્વેશ્વરની કળા અગમ્ય છે તેની ગચેલી
શ્રદ્ધિમા હજુ એવા અનેક ગતો અસ્તિત્વ ધરાવે છે ભારત માતાનું
હજુ કે ઇકે આખું ગૌરવ દ્રશ્યમાન થાય છે તે એવા દિવ્ય ગતોના
પ્રકાશને લીધેજ.

કાંચનમાળા—ચાલો ત્યારે પિતાજી ? આર્યાવર્તના સશુભાર
રૂપ એ પરોપકારશીલ દિવ્ય રતનનું સ્વયંભુ પાસે સર્વ પ્રકારે
જ ગળી પામીએ—

વિપ્ર—ચાલો ખેટા !

ગાયન

(દાસપરે દયા લાવોગે—એ રાગ)

કષ્ટ પ્રભુ દૂર કરજોરે (૨)

એ દયાળુ નરના કષ્ટ સહુ દૂર કરજો.

વિપત્તિનુ વાદળ કાપ્યું, મૂલ્યવાન કંકણ આપ્યું,
 કર્ણભાગ તરીકે નામ સ્થાપ્યું રે—એ દયાળુ
 સાર્થક કીધું જીવનનુ, હરીને હુ ખ હુ ખીયા જનનુ,
 ખલજો પ્રભુ પુખ્ય એ હિંદ ઉપવનનુ રે—એ દયાળુ

પ્રવેશ રજો.

પાત્રો—લક્ષ્મી તથા સખીયો, પાગળથી સોમાગ્ય

સ્થળ—કામવિવાસ બગીચો

મરબો.

સખીયો પતિવ્રતાના ધર્મ પ્રમાણે ચાલીએ રે—

જેથી તરીએ ભવજળ પામી અક્ષય સુખ—

હેતે હુળીમળી સૌ અબળા ધર્મ વિચારીએ રે—

સાખી

મળીયાં આજે આપણે પહેરી સુદર ચિર,
 આભૂષણ હિરા જડયાં શોભે ગૌર શરીર,

દિપે કેવી રૂડી મૌતિક માળા કઠમા રે,
મૌતિક માળા જેવું ઉજવળ રાખી દિલ હેતે હુળીમળી

સાખી

જીઠું કઠી નવ બોલડું તજવું આગસ અગ,
કરવી સેવા નાથની ધરી ઉર ઉમગ

સાસુ સસરા શાણી ! માતપિતા સમ માનવા રે—
રાખી વર્તન રૂડું કરવા કુળ ઉદ્ધાર— હેતે હુળીમળી

માખી

સ્વપ્ને પણ પરનર તણુ ધરવું ના કઠી ધ્યાન,
રક્ષણ કરવું શિયળનું ભલે જાય નિજ પ્રાણ
રહેવું સર્વ સ્થિતિમા સુખદાયક સતોષથીરે—
ધારી પ્રાણપતિને પરમેશ્વરની તુલ્ય— હેતે હુળીમળી

કાંચનમાળા—અલી નવમાલિકા ' સ્વતંત્ર નિયામકા જીવન
નિર્દોષ આલિકા જીવન વધારે નિત્ય કે પરતત્રતાની સુખવામા
અધાઈ ગૃહિણી પદપદ વિરાજવું એ ઉત્તમ '

નવમાલિકા—ખુદેન ' આ પ્રત્યક્ષે ત્હે આપણી મૌત્ય
સપત્ન સખી લક્ષ્મીને પુજ્યા હોત તો તને કદાચ અનુભવસિદ્ધ
કેવળ મળી રાકત '

લક્ષ્મી—(બહુડી ચાલી)—ઓય મા ! હજી સસાર-
શાળામાં પ્રવેશ કર્યો મને એ દિવસ પણ પુરા થયા નથી

એટલામા તો મહારી પાસેથી અનુભવસિદ્ધ ઉત્તર મેળવવા ધારે છે.
નવમાલિકા ' તને બીજાના ઉપર આક્ષેપ નકતા હીક આવડે છે
સ સાગ્યાગાન શિક્ષણુ મ્મ મ્હેલુ નથી કે એક દિવસમા ગીખી લેવાય.

વનલીલા—પણ એમા આપવી બધી ચિડાઇ મિલન વ્તય છે /
૫ ડ્યુવ ૩૩ '૭ કે તહ સ સાગ્યાગાના અનવન લીયા નથી પન્તુ
મહન ખાત્રી છે કે તહારી નિહતા અન બુદ્ધિબળથી તુ વિકત પ્રત્નના
ઉત્તર સારી રીતે આપી રાકીશ

કનકલતા—હા ' હા ' બ્હેન એના મનોમોહક મુખ પ્રતિ
દ્રષ્ટિપાત કરતા કુદરતી રીતેજ અનુમાન થાય છે કે આ બાલિકાનુ
આતુર્ય અનુપમેય હોવુ જાઇએ

નવમાલિકા—ખરી વાત છે બ્હેન—સાબળ '.

જો જો સુકોમળ મુખકમળ મનહર અતીદેખાય છે,
જોતા શશી શરમાઇને વાદળ વિષે સતાય છે,
અમૃતભર્યા આ અધરમા જો સ્મિત નિશદિન તગ્વરે,
પ્રતિપળ નવેલી રસવતી ઉગે ઝખના પિયુની ડરે

૨ છ-મગસોચનીના બ્રમરશર કરશે વિજય રતિ જગમા,
રસરેલને રેલાવશે નિજ નાથ કેગ સગમા,
કાયલસમા સ્વગ મધુરથી મોહનતાયુ મન રીઝશે,
આ કૃષ્ણકેશ કલાપ બધનથી પતિ કેદી થશે

૩ છ-તુક નાસિકા કર કમળતાળ સમા અહા શોભે અતી,
નાભુક પ્રદેશ કટી તળે સસક્ષાત કામ પ્રિયા રતી,
સાહિત્ય ને સંગિત કળાથી શયનગૃહ શોભાવજે,
કર્ની વિજય બહાલમ હૃદયપર દાપાય રનેહ દિવાલજે

૪ સ્ત્રી—અવકાશ સમયે ધધરે તુજ ઘાટ આ મોલક ધડયો,
 સાર્થક ઈવન સૌભાગ્યનું ' તુજ હસ્ત સુદર સાપડયો,
 થાજે અલી રસબસ ગસિકથી પ્રેમ મ દિરમા મળી,
 કળે હૃદયનું મૈકય, સાકર જન્ય જ્યમ પયમા લળી

૫ સ્ત્રી—નવ પર્વ પુષ્ય મિના મળે મુરલોકની આ સુદરી,
 જમ થાય જન જોનાગને નારી હશે કે કિન્નરી,
 નાબુક લતા સમ દેહ જો જો મદન કોપે કપતી,
 પજવે પવન છળબળ કરી અકળાય છે સુવતી અતી.

લક્ષ્મી—સખીઓ ! આજે તમારે બીજી કંઈ કામ છે કે
 મને સતાવવાનોજ ધધો લઈ બેઠા છો ?

વનલીલા—કામ હશે તો પછી કરીશુ પરતુ પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર
 પ્રાપ્ત કયા વિના તને મુક્ત કરનાર નથી.

લક્ષ્મી—ત્યારે તું બળાતકારે ઉત્તર મેળવવો છે ? જાઓ
 નહિ મળે !

વનલીલા—એમજે ! સાબળ ત્યારે—

પ્રસયો મદન અલી અમમા ના વસ્ત્ર આબૂપણુ મળે,
 સમજાય ના શુ રોગ છે કુર શનુ ગુપ્ત રીતે દમ્બે,
 શીતળ સમીર સુખકાન્ત ના શશિ કિરણથી કાયા બળે,
 શિતકાન્ત કગતી ઝોપામાં નવ શાતી અતરને મળે

લક્ષ્મી—વનલીલા ! હું તારાથી હારી. કૃપા કરી બોલવું બધ
 હું ' વ્યથિત હૃદયને વધારે ના સતાવ તારા પ્રશ્નનો ઉચિત ઉત્તર
 આપવા હું બધાઈ છું

કનકલતા—અલી 'ઉત્તર નહોતી આપતી ને કેમ ઠોકાણે આવી ગઈ'

વનલીલા—ઠોકાણે ન આવે તો કયા ખય ' સહિમા કામદેવને કોમળે હત્યો માભળ્યો છે ?

લક્ષ્મી—સખી ' જો ત્હાગ અતરમા અનુક પાનો કીચીત માત્ર અશ હોય તો કૃપા કરી એ કૂચ અનગા સખધી વાત જ છોડી દે મને એના નામ માત્રથી અગમા જ પનો આવિભાવ થાય છે

વનલીલા—કચુલ છે હું તને ત્રાસ નહિ આપુ પણ મ્હારા કિંત પ્રમનો ઉત્તર સત્વરે આપ

લક્ષ્મી—સાબળ બહેન ' સસારી થઇ શુદ્ધી પર્યંત સ્વામિની ગુદ્ધ મનથી એવા કગી એજ નારી જન્મની સાર્થકતા છે આપણા ધમશાસ્ત્રોમા લખ્યું છે કે, પતિ એજ પ્રમદાનુ સાચુ દેવત છે. અને પતિભક્તિ એજ અખળાને સસાર સાગર તરવાનું સગળ અને શ્રદ્ધ સાધન છે પુરૂષોને જે સિદ્ધી, જપ, તપ તિર્થયાત્રા, દાન, લોકસેવા ઇત્યાદી પરિશ્રમના ભોગે પણ ભાગ્યેજ પ્રાપ્ત થાય છે, તે અમૂલ્ય અને અપ્રાપ્ય સિદ્ધિ સતી આને પતિભક્તિના પ્રભાવે સહેલાઈથી મળે છે

કનકલતા—લક્ષ્મીબહેન ' ભાગ્ય યોગે જો કદાચ પતિ વિદ્વાન અને નસજ મળે તો તો તમે કહ્યું તેમ જાતી સ્કે, પરંતુ કદાચ નિગ્રહ, મૂર્ખ અને બેકદર મળ્યો તો પછી શું કરવું ?

વનલીલા—શુદ્ધી નુધી કપાળ કુટી કુટીને મરવું ' બીજું શું વળી ?

લક્ષ્મી—ના 'હેન' એમ નવી શાસ્ત્રાના એવી છે કે પતિ સાક્ષર હો કિવા નિરક્ષર હો, ધનિઃ હો વા રક હો, બુદ્ધિશાળી કે મૂર્ખ, સૌંદર્યસપન્ન કે અપંગ, દયાળુ કે ક્રૂર, ગમે તેવા હોય છતાં નિષ્કામ વ્રતિથી સદા સર્વદા તેની ભક્તિ કરવી અને પ્રભુ તુલ્ય સમજી તેની સર્વ આજ્ઞાઓ પ્રેમથી પાળવી સખી ! એવી સતિ મુન્દરીઓના પ્રભાવ ક્યા હોય છે ! જો સતી સુઠ્યાની સ્વામી ભક્તિપર પ્રસન્ન થઈ પરમેશ્વરે તેના વયોવ્રહ પતિન યૌવનાવસ્થાનુ દાન યુ હતુ સતી સાવિત્રીના પાતિત્યપર રીઝી ઇશ્વરે તેના મૃત્યુ પામેલા પતિને જીવનદાન આપ્યુ હતુ આ યુ ઓછી મહત્તા ઝહેવાય 'હેન' !

વનલીલા—સખી ! એ દયાળી દેવીઓના મનાબળ અનિ ઉચ્ચ પ્રદાગતા હોવા જોઇએ પણ જેનામા એવા મનાબળ કે આત્મ શ્રદ્ધાનો અભાવ હોય તે મનગમતા મોહન વિના કેમ ગુણ પૂરક જીવન ગાળી શકે !

લક્ષ્મી—સખી ! ગીતામા પણ કહે છે કે મન એવ મનુષ્યાણા વષ માલ્યો કારણમ્ માટે જેનામા ઉચ્ચ પ્રદાગ્નુ મનોબળ નથી, તેનુ જીવન ત્રયા છે, જેઓ પોતાની વ્યવિધ કાંચુમા રાખી શકતી નથી તેઓ વણીવાર નીચ કૃત્યોમા પણ દોગય છે અને પશ્ચિણમે પ્રભુએ અર્પેનુ આ અમૃત જીવન એજે જાય છે સખી ! મનુષ્ય માનુ પ્રથમ કર્તવ્ય એ છે કે મનન અવશમા ગળી નીતિના પવિત્ર પથપર્ચી પ્રાપ્તાનો પણ સચિત યત્ન ફેડુ નહિ સતોષ અત માનન સ્થાનાર એક ગરીબ મનુષ્ય કા નિરાદ પગુજ મળ્યા છતાં આદ માન કે અત પતિપત્નિ જીવી ગાળ છે, જ્યારે

અનેક મીલેા અને માળાની માલિકી ધગવનાર ધનાઢ્ય ગૃહસ્થો સતોપના અભાવે પોતાની મિલકતમા વૃદ્ધિ કરવાની ખાતર મરીખો-ના ગળા કાપતા પણ આચકો ખાતા નથી. એ શુ ઓછુ આશ્ચર્ય છે ? એવા શ્રીમતોને માનુષ નહિ હોય કે આપણે આ નશ્વર સસારમા માન યોડા સમયનાજ મહેમાન છીએ અને મૃત્યુ પછી એક પાઇ પણ સાચે આવનાર નથી ? જેને માટે આ દ્રવ્ય ભેગુ થયુ છે, તે પુત્ર, કલત્ર ઇત્યાદિ પણ અતકાળે શાંતિ પ્રદાન કરી શકે તેમ નથી અને પાપ પુણ્યનો હિસાબ ન્યાયી પ્રભુ આગળ પોતાને આપવોજ પડશે ? સર્વ જાણે છે કિંતુ જ્ઞાન અને મનોબળની ખામીને લીધે જગતની મોહમાયાથી તે મુક્ત થઇ શકતા નથી.

આ બધી બાબતોને ઉડી રીતે લક્ષમા લેતા મને તો એમજ લાગે છે કે અમુક સ્થિતિમા સુખ કે દુખ માનવુ એ પોતપોતાના મનોબળ ઉપર આધાર રાખે છે નિર્ધન સ્થિતિની મુશ્કેલીયોથી ત્રાસી ગએલ મનુષ્ય શ્રીમતાઇમા સાચુ સુખ હશે એમ કલ્પના કરે છે જ્યારે ધનિકો સસાગની અનેક પ્રકારની આધિ ઉપાધિથી કટાણી કોઇ કોઇવાર નયનમા અશ્રુજળ ભરે છે શાંત નિદ્રાની સાચે શત્રુતા હોવાથી મધ્ય નિશ્ચા સમયે પણ ઘણીવાર શયનગૃહની અદર વિચારશીલ સ્થિતિમા દીવાના દર્દાની પેડે આમતેમ ફરે છે ત્યારે બહેન ! સુખદુખનો પ્રશ્ન કયા રહ્યો ? રકથી રાય પર્યંત સર્વ મનુષ્યને માયે દુખ તો સરળએલુજ છે જેમ ઋતુઓનુ બદલાવુ વ્વાભાવિક છે તેમ મનુષ્યની સ્થિતિનુ પરિવર્તન પણ સ્વભાવિકજ છે માટે ઉચ્ચ મનોબળ વિના સુખ મેળવવાના મિથ્યા શશ મારવા એ મૂર્ખતા છે આ જગતમા નુખી તેજ છે કે જે પોતાના મનને અકુશમા ગાખી શકે છે સાબળ બહેન !

હરીગીત છંદ

મહાસય મળે મોટા અગર જે વન વિષે વસવું પડે,
 નવ હર્ષ કે કષ્ટ શોક ' નાણું જાય યા તો સાપડે,
 કુદનતણી માળા અને રૂદ્રાક્ષ જે સરખા ગણે,
 મુખીયો ખરે તે શ્રદ્ધિમા ઇશ નામ મુખ નિશ્ચદિન ભણે ૧

પટકુળ મનોહર હોય યા તો પશું વૃક્ષ તણા મળે,
 હો મિત્ર યા શત્રુ અગર ' ના ઉર ઇષાદી બળે,
 રાખો અગર ભુખ્યો ' ભલે ભોજન મળે મન ભાવતુ,
 મુખીયો ખરે તે શ્રદ્ધિમા મન ના વ્યયીત જેનુ થતુ ૨

કટુ શબ્દ યા સત્કારને સરખા ગણે જે સર્વદા,
 વૈભવ મળ્યે ફૂલાય ના ' ન મુઝાય પડતા આપદા,
 સ સારમા વિચરે સદા ગહી પશ્ચર નીતિ તણા,
 નર અમર ને એવા કહે ' મુખની સખી રી છે મણા ' ૩

વનલીલા—વાહ વાહ સખી ' ધન્ય છે તને અને તારી વિક્ષ-
 તાને ' પ્રભુએ કામ-રતિનુ જોડું અતિ ઉત્તમ મેળવી આપ્યું છે

લક્ષ્મી—જો વળી પાછી મસ્કરી કરવા માડી કે '

કનકલતા—સખી ' સામેથી કોઈ પુરૂષ બગીચામા આવતો
 હોય એમ જણાય છે

(બીજી મંત્રીયો તે તન્દ્રા બુદ્ધિ છે જોડામા સૌભાગ્ય બીજા દરવાજામા
 થઈ બાગમા પ્રવેશ કરી જગત્ દૂર ભેગા રહે છે)

વનલીલા—લક્ષ્મી બહેન ! કામદેવના ત્રામથી તપેલા તનને ચાત કરવા તમે જરાક આ શીતળ અને મદ પવનથી ભરેલા બગીચામા વિશ્રાંતી લ્યો. અમે સર્વ હવે ગૃહપ્રતિ જઈશું.

લક્ષ્મી—આવા એકાન્ત સ્થાનમા મને એકલી મુકી તમે બધા ચાલ્યા જશો ? દયાને અતરમાથી દુર કરી આમ કૂર થશો ?

વનલીલા—હા બહેન હા ! (ચાલવા માડે છે)

લક્ષ્મી—(બુમ પાડીને) પણ સખીયો જરાક તો ઉભી રહો ! મને બ્હીક લાગશે

કનકલતા—જેમ લતા વૃક્ષની આસપાસ વીટાઈ વળે છે તેમ તુ પણ પ્રિયતમગ્રી વૃક્ષને પ્રેમથી વીટાઈ વળજે એટલે બપનો નાશ થશે

લક્ષ્મી—સખીયો ! મને સર્વાંગ કપનો સાક્ષાત્કાર થાય છે

વનલીલા—ઓ શાશ્વી ! ખોટા ખોટા બહાના જવાદે હૃદયે-શ્વરને મળવાની આતુરતા મુખપર સ્પષ્ટ અવલોકાય છે ચદ્ર દર્શનથી રજની જેમ અપૂર્વ શોભા ધારણ કરે છે તેમ તારા કપોળ પ્રદેશપર પણ અલૌકિક પ્રકાશ દેખાય છે.

લક્ષ્મી—સખી ! અકારણ મહારાપર આમ આક્ષેપો મુકવા એ લીક કહેવાય !

વનલીલા—ના ! મ્હોટી શાસ્ત્ર અને સત્યવક્તાને ડોળ રાખનારીને આમ પતરાજી કરવી એ વ્યાજબી ગણાય ! !

(બધી ન્ય છે, સૌભાગ્ય લક્ષ્મી સમીપ ઉપસ્થિત થાય છે)
(સૌભાગ્યને જોઈ લક્ષ્મી નયન નીચા ઢાળી શરમને આધીન થાય છે)

સૌભાગ્ય—પ્રેમી પ્રાણી ' પુરૂષ વગની વડીલાત કગ્તા આ નાનુક મુખકમળ અતિ શ્રમિત થયુ લાગે છે હો ।

(લક્ષ્મી નીચુ જ નીહાળી રહી છે)

સૌભાગ્ય—મહેને મહારી હૃદયેશ્વરીના મુખથી ઉત્તર માલગા ની અભિલાષા છે શુ તે સફળ નહિ થાય ।

(હજી નીચુ જ જોઇ રહે છે)

સૌભાગ્ય—શુ ઉત્તર નહિજ મળે ।

લક્ષ્મી—(અતી નમ્ર સ્વરે) આપે અમારી સર્વ વાતો સામળી લીધી ।

સૌભાગ્ય—જી હા ।

લક્ષ્મી—પ્રાણેશ । કોઇની છાની વાતોને ચોરી ચુપકીથી સામળી લેવાનુ આતુર્ય કઈ શાળામા શીખ્યા । ન્યાય દેવતાની દ્રષ્ટિ મા આપ અપરાધી ઠરે છે ।

સૌભાગ્ય—પ્રિયા । જો મે કોઇ અન્ય અખળા પ્રતિ આવા પ્રકારનુ વર્તન ચલાવ્યુ હોત તો અવશ્ય હુ પાપભાગી થાત પરનુ લક્ષ્મી પવિત્ર સકલનાથી તારા અને મહારા અતરનુ ઐક્ય થએલુ હોવાથી, શુ એ ગુપ્ત વાર્તાકાપ સામળવાનો મહેને હક નહોતો ?

લક્ષ્મી—વાહવાહ । ' ઠગારા । ભોળા બામિનીને વાકજળમા જકડી લેતા સારી રીતે આવડે છે ને શુ ' પણ વહાલા । મહારો કર મુકો । ત્હમે કામણથી પણ લરેલા લાગો છો શુ દાસીને પ્રેમની મદિરા પાઈ દીવાની યનાવવા ધારી છે ?

સૌભાગ્ય—ઓ ગસવેલડી ! જો જો ! કૂં કામદેવના ત્રાસથી ત્હાડે સવોગ કેવું ધુન્ને છે ? આવ આવ ! જગાડ ત્હારા પ્રિયતમના હૃદયપર આરામ લે !

(પિયુન ભેટી પડે છે)

(થોડોજ ક્ષણ પછી જામે એન્દમ નીડામાથી જગત થઈ હોય તમ બેબાકળી બની શોકગ્રસ્ત મુદ્રા કરી નિશ્વાસ નાખે છે)

સૌભાગ્ય—ઓ અલભેલી ! તને શું થાય છે ? આમ એકાએક તેજસ્વી મુખચદ્રપર નિસ્તેજતા કેમ છવાઈ ગઈ ? પુષ્પથી પણ અધિક કામળ ઉરમા ઉષ્ણ નિશ્વાસ ભરી વ્યથિત થવાનું શું કારણ છે ?

લક્ષ્મી—કંઈ નાહ બહાલા !

સૌભાગ્ય—મનોહારીણી ! ત્હાગ આતરીક તાપને ગુમ રાખવાનું શું પ્રયોજન છે ? આવી રીતે બીન્નતા ગમવાથી દાષત્ય પ્રેમની મહત્તા ઓઢી થાય છે સસારને સ્વર્ગરૂપ બનાવવાના મ્હારા વૃક્ષ વિચારો અતરમાજ દયાઈ જાય છે.

લક્ષ્મી—પ્રિયતમ ! એમ ઓછું શીદને લાવો છો ?

સૌભાગ્ય—કેમ નહિ પ્રિયે ! ત્હને કંઈ થતું જોઈ મ્હાડે મર્મસ્થાન વિધાઈ જાય છે. હૃદય ચીરીને બતાવી શકતું હોત તો ખાત્રા થાત કે કેવી અસહ્ય વેદના થાય છે !

લક્ષ્મી—આપની મ્હારા પ્રતિ આટલી બધી લાગણી જોઈ હું મ્હાગ અહોભાગ્ય સમજી છું હા પણ હૃદયેય ! મ્હાગ એક પ્રશ્નનો ઉત્તર આપશો ?

સૌભાગ્ય—ઘણી ખુશીથી,

લક્ષ્મી—મહેને આપના હૃદય રાજ્યની ગમી બનાવી કયા પ્રકારે સુખી કરશે ? બન્નેના જીવનનું સાકાર્ય કરવા કયા પ્રકારના વિચાર પ્રદેશમાં વિચરશે ? કહેા કહેા ' બહાલા ' આ પ્રશ્નના ઉત્તર પર મહારા સુખદુખનો આધાર નહેલો છે

સૌભાગ્ય—ઓહો ! ' બહાલી ' એમાં ગભરાય છે શીદને ! ત્યારા સુખને માટે હું શ્રદ્ધિમાં સ્વર્ગ હાજર કરીશ

હરીગીત

ગસબસ થયું કરી સ્નાન, પ્રિય ! સાગરમહીં યૌવનતણા,
કરવા જીવન સાકાર્ય વિધ વિધ ભોગ ભોગવયું ઘણા,
તનમન પરસ્પર અર્પિત દાપત્ય પ્રમ દીપાવયું,
ના શોક કર મુર સુદરી ! જળ હર્ષનું વર્ષાવયું

લક્ષ્મી—હાય ! મહારી શકા ખરી પડી. ઓ પ્રભુ ! પ્રેમ હીરાની પરીક્ષા કરવામાં હું ઠગાઇ છું ' ફસાઇ છું '

(પછડાઇ પડે છે અને મુર્છિત થાય છે).

સૌભાગ્ય—(તેના મુખપર પવન નાખતા)—અરે ! આ સ્નેહની સાક્ષાત પ્રતિમુર્તી હોવા છતાં અત્યારે મહારા પ્રતિ તેના મુખમાથી તિક્ષ્ણ વાગ્માણ્ય કેમ છુટતા હશે ? મહારા પ્રેમી પુણ્યમાં આમ એકાએક પરિવર્તન શાથી થયું હશે ?

(લક્ષ્મીના મુખમાથી ઉદ્ગાર નીચે છે)

હરીગીત છંદ

મમ નાથ તું આ એજ કે કર્નો લસ પલટાઈ ગયા,
ઉન્નત વિચારો ઉગ્ના શા કારણે અળગા થયા, '

આતુર હતા પ્રાણેશ ' ભારત માતને ઉદ્ધારવા,
 બળિદાન દઇ જીવનતાણુ ' નિજ બધુજનને તારવા ૧
 જે દેશ હિતવર્ધક મનોહર લેખ પ્રિય લખતા હતા,
 વકતૃત્વ શક્તિ દાખવી મન મુગ્ધ મુજ કરતા હતા,
 દુખ જોઇને નિજ દેશનું જે નિરનયન ભરતા અતી,
 કરવા ઉભયની અવનતી ' તે હાય શુ ધરશે મતી ' ૨
 ધિકારતા મનથી સદા જે મોહ ક્ષણભગુર ગણી,
 ફરતા બલુતી ચોળાને નીજ દેશની સેવાતણી,
 તે હાય વિસરી સર્વ શુ ' શ્રુ ગાર રસ ભોગી થયા,
 હુલ્લક જીવન સમ જીવશે ' તજી માતૃભૂમિની દયા ૩
 સાક્ષગ સભામા જે પતિ અતિ માન ભેળવતા હતા,
 નિશ્ચાર્થમય વૃત્તી ધરી જન મુદ્ર કેળવતા હતા,
 ભાષણ ચક્રી ભારત વિજયનું સૌર્ય ભેળવતા હતા,
 રે રે પ્રભુ ! મમ નાથમા સારે મુકી મોહાધતા ' ૪

ઓ સર્વેશ્વર ' એક દેશભક્ત વીર નરની નારી તરીકે નામા-
 કિત થવાની મહારી ભાવનાઓ અફળ થશે ' શુ અન્ય ક્ષુદ્ર જીવનોની
 મારક અમારાં જીવન પશુ પાણીના પરપોટાની પેગેજ જશે ? હાય !
 તેમ થાય તો પછી સહવિદ્યા પ્રાપ્ત કયાનું પ્રયોજન શુ ' ઇશ્વરકૃપાથી
 ઉચ્ચ પ્રકારનું જ્ઞાન મળ્યા છતાં જે મનુષ્ય પ્રમાદી થઈ પોતાને
 બળવવાની ફરજે પ્રત્યે બેદરકાર ગહે છે તેને લાખખોવાર શીટકાર છે !

ધીકાર છે તે ધનિકને ના પુણ્યમા ધન વાપરે !
 શીટકાર છે તે ગાયને રૈયતતાણુ હિત ના સ્મરે !

સત્તા છતાં ના રક પોખ્યા ' ધિક્ક તે સત્તાપરે '
 ત્યમ ધિક્ક તે વિદ્વાનને ' ન સમાજની સેવા કરે '
 પ્રભુ પ્રભુ ' જેમ વિધિએ ધાર્યું હશે તેમ થશે ' .

સૌભાગ્ય (સ્વગત) અહા ! આતે એક સાધારણ અયળા !
 કે આર્યાવર્તને દીપાવનાર દૈવી ગુણગીત દેરી ! કતી ઉત્કૃષ્ટ ભાવ-
 નાઓ ! કેવો અપૂર્વ સ્વાર્થત્યાગ ! શુ વિદ્વતા ! કેવું અલૌકિક
 આત્મદમન ! કર્તવ્ય પ્રદેશમાં છુલા પડેલા પ્રવાસીને માર્ગ દેશાવનાર
 માનુની ! હું તહારે કયા ગળદોમાં આભાર માનું ? તે સમગ્રતુ
 નથી ! તારૂણી ! તહે મહાગ અધકારમય જીવનમાં શાનદિપક પ્રક
 ટાવી માતૃભૂમિ પ્રત્યે જગવવાની ફરજતેનું ભાન કગવ્યું છે ! (લક્ષ્મીના
 ભાલપ્રદેશપર કર સ્પર્શ કરી)-પ્રાણેશ્વરી ! તૃપા કરી હવે તમાગ
 અતન્માયી નીકળતા ઉજ્જુ નિશ્વાસથી વાતાવરણને વધારે ઉજ્જુ ન
 બનાવજો ! જરા આ તરફ જૂઓ ! તમાગ ગૌર્યભયા વચનોએ મહાગ
 નેત્રપરથી નશ્વર મોહના પડળ ઉપેડી નાખ્યા છે ! હું આ ક્ષણે
 તહારી સમગ્ર બિખમ પ્રતિજ્ઞા કરું ' હું કે-

નહું મોહ મિલ્યા જીવનનો પરમાર્થમાં વય ગાળશું,
 આશ્રય વિનાના રક બધું ! પ્રેમ પૂર્વક પાળશું,
 ઉપદેશના અમૃતવડે બળ એકંથનું પ્રસંગવશું,
 અપાં ઉભય નનમન ભૂમિને સ્વર્ગસમ સોહાવશું

(લક્ષ્મી એકદમ ઠીક થઈ ઉઠીસમય ચહ- નમન કરે)

પ્રવેશ ૩ જો.

[મથળ-કૈલાસનગરમા સૌભાગ્યનુ ગૃહ]

પાત્રો-સૌભાગ્ય અને તેના પિતા લક્ષ્મીલાલ,

સૌભાગ્ય (પુત્રક વાચતા વાચતા બધ કરી) અહા ! આજે
મ્હારે ચિત્ત આટલું બધું અસ્વીગ કેમ જણાય છે પ્રતિપક્ષે અમગળ
ચિન્હો દ્રવ્યમાન થાય છે જાણે મ્હાગપર કંઈ આશ્વત્થો પર્વત તુટી
પડવાનો હોય એમ દેખાય છે ! પ્રભુ પ્રભુ ! ચાલ જીવ સાત થા !
ચિન્તા કયાથી રુ વળનાર છે ! લખ્યા લેખ કોનાથી ટળનાર છે ?

હરીગીત છંદ

રાંજ પગ ફરે દુખ ચક્ર ત્યારે સન્મતિ બદલાય છે,
સુખ નાશ થઈ પણ માત્રમા વા કંઈ ફરો વાય છે,
ચ્હાલા અને વેરી ભુલી નિજ મોહ સગપણુ સર્વથા,
ગ્દાક અને ભક્ષક અહા ! દે દગ અણુધારી વ્યથા ! ૧

નગરાય સમ જુનીપતી મતિ ધર્મપગ જેની હતી,
મોં છુંત ગુમાવ્યુ સર્વ ! દુખ ભાવી કળી ન શકયો રતી,
સતિ સુદરી નીદોષને વનમા મુછી ચાલ્યો ગયો,
પાલક હતો તે સમયને આધિન બની નોકર થયો ૨

નિતિ ન્યાયને ચ્હાનાર ગળ ધર્મ જો પાસા રમ્યા,
બળ શૌચ ગુણમંડીત જતા પણ ગુમ રીતે નનભમ્યા,
સતિ દ્રૌપદી કામળ અતી ! ના લેશ અમ શકતી સહી,
તે ચાલતી પતી સાથ ! હા ! કટક અને કકમહી ૩

પલટાય ભાગ્ય દશા ન ત્યારે કામ કંઈ શુદ્ધિ કરે,
 એતે ભલે નર ચતુર ! ના ધાર્યું વિધાતાનુ કરે;
 ચાતા પ્રતિકુળ દૈવ હા ! નિર્દોષ માયો જાય છે,
 એ જન્ત પાલક ઇશ્વ ના ત્હારી કળા સમજાય છે ૪
 મદ મોહધારી માનવો ! ધન માલ વૈભવ વ્યર્થ છે !
 પ્રતિકાર કરવા ભાવીનો ! સમજે ન કોઈ સમર્થ છે !
 મારી શકે મન જે જનો ! યમ તેજ છે મુખીયા ખરા !
 સુખ દુખને સરખા ગણે ! ના બિન્નતા ભાસે જગ !

માટે એવા ભાવી ભયની ચિંતા કરવી વૃથા છે । જે પગે જે
 જે સુખ દુખ પ્રાપ્ત થાય તેને ઇશ્વરની ઇચ્છા મમજી આનંદપૂર્વક
 ભેટવા તૈયાર રહેવું જોઈએ ।

(પુનઃ પુસ્તક વાચવા માટે છે, જે ત્રણ પગમાળ પુનઃ ચાલ ભગવાય છે)

અહા ! ભયના બણકારા આજે મ્હારા હૃદયને આટલી સીમા
 પર્યંત કેમ ગભરાવી મુકે છે ! મ્હારા મનની આટલી બધી નીર્મળતા
 શાથી થઈ ! જે પિતા પ્રત્યે હું ની સીમ પ્રેમની લાગણી ધગવું
 તે “ મ્હારું શું કરશે ” ! એજ પ્રશ્ન વારંવાર મગજપર તરી આવે છે !

(સૌભાગ્યના ન્હાના ભાઈ પ્રવેશ કરે છે ।)

ભાઈ ભાઈ ! પિતાશ્રી તમને ક્યાગનાએ યાદ કરે છે ! ચાલો !
 અરે પણ મોટાભાઈ ! તમારા મુખપર આટલી બધી ઉદાશી શાથી !

સૌભાગ્ય—કંઈ નહિ ! એ તો સહજ ! ચાલ ! હું હાલજ
 પિતાજી પાસે આવું છું (જાય છે)

સૌભાગ્ય (હસત જોડી) પિતાજી વદન કરે છું

લક્ષ્મીદાસ—કેમ ભાઈ સૌભાગ્ય ! તુ આટલો સમય કયા હતો ? તહારી ગહ જોઈ જોઈ મહારા નેત્ર પશુ સુઝી ગયા ! જો માર્છ ! હાલમા ગત્રીના સમયે ખીલકુલ બહાર ફરવા જવું નહિ કારણકે ત્હારા અગપર સુવર્ણ અને મૌનિક જડીત અલકાર ધારણ કરેલા છે. સુવર્ણ જેટલું સુખદાયક છે તેટલું દુઃખદાયક પણ છે તુ લાઝકી સરલાના જીવન નારાનો પ્રકાર તુ સર્વથા વિસરી ગયો ?

સૌભાગ્ય—ના પિતાશ્રી ! એ હૃદયદ્રાવક બનાવ વીસરાય તેમ નથી. (વિચારમા પડે છે).

લક્ષ્મીદાસ—કેમ સૌભાગ્ય ! તુ આમ લેવાઈ ગએલો કેમ લાગે છે ! આવા આનંદદાયક દિવસોમા શોકમય મુદ્રા કરવાનું શું પ્રયોજન છે !

સૌભાગ્ય—પિતાશ્રી ! આપની અનુમતી વિના આજે મેં એક પરમાર્થના કાર્યમા હાથ લાગ્યો છે ! અને

લક્ષ્મીદાસ—(એકદમ લાલચોળ નેત્ર કરી)—હે શું કહે છે ! સૌભાગ્ય ! કહે કહે ! જલ્દી કહે ! કેટલાની હોળી કરી આવ્યો છે ! એ નાદાન ! શું તુ જાણતો નથી કે અત્યારે આપણે ત્યાં ખર્ચની સરીતા ચાલે છે.

સૌભાગ્ય—પિતાશ્રી ! જરાક શાન્ત થાઓ ! અને આ બાળકનો અપરાધ ક્ષમા કરો !

લક્ષ્મીદાસ—તુ આડીઅવળી વાત ત્યાગી દઈ એકદમ સીધો જવાબ આપ કે કેટલા રૂપીયા પરમાર્થમા આપી આવ્યો છે !

સૌભાગ્ય—લગભગ પાચસો રૂપીયાની કોમતન મુવર્ણક કણ આપ્યું છે પરંતુ તેમા ગોચર કરવા જેવું કંઈ નથી પિતાશ્રી ! તે શુભકાર્યમા

લક્ષ્મીદામ (અતિ ક્રોધથી—ચુપકર ચડાળા ! નીચ ! તું મ્હાડ સર્વસ્વ નાશ કરી એક ભટકતા બીખારીની આંતિમા લાપ વાનો વ્હેશ રાખતો હોય એમ જણાય છે હાય હાય ! પાચસો રૂપીયા જેવડી મોટી રકમનો આમ એક પળ માત્રમા નાશ ! ઓ હરામી ! એક પૈસો પ્રાપ્ત કરતા ટેટલો પ્રવેદ વળે છે તેનો કંઈ ખ્યાલ છે ! ઓ દુષ્ટ દૈવ ! તે શું ધાર્યું છે તે સમજતું નથી યોગાક વર્ષપર પુત્રીના અગપરથી લગભગ અઢી હજારના અલંકાર ચોરાઈ ગયા અને સાચે પુત્રીનો પણ નાશ થયો વળી હાલના લમ પ્રસંગમા પણ લખલુટ ખચ ચાલે છે તેમા પાચસો રૂપીયાનું આમ અણધાર્યું નુકશાન ! ઓ નીચ ! તું મ્હારો પુત્ર નહિ ! પણ પૂર્વ જન્મનો કોઈ શત્રુજ જન્મેલો જણાય છે

સૌભાગ્ય—પિતાશ્રી ! આપ જરાક શાંત થાઓ તો હું કંઈક વિનતી કરું !

લક્ષ્મીદાસ—ગાત થાઉં ! કેવી રીતે ! ત્હારી ઉન્મૂળતાએ મ્હાગ હન્યમાયી શાન્તી ! મળગાવી દીધી છે સૌભાગ્ય ! જે તું આપણો પિતાપુત્રનો સંબંધ જળવવા પ્રયત્નતો હોય તો હાલ ને હાલ જ ! અને જેને કંઈક આપ્યું હોય તેની પાસેથી પાકુ લઈ આવ !

સૌભાગ્ય—પિતાશ્રી ! આપ આ શું બોલો છો ! પ્રભુએ આપને પણ આપ્યું કે અને હું ખાત્રીથી કહું છું કે દાન કરવાથી ધન

ઠઠાપી ધટલુજ નવી ઝરણુકે ગક મનુષ્યોના દુખ વિદારવામા વાપ-
 રેલા દ્રવ્યનો બદલો સર્વદર્શી પ્રભુ આપ્યા સિવાય રહેતોજ નથી
 તાતજી ! જે આપને કરકસર કચી હોય તો તેના અનેક માર્ગ છે
 મ્હાગ લભમા ખોટી કીર્તિની ખાતર હજારોની હોળી ડગતા આપને
 નુકશાનની કંપના પણ થતી નથી અને પરોપકારમા-પ્રભુના પ્રિય
 કામમા-અર્પાએલા દ્રવ્યને માટે આપ આટલા બધા ઉરકેરાઈ જાઓ
 છે એ ત્રાણ શોચનીય છે આપણે ભુલ્લી જવું જોઈતું નથી કે
 પ્રભુએ આપણને જે અદળક દોલત બહી છે તે ગકના દુખ નીવા-
 રવા માટેજ નહિ કે મોજમજ મારવા અને આવા બાહ્યાડ બગ કરવા

લક્ષ્મીદાસ—ઓ નીચ ! હજારો રૂપીયાના ભોગે તને ઉચ્ચ
 પ્રકારની કેળવણી અપાવ્યાનું આ પગિણામ ! હાય ! હું સ્વપ્ને પણ
 ધારતો નહોતો કે તું વિદ્યાનો આમ દુરપયોગ કરી મ્હારી સામે
 ઉદ્ધતાઇ બર્યાં જવાબ આપીશ

મોલાજ્ય—પિતાજી ! એમા વિદ્યાદેવીને વગોવવાનું કીંચીત
 પણ ઝરણુ નથી હું ઉદ્ધતાઈથી નહિ પરંતુ અતિ નમ્રતાથી માત્ર
 એટલુંજ કહેવા માગુ છું કે-પગ્મથ એજ દ્રવ્યનો યદ ઉપયોગ
 છે. હું ખીજનાંપર દયાની દ્રષ્ટિએ જોવાથી જગત્પીતા ખુશી થાય છે
 સેકડો વર્ષ તપ કર્યો છતાં પણ પ્રાપ્ત ન થાય એવી વિશ્વપતીની
 અક્ષય મુખદાયીની કૃપા સહજમા મેળવાય છે.

લક્ષ્મીદાસ—દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરવામા શુ શુ મુશ્કેલીયો પડે છે
 તેનો અનુભવ ન હોવાથીજ તું આવા રુષ્ટ વાક્યો વદી રહ્યો છે
 બસ ! હવે હું ત્હારી સાથે વધારે વિવાદમા ઉતરવા નથી ઈચ્છતો
 અને તને છેલ્લી આજ્ઞા કરું છું કે-સુનણુંકે ડણું હાલ હાજર કર !

સૌભાગ્ય—પિતાજી પિતાજી ! આપને પાપે પડુ છું ! ઇચ્છા હોય તો આ પળેજ મ્હારો શિરચ્છેદ કરો પરંતુ આપેલું દાન પાત્ર લેવાની કલકદાયાની આરા ન કરમાવો.

લક્ષ્મીદાસ—શુ તું મ્હારી આરાનો અનાદર કરે છે ! પાપી ! ધુળ પડી ત્હાગ ભણુતરપર ! પાલકની આરાનું ઉલ્લસન કરવાનું ક્યા શાસ્ત્રમા લખ્યું છે ?

સૌભાગ્ય—પિતા ! પાલકની આરા ન માનવાનું કોઈ શાસ્ત્રમા નથી સુચવ્યું પરંતુ તે આરા ધર્મપગાયણ હોવી જોઈએ પિતાજી ! આપ મને કોઈ ખીજ આરા કરો ! ર્હાય તો ભયડર અમી જવાળામા પડવાનું કહો ? પ્રાણુધાતક વિપતો પ્યાલો પીવાનું કહો ! અશ્વમા મણ્ડીધગના મુખમા હાથ નાખવાનું જ્ઞમાન કરો અને પછી જુઓ કે આપનો આ કનીષ્ઠ પુત્ર પોતાના પ્રાણુ કરતા આપના હૃકમને વધારે માન આપે છે કે નહિ ?

લક્ષ્મીદાસ—મ્હોટા મ્હોટા મહારથીઓના હૃદયને કે પાવનાગ વિકાળ કાળનું આક્રમણ થતા રૌપ્યભર્યા વાક્યો મુખમાજ ગ્હી જાય છે મિથ્યા ગુમાન કરવા માટે તે સમયે અત્યંત પશ્ચાતાપ થાય છે.

સૌભાગ્ય--નહિ પિતાજી ! સાલજો-

ધિકાર છે તેને જીવન જે ધર્મથી જાણુ ગણે,
કાયર બની અર્થથી ડરી જે પીઠ દાખવતા રણે,
થઈ બ્રહ્મ નીજ કર્તવ્યથી જીવલુ ઘટે પણ પણુ નહિ,
પિતૃ વચન ડાંગે વસ્ત્યા શ્રી ગમજી જગલ મહી

લક્ષ્મીદાસ—આટલી સીમા પર્યંત અભીમાન છે ! તો સાબળ ! ત્હારી અક્ષમ્ય ઉચ્છ્રબલતાને લીધે આજથી આપણો પિતા-પુત્રનો કુદરતી સંબંધ સમાપ્ત થાય છે સાચે મ્હારી સપત્તિપરનો ત્હારો અધિકાર પણ ઉતરી જાય છે, એટલું જ નહિ પણ હું ત્હારૂં મર્વા-ચ્છાદિત મુખ વધારે વખત જોવા નથી ઇચ્છતો, મારે આ સ્થાનને આ ક્ષણે જ ત્યાગી અરણ્યનીવાસી થા !

સૌભાગ્ય—પિતાજી ! આપની આજ્ઞા મુસ્તકપર ધારે છું, ધૃષ્ટિના સર્વ સ્નેહીજનો બંધે મ્હારા પ્રતિ શત્રુતા દર્શાવે, પરંતુ અનાથોના નાથ-વિશ્વસ્વામી કદાપી મ્હને પોતાની શીતળ છાયાથી વિમુખ નહિ ગણે જ ગલમા સર્વત્ર સર્વેશ્વરનું અભય સામ્રાજ્ય છે તેની પવિત્ર આજ્ઞાઓનું પાલન કરનારને તે અપૂર્વ શાન્તિ અને શાશ્વત સુખનું પ્રદાન કરે છે આપની મીલકત તો શુ પણ સદાચાર અને ઈશ્વર જોવા ઇશ્વરી અલકાર આગળ ચક્રવર્તી ભૂપાળની સિદ્ધિ સિદ્ધિ પણ તુરંત છે

(નય છે)

પ્રવેશ ૪ થો.

રથળ—લક્ષ્મીનું શયનમંદિર

પાત્રો—લક્ષ્મી તથા તેની સખી પાંડળથી સૌભાગ્ય,

(મ મનીશાએ શયનશુદ્ધિ દિપક બળતો જોઈ નિર્મળા બચત થાય છે)

નિર્મળા—(સ્વગત) અત્યારે સૃષ્ટિમાં સર્વ પ્રજાની નિદ્રાના સુખદ સામ્રાજ્યમાં વિભ્રમ લે છે, સર્વત્ર શાંતતા ફવાઈ રહી છે

ગૃહવિનાના રૂક અંતે જગતના ત્રિવિધ તાપથી નાસલા મનુષ્યોને
પણ નિદ્રાદેહીએ પોતાના અભય અકમા સ્થાન આપ્યું છે, ત્યારે
મહારી પ્રિય સખીની આરી સ્થિતિ શાથી થઇ હશે ? લાન્ય પુત્ર
નો ખતી !

(લક્ષ્મીના નયનખંડમાં આવે , અને જોલાવે ,)

લક્ષ્મી—કાણ મહારી પ્રિય મખી નિર્મળા ! અત્યારે તું આલી
ક્યાથી ? શું મહાગતિ તામરને અતરને આશ્વામન આપવા આવી છે ?

નિર્મળા—હા ખૂબ ! કૃપા કરી સત્વરે કહે કે તને શું દુઃખ
થાય છે ! અતર શાથી અકળાય છે ! અહા ! લયથી ત્હાડે સર્વાંગ
કેવું ધ્રુજે છે ! પ્રસ્વેદના બિંદુ વડે લલાટપ્રદેશ કેવો ભીંજીય ગયો છે !

લક્ષ્મી—હાય !

કહેતા મખી ! ડારણુ દુઃખદ આ જીભ અટકી જાય છે,
નકળના અતિરેકથી અતઃકળ ચીરાય છે

નિર્મળા—જ્ઞાત થા ખૂબ ! અંપ સમયને માટે હૃદયને વજ્ર
સમ કંઈ કરીને કાંટનો પ્રકાર કહે ત્હારી આ દશા મહાગથી
નવી જોત શકાતી

લક્ષ્મી—સાબળ ખૂબ !

હરીગીત છંદ

પ્રિયતમ મળ્યા સખી સ્વપ્નમાં દાગ ઉપર લાવી દ્યા,
જમ રેલ રેલાડી ગસિક આનંદમાં ગસબસ થયા
મજબૂત પ્યની મૃદુ હાસ્ય ' શું કામણુ બરેલી આખડી,
મર્નાગ મુદ્દર સ્યામની મોહન જખી અતર જડી—૧

નિર્મળા—અહા ! પછી !

લક્ષ્મી—

નિર્મળા અતિવ સુખ દપતીનું દૈવ હૃદયે થયુ,
પર્વત તુટ્યો પરિતાપનો મમ રકનુ કાચન ગયુ,
વિષધર ભય કર કાળ થઈ, દહ દગ હા ! ચાઓ ગયો,
ગંગાજ, પ્રિય શિંગાજ આત્મા સ્વગ સુખ ભોગી થયો—૨

દુખ સ્વપ્નથી વ્યાકુળ બની દીપક ક્યો કપીત કરે,
સમજાય ભાવી મર્મ ના ! મન ધૈર્ય શી રીતે ધરે,
ભણકાગ ભયના અગ બેદી ! હૃદય પટપટ તગવરે,
શય બનીને શસ્ત્ર બહેની ! જીવનની જ્યોતી હરે—૩

નિર્મળા—બહેન ! હું અત કરણપૂર્વક ઇચ્છુ છું કે ત્હારું સ્વપ્ન
અકળ હજો ! પરંતુ સખી ! આમ સ્વપ્નને લીધે હૃદયને આટલી સીમા
પર્યંત ઉઠીમ કરવાનું કઈ પ્રયોજન નથી, જો જો ! પ્રાત કાલીન
પ્રભા દ્રશ્યમાન થાય છે, ચિત્તને ચિથ કરી પગ્માત્માની પ્રાર્થના
કર અનાયોના નાથ-વિશ્વાધાર તને જરૂર ગ્રહાય કરશે ત્હારા
સૌભાગ્ય બાનુની રક્ષાનો ભાગ પોતાના શિરપર ધરશે

(પહાચી કનચતા આવે છે)

બહેન વધાઈ ! વધાઈ !

લક્ષ્મી (અત્યંત આતુર વદને)—કહે કહે ! શું છે બહેન !

કનકલતા—નિર્મળા નિશા નિસ્તેજ છઠ્ઠુ અતરે આવી દયા,
દર્શન દઈ, સુખકર થઈ, સૌભાવવા ઉત્સુક થયા,
દિનકરંતણી જ્યોતિષે દુર તિમિર જગનુ થાય છે,
તજ ગોક, સજ આનંદ, પ્રિયતમ આવતા દેખાય છે

લક્ષ્મી—અહા ખેન ' આવી મીઠી વધામણીના બદલામા તને શુ આપુ ? પિયુનો સદેશો લાવનાગને મ્હાર સર્વસ્વ અર્પુ છતાં ઓછુજ છે. (કઠમાથી મોતીની માળા કાઢવા જાય છે)

કનકલતા—મખી ' ઘેલી થઇશ ના ' આવા નિર્જીવ ઉપહારની મને લેશમાત્ર અપેક્ષા નથી. ઇશ્વર તમારૂં જોડુ સદા સર્વદા સુખમા રાખે એ અમારે મન વર્ગના વૈભવ મળ્યા બરાબર છે.

(એટલામા મોલાચ્ય નિસ્તેજ મુદ્રાએ આવી ઉભો રહે છે)

સખીયો ચાલી જાય છે)

લક્ષ્મી—પધારો ' મારા જીવનદીપક ' દાસીને દર્શન દઇ કૃતાર્થ કરી.

(૨૪ જવાબ મળતો નથી)

લક્ષ્મી—બ્રાણુ ' કેમ કંઈ જોલતા નથી ' અરે ' સૂર્ય સમાન જ્યોતીર્મય મૂખ આજે કરમાયલુ કેમ દેખાય છે ' મ્હને ઘેલુ બનાવનાર ઓછમા નીરતર તરવરતુ સ્મીત કયા જણાય છે ! કહો કહો વ્હાલા ! શશ્યને હીડાળે ચડેલી સેવિકાને વધારે વ્યથીત ન કરજો. શુ કોઇએ કટુ વચન કહ્યું છે ! કે કંઈ અણધારી આકત આવી છે ?

(નીશ્વાસ નાખે છે)

લક્ષ્મી—નાથ ! મ્હારા સામુ જોઈ જોઈ અતરમા ઉપ્પુ નિશ્વાસ કેમ બરો છો ! કિ કરીના એવો કયો દોષ દ્રષ્ટિએ ચડ્યો છે કે જેને લીધે આપને આટલો સતાપ થાય છે ! ધર્મ વિરુદ્ધ કંઈપણ વર્તન કર્યું હોય એમ સ્મૃતિમા નથી છતાં વ્હાલા ! કંઈ વાક થયો હોય તો ક્ષમા કરો આશ્રિત અબળાપર આમ રોષ રાખવો ઉચિત છે !

સૌભાગ્ય—મ્હારી જીવન લક્ષ્મી ! મ્હારા મૌન માટે એવા મિથ્યા કાન્છ કરી વિચારને વટોળીય ચડીશ નહિ ત્હાગ નિષ્કલ ક વર્તનનો મ્હને સ પૂર્ણ વિશ્વાસ છે

લક્ષ્મી—કહો કહો નાથ ! ત્યારે કયા કદને લીધે આપના મુખ ચદ્રની કાતી કરમાએલી પ્રતીત થાય છે ! હુ વિશ્વપતિને વિન તી કરે 'હુ કે આપનાપર વરસવાનુ વિપત્તી વાદળ મારા પગ વગસાવજે

સૌભાગ્ય—નહિ મ્હાગ પ્રાણ ! હૃદયનું અદૃત રચાયા પછી મ્હાડ ત્હારે એવી ક્ષુદ્ર ભાવનાનું અસ્તીત્વ સંભવતુજ નથી. તેથી ઉભયને મુખ દુખનો સમાનજ અનુભવ થાય છે

હરીગીત ૭૬

પરમાર્થમા મુજ તાતને પુજ્યા વિના પગલુ ભર્યું,
અતિ ગંક બાળા વિપ્રની પરણાવવા ધન વાપર્યું;
એ વાત થાતા ગાત અતર ઉંકણુ પાલક તણુ,
માર્યા વચનશર મર્મવિષક કહ ઉર ઉપજ્યુ ધણુ-૧

વાળ્યો પરસ્પર વાદ ઉચ્છેદન વિનય કેરે થયુ,
શિક્ષા કીધી ગૃહત્યાગની ! વાત્સલ્ય જ્વાલ ઉડી ગયુ,
ના મૃત્યુના મુખમા જતા કિચિત મન ગભરાય છે,
પણુ કષ્ટ ત્હારે કલ્પતા આ લોચનો ભીંજાય છે-૨

લક્ષ્મી—હાય ! પ્રિયતમ ! રતેહભોજનના પ્રથમ આસમાજ મક્ષિકા ! પ્રેમ નાટકના પ્રથમ પ્રવેશમાજ નિરાશાનુ દર્શન !

સૌભાગ્ય—મ્હારા પ્રેમી પુષ્પ ! આપણા સંબંધનો પ્રારંભ આ રીતેજ નિર્માણ થયો હશે તેથી માત્ર ભાગ્ય વિના કોઈને દોષ દેવો નિષ્પ્રયોજન છે માટે કૃપા કરી પ્રયાણ માટે રજા આપો.

લક્ષ્મી—એટલે ! શુ મહારા પ્રાણાધાર મહને એકલી મુકીને જશે ?

સૌભાગ્ય—હા વ્હાલી ! કારણ કે અરણ્યની અસહ્ય આપત્તિઓ આ કોમળ કુસુમથી સહી શકાય નહિ

લક્ષ્મી—પીયુ ! આ શુ બોલો છો ! શુ મહારા હૃદયેશ વનના દુખ વેઠશે અને આ કિકરી પીતગૃહે રહી વૈભવ ભોગવશે ? શુ માછલી જળની બહાર રહી શકશે ? છાયા કાયાથી કદી વિખુટી થશે ? વ્હાલા ! આ દેહ કોમળ છે. પરંતુ તે મહાગ રસિકને શ્રીગારની સતિતામા ભીંજવવા માટેજ. સકષ્ટમા સહભાગી થવાનો સમય આવતા જે સ્ત્રીની નાબુકતા અદ્રશ્ય થતી નથી તે સ્ત્રી નહિ પણ સાક્ષાત પીશાચીનીજ છે

સૌભાગ્ય—પ્રિયા ! તુ એક આદર્શ આયાના ગુણથી અલકૃત છે તેથી મહારા દુખમા સહભાગીની થવા ધારે છે, પરંતુ હુ તને એ ત્રાસદાયક કષ્ટનો સાક્ષાત્કાર કરાવવા લેશપણ ઇચ્છતો નથી તેથી તને સાચે લઈ જઈશ નહિ

લક્ષ્મી—ત્યારે શુ તમે મને વિયોગ વન્હિમા બળતી મુકી ચાલ્યા જશો ? શુ એમ કરવાથી હુ સુખી થઈશ ? વ્હાલા ! પખી-ણીની પાખો કાપી નાખી તેને પુછો કે હવે તુ સુખમા રહી રાખીશ ? વ્હાલા ! વૈભવની લેશ માત્ર વાચ્છના નથી પિયતમની શીતળ છાયામાજ અમારા આનંદની પરીસીમા સમાએલી છે તમારા પુનીત ચર્ણુ સેવન આગળ, રમ્ય મહાલય, વસ્ત્રાલકાર અને રિદ્ધિ સિદ્ધિ વિગેરે સર્વ તુચ્છ છે તરછોટી ચાલ્યા જશો તો આહાર અગ્ને પોષવાને બદલે શોષશે ચંદ્રના શીતળ ધીરજો શાંતિ દેવાનો કુદરતી ન્વલાવ વીસરી જઈ દેહને માળશે અને અવદ્ય કાળમાજ

તમારૂં ખીલતુ પુષ્પ અકાળે કરમાઈ જશે માટે જો મને સુખીજ કરી હોય તો સાચે હ્યો ! પ્રાણ !

સૌભાગ્ય—માથે કદી લેનાર ના આ વ્યર્થ વાદ કગય છે,
દમયતી દુખ સભારતા રામાય ઉભા થાય છે,
સીતા સતી ત્રાસ્યા અતી મતિ બ્રહ્મ કૂર લકેશ્વરી
સમજો સુકોમળ સુદરી ! કંઈ સાર ગંઝઝમા નથી

લક્ષ્મી—સ કટ વધાવ્યા સ્નેહથી પણ નાથ સાથ તજ્યો નહિ,
દુખ અબ્ર અતે દુર થયા કીર્તિ વધી અવની મહી,
નારી ઈવનનૈકા તણુ ગ્વામીજ એક સુકાન છે,
દર્શન નીરતર એજ અતર ત્રેષ્ટ સુખનુ સ્થાન છે

સૌભાગ્ય—પણ તાગ માતાપિતા અનુમતી આપશે ?

લક્ષ્મી—નહિ આપે તો તેમની મર્યાદાનુ ઉલ્લંઘન કરીને પણ
સાચે આવીશ

સૌભાગ્ય—જન્મદાતા માતાપિતાના આદેશનો અનાદર કરવો
શુ ઉચીત છે ?

લક્ષ્મી—ત્યારે શુ બાળકોને ધર્મપથપર વિચરતા કટકેષુ
થવુ એ વડીલોની રીત છે ?

સૌભાગ્ય—ભલે ! ત્હારી ઇચ્છા હોય તેમ વર્તજે

લક્ષ્મી સહજમનની ઇચ્છા સફળ થવાથી આનંદ પામે છે અને
પ્રયાણ માટે માતાપિતાની આજ્ઞા માનવા જાય છે)

અ ક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો

પાત્રો—સૌભાગ્ય અને લક્ષ્મી

સ્થળ—અરણ્ય માર્ગ

સૌભાગ્ય—લક્ષ્મી ! તમારા માતાપિતાએ કીર્તીત માત્ર આના-
કાની વિના સહગમનની અનુમતિ આપી એ જોઇ મને અત્યંત
આશ્ચર્ય થાય છે

લક્ષ્મી—પ્રિયતમ ! 'આ રંક અબળાની આતરિક આકાશ
પુર્ણ કરવા માટે સર્વેશ્વરે તેમના હૃદયમાં ગુપ્ત પ્રેરણા કરી હોય
એમ જણાય છે

સૌભાગ્ય—મહારા પ્રાણ ! સૂર્યના પ્રખર કીરણો અને ચાલવાના
અમર્થ શરીર કેવું ક્ષીણ થઈ ગયું છે ! ઓ પ્રભુ ! આવી કામળ
નિર્દોષ દેહલતા શું સ કટ સહન કરવાજ સરજાએલા છે ?

લક્ષ્મી—વલ્લભ ! મહારા કંઈની વ્યર્થ કલ્પનાઓ કરી વિવ્હળ
ના થશો ! મહારા અતઃકરણ્યમાં અત્યારે કેવી મધુર શ્વાન્તિ છવાઈ
રહી છે એ જો આપ જણાવતા હોત તો ભાગ્યેજ આવા ઉદ્દગારો
કાઢત વહાલા ! જુઓ જુઓ ! શીતળ મદ મંદ શુદ્ધ સમીર મનુ-
ષ્યોના મનને પણ શુદ્ધ બનાવી રહ્યા છે પક્ષીગણો કુદરતની પવિત્ર
લીલાના મધુર ગાન સભળાવે છે, અસ્તાચળમાં ગમન કરતો સૂર્ય
ચડતી પડતીના મહાન મત્રનું ભાન કરાવે છે. સુખ અને દુઃખ તો
માત્ર મનની માની લીધેલી કલ્પનાઓ છે વહાલા ! પ્રભુએ મહારાપર
દયા કરી એશઆરામમાં ઉછરેલા અગને સહનશીલ બનાવ્યું છે,

નેમી હવે મને કહીની કહ્યના પણ થતી નથી તમારા મુખમાથી નીકળતા મધુર વચના શ્રમ પરિહાર કરવામા લીજ્યી નીવડે છે આપના દર્શનરૂપી અમૃતનું પાન ક્ષુધા તૃપાને શાત કરે છે નીર્મળ પ્રેમના ઝરણા આગળ શ્રીમતાઈના ક્ષણિક સુખો ક્ષુદ્ર છે ! જહાલા !

સૌભાગ્ય—અચીત્ત ! લક્ષ્મી ! તુ મહારા અતરનો સાચો દિલાસો છે મહારી ભાગ્યદેવી ! તહારો પ્રત્યેક શબ્દ આર્થ બાળાઓના જીવનમા ઉતારવા યોગ્ય છે

લક્ષ્મી—આ દાસી ઉપર એટલો બધો ભાર ! નાથ ! હવે આપ જરાકે નિદ્રાધીન થાવ

(સૌભાગ્ય નિદ્રાધીન થાય છે લક્ષ્મી ચરણ સેવન કરે છે થોડીવારમા તે પણ નિદ્રાધીન થઇ જાય છે)

શુગવીરસીંહ (સ્વગત) અહા ! આવા બયાનક અરણ્યમા નિશ્ચિતપણે નીંદ્રારો ઉપભોગ કરનાર કોણુ દ્રુપતી હશે ? આ લલનાના લાવણ્યની સરખામણી કોની સાથે કરે ? જાણુ આખી શ્રુષ્ટિનું સૌદર્ય ચોરી ન નાસેલી હોય ! અહા ! શુ અર્ધ વિકસિત નેત્રની છટા ! પ્રેમી હૃદયને માટે અજર સમાન છે એ હૃદયને ઘેલુ બનાવનાર ચચળ નયનો ! જ્યારે મહારી સાથે પ્રણયના ગુપ્ત સંકેત કરશે ત્યારેજ શ્વાતી થશે શુ આવું રમણીરત્ન આમ ધૂળમા રગદોળાવા લાયક છે ! અહા વિધાતાની કેટલી બધી કુરતા ! જે કોમળ દેહ કળીને રેશમના બારીક વસ્ત્રો પરિધાન કરતા પણ સહજ કઠોરતા પ્રતીત થાય તેને કેટક અને કકરવાળી જુમિપર શયન કરાવે છે જેર ભારત, સુવર્ણ સાથે જડાવા યોગ્ય છે, તેને પત્થર સાથે પટકે છે ! નહિ ! મહારે

અવશ્ય તહારી ભૂલ ભાગવી જોઇયે ત્યારે શુ મ્હારે આ અપ્સરને ઉપાડી એકદમ ચાલ્યા જવું ! અરે પણ આ મનુષ્ય જ્યારે જાગશે ત્યારે પોતાની સ્ત્રીને ન દેખવાથી કેટલો દુખી થશે ! પણ જો હું આવા વિચાર કરવા ભેશીશ તો અચાનક પ્રાપ્ત થએલ સ્નેહની સરીતા ગુમાવીશ માટે કાળજીને કુગ બનાવી કાર્ય સાધક થવામાજ શ્રેય સમાએલું છે (લક્ષ્મીને કંઈક દવા સુવાડે છે અને રથમા નાખી એકદમ ચાલ્યો જાય છે અને પોતાના મહેલના એક દિવાન ખાનામા કોચપર સુવાડે છે કેટલીક વારે લક્ષ્મી સાવધ થાય છે)

લક્ષ્મી—અરે ! હું આ શુ જોઉં છું એ પ્રભુ ! આતે વ્યમ છે કે સત્ય ! અરે હાય ! મ્હાગ પ્રાણનાથ કયા ! હું અરણ્યને બદલે આ મહાલયમા કયાવી ?

શુરવીરસિંહ—પ્યારી ગભરાશો નહિ એ તો . .

લક્ષ્મી—(એકદમ કુદ્ધ થઇ) ચૂપકર ! પ્યારી કહેનાર પીણાય ! નરમાસ બક્ષક કૂરતાની મૂર્તિ ! કહે ! શુ તુજ મને અરણ્યમાધી ઉપાડી અહીં લાવ્યો છે ?

શુરવીર—અલભેલી ! તમે જરા કોઇને ત્યાગી શાતીવી વાત તો સાલજો ! તમને અહીં લાવવામા મ્હારો શો ઉદ્દેશ છે એ જાણજો ત્યારે ખચીત મ્હારા માટે આવા નીચ ઉદ્દગાર કાઢવા માટે તમને તીવ્ર પશ્ચાતાપ થશે

લક્ષ્મી—હું તહારી એક પણ વાત સાંભળવા ઇચ્છતી નથી નીચ ! જાલીમ શયતાન ! વાકચાતુર્ય ચલાવ્યા સિવાય મ્હારા સ્વામી કયા છે તે જાણી કહે !

શુરવીર—(આશ્ચર્ય દર્શાવતો) નુ ત્યારે જ ગવમા તમે તહમાગ
સ્વામીની સાથે હતા ?

લક્ષ્મી—હા !

શુરવીર—ત્યારે અળગા શાથી પડ્યા ?

લક્ષ્મી—તહારા જેવા અધમ રાક્ષસના આગમનથી

શુરવીર—સર્વથા અસત્ય ! ઓ ત્રીભુવન મોહીતી ! પુરુષોના
અન કરણ પ્રપચ્છી ભરેલા હોય છે એ સિદ્ધાંતની સત્યતાનો હવે
સપૂર્ણ પરિચય થાય છે અરે ! એવો કાણુ નિર્દય હશે કે પોતાની
દુઃખાના પથને નિષ્કટક કગવાના હેતુથી તમારા જેવી પુષ્પ મમાન
કોમળ કાયાને વિકટ ધ્યાનમા મુકી ચાલ્યો ગયો ! ખરેખત ! નળ
ભૂપાળે દમયતી પ્રત્યે જેવું દયાહીન વર્તન ચલાવ્યું હતું, તેનું તમારું
પતિએ અનુકરણ કર્યું હોય એમજ લાગે છે ધિક્કાર છે એરી નિષ્કૃંપાને !

લક્ષ્મી—ઓ કપટના પુતળા ! આ હૃદયમા મહારા સ્વામીને
વિશ્વાસઘાતી ઠરાવવાનો તહારો દુષ્ટ ઉદ્દેશ કદાપી સફળ થવાનો નથી.
મને મહાગ જીવનેશ્વરના સ્નેહાળ સ્વભાવની પુર્ણ ખાત્રી છે

શુરવીર—ભામીની ! તહમારી જ્યકર ભુલ થાય છે. પુરુષો
પ્રત્યે આટલી બધી અધ શ્રદ્ધા રાખવામા તમારી વિચારશક્તિ ઠમાય
છે. દમયતીના પતી કરતા તમારા સ્વામી વિશેષ મુણીયલ હોય
એમ હું માની શકતો નથી.

લક્ષ્મી—નળરાગના અગમા કળાએ પ્રવેશ કર્યો હતો મહારા
નાથના અતરમા ધર્મ અને નીતિનો ભાનુ પુર્ણ કળાથી પ્રકાશી
ગ્લો છે. તેથી તેઓ દયાને દુર કરી મને પિસરી જાથ એ તદ્દન
અસંભવિત છે.

શુરવીર—હુ ચોક્કસ સાબીતી આપુ તો ?

લક્ષ્મી—તો પણ હુ એ વિષયમા દમયતીની શિષ્યાજ છુ, સતીએ જેમ સ્વામીના સ્મરુમા અનેક સકટો સહન કરી કાળ નાગમન કયો હતો તેમ હુ પણ કરીશ. આકાશ પાનાળ કે પર્વતની ગુફાઓમા જ્યા હશે ત્યાથી શોધી કાઢીશ

શુગવીર—અને તેમ છતા નહિ મળે તો ?

લક્ષ્મી—આ નશ્વર જીવનને ત્યાગી દઇશ પણ ત્હાગ જેવા કુલ ગાંગની નીચ ઇંદિયાને તો કદી સ્વાધીન નહિ થઇશ

શુગવીર—શુ આવા અમુલ્ય જીવનનો આ ઉપયોગ ?

લક્ષ્મી—ત્રીનુ જીવન, સ્વામીની શીતળ ડાયા હોય ત્યા સુધીજ મુખ્યવાન ગણાય છે પતિ વિના તૃણથી પણ તુચ્છ થઇ જાય છે

શુરવીર—હુ એ વાતનો ખીડાગ ડરી શકતો નથી

લક્ષ્મી—ત્હાગ ચલુપર મોહનુ દુખદ વાદળ ધરાયુ છે માટે ધમ અને નીતિનો પાઠ શીખવનાર પવિત્ર શાસ્ત્રોનુ વિલોકન કર

શુગવીર—મ્હારા મતવ્ય પ્રમાણે એવા શાસ્ત્ર લખનાનાઓમા રોધનો દુષ્કાળજ હોવો જોઇએ

લક્ષ્મી—ત્યારે શુ તુ નીતિને બદલે અનાતીનુ અવલમન કરવામાજ શુગવીરતા સમજે છે ? એા હાત્રિયકુળ કલક-વિષય પડના કીડા ! ત્હાગ સૂર્યવંશી પૂર્વજોની ચળકતી કીર્તિનુ સ્મરુ કર : ' અરે કીર્તિની પગવા ન હોય તો તારા પોતાના હીનને તો વિચાર !

શુરવીર—શુ !

લક્ષ્મી—એજ કે—

હરીગીત છંદ

ગવણ સમો વૃપતિ ગયો દુર્લ્લભિથી યમ દારમા,
કૈયે ગુમાવ્યા પ્રાણ જો । પર પ્રેમદાના પ્યાગમા,
કૌરવતાણુ કુળ વૃક્ષ પણ જેરી વિષય જળથી સડ્યુ,
દેવી અહ્યા આશમા શુ ઇંદ્રને સુખ સાપડ્યુ ? ૧

મોહક નયન નારી તણા નીરખી દીવાનો યદશ ના,
વિષથી ભરેલી સર્પીણીને સ્પર્શ કરવા જમશ ના,
દેરી જીવનની કાપવા કરમા કુહાડી લઈશ ના,
મન અશ્વપર અકુશ ધર ! છુટો થવા તુ દઈશ ના ૨
જે અગર તુજ પ્રેમ તે મળમુતનો બડાર છે,
મતિમદના આનંદ કઈ વ્યભીચારમા મળનાર છે,
આગા ઉલ્લસી ઇશની મન વાચના કળનારના,
શયતાનના સસર્ગમા શાન્તિ મધુર મળનારના ૩

શુરવીર—ઉપદેશ સામજવા તણી ઝચ્છા નથી અવળેલડી,
બહુ યતનના અતે અહા સુર સુદરી મુજને જડી,
સુકુમાર રમા ઇશ્વરે નવરાશના સમયે ધડી,
પરલોક ભયથી ત્યાગવી ! શુ મૂર્ખતા એથી વડી ૧
પરલોકની વાતો મહીં નહિ સત્ય કઈ સમગ્ગય છે ?
જે જાય છે જોવા ! ફરી હાજર અહીં ના થાય છે;
ભરમાવ મોળા લોકને શુરવીર આ ડગશે નહિ,
પણ મહીંથી છુટવાની આશ તુજ સરશે નહિ. ૨
આક્રશ્ત તણા દુરમન ખરે ! જે શાસ્ત્રને સાચા મણે,
વૈભવ નમે છે ચર્ચમા શીઘ્ર સ્તોત્ર શકાના ભણે,

હાયે ચડેલો દાવ છે । શુ તર્કના કિલ્લા ચણે ।

સુખ માણવા મન ભાવના એ ધર્મ માન્યો આપણે ૩

લક્ષ્મી—ધિકાર છે એ નીચ । જો તુજ પૂર્વજો લજવાય છે,
નીર્જન વચન ના બાખ । બાનું કીતિનો ઢંકાય છે,
નાદાન શિક્ષા માન । રોદ વાયું પકડવા જાય છે,
ના સાગ છે નીચ કૃત્યમા । કિરતાગ કોષિત થાય છે ૧

સર્તીયો તણા સ કલ્પવી કમજન તુ અચાત છે,
દેવેન્દ્ર કે ના દૈત્યની સતાપવા તાકાત છે,
કાયઁ નથી આ નાગ કે હથોળીયારથી કપી જગે,
નિતિ-ધર્મ-ધનને નક્ષતા ના પ્રાણ વહાવા માનગે ૨

વાદળ છાયા ગર્વનું દુષ્કાર તુજ ચતુપરે,
મત્યુ તણો મહેમાન ના હિત વચનને અતગ ધરે,
બાજી હજી છે હાથ । તજ સગાથ દુષ્ટ । વિપય તણો,
ડગ ખ્યાલ કઈ સ્થિત ચિત્તથી પરિનાષકર પરિણામનો ૩

શુભી—પરવા નથી પરિણામની ના મ્હોતથી કીચીન ડડ,
કાયઁ નથી । નર કેસરી 'તુ' । કાર્ય ધારેલું કડ,
પોથા તણા ચોથા બધા પાણી વિષે પધગવજો,
વાનો કરીને બેમની જન બાયલા ગભરાવજો

લક્ષ્મી—ગુન્ધીર સાચો હોય તે મુખથી કદી બોલે નહિ,
જર્ણવ્યને અજાણ કરી અભિમાનમા ડોલે નહિ,
ક્ષત્રી નથી પણ ક્ષુદ્ર છે । તુજ પાપમા મન પરવર્યુ,
ધિકાર છે તુજ જન્મને શોદ માતનું ચૌવન હર્યુ ।

શુભી—કર શબ્દના રાગ બધ, અમી કોવનો અહી પ્રવરે,
 યૌવન તણા વનનુ કુસુમ એ જવાળમા સગી જરે,
 સભાળ-દુ પ્રતિકાળ ! ના અપમાન આ સહેવાય એ,
 અંતર દયા આવે જરા ! તેથીજ કર અચકાય છે

લક્ષ્મી—અપકૃત્યને અવલબતા ના આખર સચવાય છે,
 “પાપી ન મુખ પામે કદા” કુદરત તણે એ ન્યાય એ,
 સન્માન ઇચ્છા હોય તો તજ દુષ્ટતા દુષ્પ કાગિણી,
 રર શાત જવાળા કામની લક્ષિત વડે ભયહાગિણી

શુભી—ઇશ્વરતણી લક્ષિત વિષે કંઈ સાર મે દીકો નથી,
 વૈકુન્ઠનો આનંદ યૌવન વન થકી મીકો નથી,
 સતસંગ કામળ અગસમ શાતીજનકે ના થાય છે,
 ગાણા અને ગોખીન જન શ્રીગારના ગીત ગાય છે

લક્ષ્મી—હદ ઇશ્વરે બાધેલ છે રસ ભોગને શ્રીગાત્રી,
 પરણેલ એકજ પ્રેમદા નૌકા ખરી સસાગ્રી,
 છે પ્રેમને, વિષમય વિકારી કૃતિમા અતર અતી,
 ઝમભાગ્ય જન સગિતા તણ, જળ મલ્લોનમા ગમે મતી

શુભી—તૈયાર છુ કર ઝાલવા સાચી પ્રીતીની રીતથી,
 સમજીશ તો રૈઝવીજ શાણી રનેહના સગીતથી,
 છે દાસ દાસી ભોગવો ના દ્રવ્યની કંઈ પણ મણા,
 કારણ વિના ઇન્દુમુખી ! કરવા દુખી ના ધારણા.

લક્ષ્મી—જ્યા પ્રેમ સાચો હોય ત્યા નાન્શર્ત દર્શાવાય છે,
 ના રનેહની અભ્યર્થના બાદ દાખવીને થાય છે,

નિર્મળ પ્રીતિના નીગ ના પૈસા વડે પીવાય છે,
ધરણી નથી ફળનાર તુજ આ વ્યર્થ યત્ન કરાય છે

શુરવીર—અભિમાન ત્યાગી શૌર્યનો તુજ ચર્ચુમા વિનતી કર,
મોહક મનોહારી ! કહે તો પ્રાણુ પ્રેમે પાથર,
ધાયલ બન્યું છે હૈર મુજ, સુઝ ના પડે બીજી કશી,
નિરખી વદન નવયૌવના ! શરમાય છે નભમા શશી

લક્ષ્મી—મુખકાંતિ ના રહેશે સદા શૌંદ અંધ થઇ અન્ય છે,
યૌવન જતા આવે જરા ! સુકુમારતા કરમાય છે,
પરવશ બન્યો શુ છેક ! ગૌરવ ક્ષત્રી કેર વીસરી,
સ્વામી અવર છે દેહનો ! સત્તા નથી મારી જરી.

શુરવીર—જે દ્રવ્ય માટે યોગ્યોના ચીત્ત ચચળ થાય છે,
વ્યાપારીયો લલચાઇને દુગ દેશમા દોગાય છે,
તે ભાગ્યના પગિબળવડે તુજ પાયમા અથડાય છે,
સમજી શકું લવલેશ ના દુર્લક્ષ કેમ કરાય છે

લક્ષ્મી—ધનમાજ જે આનંદ છે, તો કેમ મુજને કરગરે !
શાંતિ તજી, ચિંતા સજી, શૌંદ કષ્ટના વનમા ફરે,
સુખના મનોહર આગના તે પુષ્પ નીહાળ્યા નથી,
સંતોષના સાગર તણા મોઝા હજી બાળ્યા નથી

શુરવીર—ત્યારે શુ આખા જગતના જ્ઞાન અને ડહાપણનો
ખજાનો ત્હાગજ હાથમા છે ? પણ યાદ રાખજે ! આ અભિમાન
ત્હા જીવનની ભય કરમા ભય કર પાયમાલી કરશે મહારા ચક્ષુમાથી
કાંધનું કટાક્ષ છુટતા તારે ખોલેલા શબ્દો પાછા ગળવા પડશે

લક્ષ્મી—નહિ ' એક સાચી આર્યબાળા પોતાના નિષ્ક્રિયને ત્યાજીને પણ ત્યાગતી નથી શીયળના સરક્ષણ માટે હું નનુને પણ આનંદમય મુદ્રાથી વધારી લઇશ

શુગ્રીર—અહા ' જે સત્તા અને ઐશ્વર્ય અવલોકી જે પણ જાણે પડે છે તેના સૌર્યની વિશ્વના પ્રત્યેક પ્રદેશમાં વીગ્ધાક વાગે છે, જેનું સન્માન કરવામાં સાર્વભૌમ બૂપાળો પણ મહદ્દભાગ્ય માને છે—એવો એક ગુણવીર—આજીવતાપૂર્વક ત્હારા પ્રેમની બીના નાગે છે, છતાં જો ગુમાની અબળા ' તુ આઠલી બધી બેકદર થાય ડે ।

લક્ષ્મી—ત્હારા સામર્થ્યની સ્તુતીના ગાન કરવામાં હવે ડઠી ખામી રહેલી હોય તો ભાટચાગણા પામે ગવગવ. કિંવા ડઠી ના કાળ્યોમાં વસાવ ' પણ આ અબળાનું અત કરણ કોઈ ડાળે મિગળાવી શકીશ નહિ. મૂર્ખ ' તુ સમજે છે ' કે મ્હારા સ્વામીના એક નપુર શબ્દ આગળ સ્વર્ગની સમૃદ્ધિ પણ તુચ્છ છે ।

શુગ્રીર—એમ છે ' તો હું પણ હવે જોઈ છું કે આ મિલ્યા મગરરી કેટલો સમય ટકી શકે છે—અરે ' સરદારસીંહ ।

સરદાર—જી. હાજર ।

શુગ્રીર—આ કમભાગ્ય કામીનીને આપણી જેલની એક ' અધારી કોટડીમાં લઇ જા અને મ્હારો તિરસ્કાર કરનારને કેવી ધોરતમ શિક્ષા થાય છે તેનો સાક્ષાત્કાર કરાવ ।

સરદાર—જેવો હુકમ ' (જેલમાં લઇ જાય છે)

પ્રવેશ ૨ જો.

પાત્રો—સૌભાગ્ય-પાત્રજી મ ન્યાસી

સ્થળ—અગ્રહર

(સૌભાગ્ય નિડામાથી જગૃત થાય છે અને સમીપમાં લક્ષ્મીને ન જોતા જાતી એકાએક વિદ્યુત્પત્તન થયું હોય તેમ પૃથ્વીપટ પરકાય છે પુનઃ
ઉભ થાય છે અને સ્વચ્છત મુખમાથી ઉદ્ગાર કરે છે)

મહારી જીવન લક્ષ્મી ! તું કયા ચાલી ગઈ હાય ! શું આખરે
મને અરણ્યમાં રજાતો મુકી ગઈ ! શું કોઈ હિસક પ્રાણીનો ભોગ
તે નહિ થઈ હોય ! અરેરે ! કાઈપણ કલ્પના કરી શકાતી નથી
શું ત્યારે જ જાલના કષ્ટથી કરાણીને કોઈ સુખનો માર્ગ તો નહિ
જોવા હોય ? ના ના ! ઓ કૃતઘ્ની હૃદય ! સાચી પ્રેમાળ પ્રિયા
પ્રત આવા નીચ વિચાર ન કર જેણે મહારી ખાતર પિયગના
મુખ-વલ્લવને તિલાંજલી આપી જે મનેજ પોતાનું સર્વસ્વ માને છે.
તે પ્રાણાન્તે પણ અળગી થાય એ સંભવિત નથી અરેરે ! હવે
કયા ગોત્રુ ? ઓ પરોપકારી જુદો ! તમે વિના વિનતીએ મનુષ્યાને
મનુ-રૂપ અર્પણ કરો છો ઘટાઘાટ શીતળ જાયામાં મુસાફરોને
રાતના આપો છો તમારી પરોપકારશીલત્વિની આખું વિશ્વ પગિ-
ચાત છે તો આ હતભાગ્યને પ્રિયાની ખખડ કહેવા જેટલી ઉદાગના
નહિ દસાવો ? ઓ મનોહર પુપો ! તમારો મુગધિત પગિમળ
અહીં જગતને આનંદ આપે છે તુલ્ય પ્રેમના આરક તરીકે પ્રેમી
જનના અતઃકચ્છપર તમે વિગળે છો શું તમે મહારી જીવનેશ્વરીના
સમાચાર આપવા જેટલી દયા નહિ જતાવો ? ઓ અશુભેવ !
તમારી દયા અપગિમીત છે, તમે પ્રાણીમાત્રનું જીવન છો ! જગતમાં

થતા પ્રત્યેક નાના મોટા કાર્યને તમે અવલોકી શકા છો. તો શું તમે આ દિન આજરૂપ અનુક્રમ દર્શાવી એટલું નહિ કહો કે મહાગ હૃદયની આધારની હાલ ક્યા પ્રદેશમાં છે ? એ આકારની વાદળીયા ! તમે પૃથ્વીય જળ વર્ષાની વનસ્પતિને નવપત્રીન કરો છો. તમાગ વેગે ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય છે. વળી પ્રેમીજનો તમને પ્રેમના સદેશ પહોંચાડના તરીકે ઓળખે છે તો આ રૂપ કંઈ કરી પ્રિયાને એક સદેશો નહિ પહોંચાડો ? હુ જીવંત તમાગે રહીશ અરે ! કોઈ સાલગતુ નથી એ કુદગતના ગુણગાન કરનાર પક્ષીયા ! શું તમે કહી શકશો કે મહારી આત્મ ડૉમુદી ક્યા છે ? કોઈ પ્રત્યુત્તર આપતુ નથી હાય ! હૃદય ચીગય છે પ્રિયા વિગે જીવ ગમરાય છે એ કુર વીધી ! શું આઠલા સડો આપના પશુ તને સતોષ ન થયો કે પ્રાણુની જ્યોતીથી અળગો કયો ! શું આખા જગતની નિર્દયતાએ એક યજ્ઞ મહાગર વગસવાનો વિચાર કયો હશે ! હા ! એમજ કાગે છે

શું ત્યાગે વહાલીને મહારી વિગે વગથા જશુની પામે આવવાની વિનતી કરના કોઈ નહિ જાય ! ચિતા નહિ હુ જાને જઈશ પ્રત્યેક પર્વતની ગુફાઓમાં શોધીશ જગને જગન ભટકીય અને મારી ગૃહેષીને શોધી લાવીશ

(પાંડુ રે છે ૭૮૦ ભાગ ૭ ઉપર થાકને લો ૧૫ નય છે નીચે બેગી ઉદ્ધાર કાઢે છે)

ગજલ

કહુ કેને હૃદય ખોલી દશા હુ ખઠારીણી મારી,
ભગયો દૈવ છે કોયે ભમે વનમાં સતી નારી

ન માન્યુ વેણુ તે મ્હાડ ! પિયરને ના ગણ્યુ ખ્યાડ,
પડી આતે અરે જુદી વિભુએ શુ હશે ધાર્યું !
પ્રિયા ઓ પ્રેમની દેવી ! ઘટે ના શુ ખબર લેવી,
વિના વાકે ગેંઆવે છે ! વિધિની કુરતા કેવી

હાય ! કરમાએઆ પણુ મનોહર મુખકમળપર મોહિત થઇ
કોઇ વિષયી-લપટ તને ઉપાડી તો નહિ મયો હોય ? કદાચ ઉપાડી
મયો હશે તોપણુ શુ ? મ્હને સપુર્ણ ખાત્રી છે કે મરણાન્તે પણુ તું
સતીત્વ ત્યાગીશ નહિ. અરે પણુ કસોટીના યજ્ઞમા પ્રાણાર્પણુ તો
નહિ કર્યું હોય ! કેમ કહી ગકાય ! અરે ! હવે આ જગતમા મ્હાડ
કોઇ ગ્હુ નથી દુખી દીલને દિલામો આપવા જેટલી દયા પણુ કોઇ
દેખાડતુ નથી ત્યારે શુ પ્રિયા વિના જીવી શકાશે ! કદી નહિ !
વિરહ અગારમા રીખાઇ રીખાઇને મરવુ તેના કગતા જીવનનો જલ્દી
અત આણુવોજ ઉચીત છે !

ઓ પૃથ્વીમાના ! તમે આ તમાગ ખાળકની એક નમ્ર
વિનતી સાબળજો !

મ્હારી લક્ષ્મીને એક છેલ્લો સંદેશો પહોચાડશો ?

હરીગીત છંદ

કહેજો દુખી ભગ્યાગ તારો અર્ણુ તુજ કરતો હતો,
ગુણ સ્નેહને સભારતો જળ નેત્રમા ભરતો હતો,
અહુ શોધતા પ્રિય ના મળી ! ડળીં ના શમ્યો ત્હારી સ્થીતિ,
ગિરી શુગપર શુ જઇ વસી ! કે પરહરી નિર્મળ પ્રીતિ ૧
મુખ ના મળ્યુ પગણી મ્હને ! મુજ હૃદયની ઓ ધમ્મરી,
ચતુર અરે ચાલી ગઇ ! કંઇ અતરે આશા ભરી !

જ્યોતી દિપાવી પ્રેમની કીધે રૂપી મુજને અતી,
ચા ચા કરે સુખવી અરે । ગુણગાન તારા રસવતી । ૨

ન સહાય બાણુ વિયોગના વન સ્નેહના સળગી ગયા,
મમ પ્રેમના મદિરતણા પ્રિય પખીડા ઉડી ગયા;
જીવવું ગમે પગપણુ નહિ આ જી દગી ઝેરી બની,
વહાણુ નથી કે વિશ્વમા પ્રતિમા જતા ઉલ્લાસની ૩

ના મૃત્યુ વિષુ ધ્રુવ જાણું અત કરણુમા ઉદભવે ।
ધાર્યું હશે જો ધનુરે । પ્રિય ! સ્વર્ગમા મળશું હવે । ।
કળ્પે ક્ષમા ઓ ભાગતી ! માતા ન કંઈ સેવા થઈ,
આશા બંધી અતર તણી અતર મહીજ રહી ગઈ ૪

(હાથમા કટાર લઈ)

પ્રતિમૂર્તિ નિરખી કાળની ઓ હૃદય તું ક પીશ ના,
થા કર । ઓ કોમળ ભુજા । તું શિથિલ કીર્ત્યોત થઈશ ના,
દેવી અહા ! દુઃખ નાશિની ! ઉપકાર હું માનું અતી,
વાદળ ચીરી વિયોગનું ઉગ વલ્લભા દર્શાવતી ૫

(વૃક્ષ સ્થળમા ભોકવા નય છે)

(એટલામા અચાનક એ સંન્યાસી મહાત્મા ઉપસ્થિત થાય છે)

સંન્યાસી—સભર !

સૌભાગ્ય—(આશ્ચર્ય ચકિત થઈ) અહા ! જગતના અજ્ઞાન
મનુષ્યોને સુખનો માર્ગ દર્શાવનાર મહાત્મા ! વદન કરે છું પ્રભુ !

સંન્યાસી—કલ્યાણુ થાઓ ! વત્સ ! પણ કહે ! એવા કયા
કારણુ દુઃખને લીધે આત્મહત્યા જેવું બધ કરે કર્મ કરવા તૈયાર થયો છે ?

સૌભાગ્ય—પુત્ર્ય ગુણ ! વૈભવના અનેક સાધનેથી ભરેલા આ વિશ્વમા મહારે માટે એક પણ શાતીનું ધ્યાન નથી મહાગ સ્નેહવનનું મધુર પુષ્પ કમ્બોજ ગયું છે જીવનની સાચી સહચરી વિના મને શ્રદ્ધિમા સર્વત્ર અધકાગ લાસે છે હૃદયમા સળગતી સતાપની આગને મૃત્યુ વિના કોઈ પણ છુટાવી શકે તેમ નથી

સંન્યાસી—તું તહારી ધર્મપત્નીનું અહીં જ ગલમા મૃત્યુ થયું છે !

સૌભાગ્ય—પ્રભુ ! કઈ કલ્પના કરી શકાતી નથી શયનને હિચોળે ચડેયુ મન સ્થિરતા ધારી શકતું નથી જેમ જેમ વિચાર કરે 'તું તેમ તેમ નિગશાનીજ પ્રયજ્ઞતા થાય છે

સંન્યાસી—વત્સ ! તહારી મુખાકૃતી અને-વિનયશીલ વાણી પરથી તું અનુમાન કરી શકે 'તું કે તું એક વિદ્યાવિભુષિત અને નિતિગુ વ્યક્તિ છે મુખપર ચિતાનું દુઃખપ્રદ વાદળ છવાયું છે તથાપી રેગપ્રેમની દિવ્ય ઝટા છુપી નહીં શકતી નથી તેમ જ્ઞા મહત્તે આશ્રય એજ થાય છે કે સર્વશ્વરની ન્યાયશીલતા પ્રતિ આજે તારું હૃદય આટલી સીમા પર્યંત શકારીલ બન્યું છે જે પ્રભુએ પ્રાર્થના કર્યા વિના પણ શ્રદ્ધિમા મનુષ્યના સુખને માટે અનેક અમુલ્ય માધનો વૃત્તન કર્યા છે તે તું તહારા જેવા એક સદ્ગુણી માણસને, જીવન સખીનું મળ્યું નીપજ્ઞવવા જેટલી દુષ્ટતા વાપરે એ સભરીત છે ! જે પ્રભુ, ધર્મ અને નીતિપર પ્રિતિ ગણનાગને પોતાના પ્રાણથી પણ અધિક પ્રિય ગણે છે તે તું તને દુઃખી કમ્બોજ હિચુકત થાય એ બનવા જોગ છે ! વત્સ ! ની સર્ગના નીચમ પ્રમાણે પ્રત્યેક મનુષ્યને સુખ અને દુઃખ ઉભયનો અનુભવ કરવો પડે છે તું

ગમચડજીને દેવી સીતાનો વિયોગ નહોતો સહેવો પડ્યો ! નળ-
ભૂપાળને સતી દમયંતીથી વિખુટા પડવાનો પ્રસંગ નહોતો
આવ્યો ! જતા ત્હારી પેઠે કોઈએ જીવન ત્યાગવાનો વિલક્ષણ માર્ગ
પસંદ કર્યો નહોતો. કદને વૈયપર્વક મહન કરવાવીજ માનવજીવનની
મહત્તા અકાંચ છે.

સહજ દુઃખની ઝાયા પ્રતિન થતા હૃદયપગની સત્તા ગુમાવનાર
મનુષ્યો ઝાયર ગણાય છે. મહાગ મતવ્ય પ્રમાણે કદની કમોટીપગ
ચડાવવાનો પ્રભુનો ક્રોધ, ધીર-વીર પુરૂષો માટે લાભ પ્રદજ છે.
મહારાજ હરિશ્ચંદ્રને વિપત્તી ભોગવવી પડી ન હોત તો આજે એક
સત્ય વ્રતધારી તરીકે સમાજ તેમની પ્રજ્ઞા શા કંઈ ? સતિ દ્રૌપદીને
પાડવ જેવા ચક્રવર્તી પતિ હોવા છતાં વનના વિઠ્ઠ દુઃખ ભોગવવાનો
અરે ! એક ફાસી તરીકે ગહેવાનો પ્રસંગ ન આવ્યો હોત તો
અત્યારે તેમનું, ભાગત વર્ષની કીર્તિને ઉજવળ કરનાર-પ્રાતઃ-મણીય
સતી તરીકે કોઈ પુજન કરત ?

વત્સ ! મહારી તને એજ ભલામણ છે કે શાંતીપર્વક કનવ્ય
પ્રદેશનો પ્રવાસ આમળ લખાવ ! અહીંથી ત્રણ કોશ દુર આવેલા
રમણીકપુરના ગંજમ્મા હાલ ત્હાગ જેવા એક ગુણીયલ અને વક્ષ-
ફાર નેતાની ખાસ જરૂર છે. કારણ કે ઉન્નત અધીકારીયોના
જીવનમાંથી ત્યાંની પ્રજા ત્રાસ પામે છે. માટે પ્રભુપગ અચળ શ્રદ્ધા
રાખી પરમાર્થના કાર્યમાં કટિબદ્ધ થા !

(એટલું કહી અદ્રખ્ય થાય છે)

(મહાત્માના વચનપર આસ્થા રાખી સૌભાગ્ય રમણીકપુર નગરમાં
આવે છે અને ત્યાં પોતાના અપ્રતિમ બુદ્ધિ બજવડે ગંજમ્મા માનવતા
મરાવ પદને પ્રાપ્ત કરે)

પ્રવેશ ૩ ને.

સ્થળ—રમણીકપુરના ન્યાયાધિગ ધીરસિંહનું નિવાસસ્થાન

પાત્રો—ધીરસિંહ-માધો પટેલ પાછળથી સૌભાગ્ય

માધો (અત્યંત આજ્ઞવતાપૂર્વક)—સાહેબ ! હું પ્રભુ માથે ગળીને કહું છું કે ખુન સબધી વાતની મને ખબર નથી મારે દયા કરી મને છુટો કરો ! અરેરે ! આ હાથકડીના બધનથી મહારા કાઢામા અસહ્ય વેદના થાય છે

ધીરસિંહ—જો છુટા થવું હોય તો ગુન્હાના દડ બદલ સો રૂપિયા આપી દે તે શિવાય અહીંથી જવતો ઘેર જવાની આશા ગળતી એ ફાકટ ફાફ છે

માધો—ઓ પ્રભુ ! આવો હડહડતો અન્યાય ! જે વાતને મહે સ્વપ્નમા પણ વીલોકી નથી તેને સત્ય ઠરાવી દડ લ્યો છો ! સાહેબ ! ગરીબની આતરડી કકળાવવામા ફીરતાર રાજી નહિ રહે !

ધીરસિંહ—હું તહારી પાસે બોધ સાબળવા નથી આવ્યો ! સમજ્યો ! દડની રકમ આપે છે કે નહિ ! બોલ જલ્દી ! નહિ તો આ ચાશુક તૈયાગ છે

માધો—ભાઈ સાહેબ ! જરા તો દયા રાખો ! આમ છેક નિર્દય શું થાઓ છો ? ધરમા નાના બાળકોને દુધ પાવા મારે પણ પૈમા મળી શકતા નથી. સવારથી સાંજ સુધી અવિશ્રાત પરિશ્રમ કરવા છતાં ગુજરાન જેટલું ભાગ્યેજ પ્રાપ્ત થાય છે. માથે વશિક લોકોનું કેટલુંક દેવું પણ છે

ધીરસીંહ—હારી આર્થિક સ્થિતિનું દુષ્પદ દર્શન કરતી
૭૮મી જગના વિચારે વ્યર્થ છે. તું સીધી રીતે નથી માનતો તો
જોઈ શકે હવે અમારો ચમત્કાર ! અરે સીપાર્થ !

સીપાર્થ—જી હાજર !

ધીરસિંહ—આ હરામીને ચાણુકનો મ્વાદ ચખાડી, મ્હારી
આસાનું ઉત્સાહન કરવાના ત્રાસદાયક પશ્ચિમામની કલ્પનાનો
સાક્ષાત્કાર કરાવ !

(સિપાર્થ જો ચાણુક મારે છે માથો માગની વેદનાને લીધે હૃદયકાવ-
ચીત્કાર કરે છે નેત્રમાથી અશ્રુનો પ્રબળ પ્રવાહ વહી નીકળે છે)

રડતા રડતા—ઓ પ્રભુ ! નિર્દોષિય આવો અસહ્ય અત્યાચાર
ચાય છે જતા તું કેમ સહન કરી શકે છે ? શું મંજૂરોના મકંટ
અવલોકી ત્હારું અત કરણુ દુખાતું નથી ?

(અચાનક સૌભાગ્ય સફરી વેશમાં પ્રવેશ કરે છે)

સૌભાગ્ય (ક્રોધ દર્શક મુદ્રાથી)—અરે ! ધીરસિંહ ! આ શું !
આ પટેલને કયા અક્ષમ્ય અપરાધને લીધે આટલી સીમા પર્યંત
ત્રાસ આપો છો ?

ધીરસિંહ—સાહેબ ! એણે એક અનાચ અબળાનું ધાતકીપણે
ખુન કર્યું છે અને તે મેં નજરે નજર નીહાળ્યું છે ! આ પટેલ
દેખાવમાં સાક્ષાત સાધુ સમાન છે પરંતુ મુક્ત દ્રષ્ટિએ જોતા-વિષમ
વિષથી ભરેલો નાગ છે-નિયતાથી ભરેલો પિસાય છે.

સૌભાગ્ય (તિરસ્કાર પૂર્વક)—નહિ ધીરસિંહ ! તમારી
વચ્ચે થએલા વિવાદને હું બરાબર સામળી ચુકવો છું અને તે મ્હનેથી

માનવાને સખળ કારણ મળે છે કે માત્ર દ્રવ્ય લોભને લીધેજ આ નિદોષપર તમે જુલમ વધાવી રહ્યા છો. 'જુઓ' વાતાવરણ પણ તેના નિષ્કલ્પક ચારિત્ર્યની સાક્ષી આપે છે 'ધિગસિ હ' 'યુ તમને ગજ્યસત્તા આમ રાકડી ટૈયતને પીડવા માટજ અપાએલી છે' શરમ છે 'તમારી વૃત્તીઓ આવા મલીન દુર્ગુણોથી પોપાએલી છે એવું તો મહે જાણ્યું હોત તો તમારી સાથે એક મિત્ર તરીકેનો મળધ નુ કદાપી ગમત નહિ શુ રાજ્ય તરફથી તમને પુરતો પગાર નથી મળતો કે આવા નીચ નકર્મગામી કૃત્યોમા પ્રવ્રત્ત થાઓ છો 'હાય' રાજ્ય પિતાના વિશ્વાસનો કેવો દુરુપયોગ! તમાગ જેવા નીચ મનુષ્યોને ન્યાયાધિગનુ પદ પ્રાપ્ત થએલું હોવાથીજ રાજ્યની દુર્દશાના ચિન્હો દ્રસ્યમાન થાય છે રાજ્ય છત્રધારીઓ મોટે ભાગે તમાગ જેવા નર ગલમોની પ્રાણુધાતક મત્રણાવીજ નીચ માર્ગે દોગવાય છે, અને પગિણામે વિશ્વમા સદાને માટે એક અત્યાચારી ગપની તરીકે ઓળખાય છે અથાત્ તમારા પાપે સગળ હુદયના ભૂપાળને કીતિગ્વી કલકમય થઈ જાય છે તમારો અપગધ એટલો બધો ભયગ છે કે તેના પ્રતિ કિચિત માત્ર દયા દશાવવી એ ન્યાય દેવતાના પવિત્ર નિયમનુ ઉચ્છેદન કરવા મગબર છે એટલે કે મૃત્યુ દડ વિના આ ગુન્હાને માટે અન્ય કિચિત સ્થાસતજ નથી, તથાપી તમારી માયેના મહારા પૂર્વ સખધનુ રમણ, ન્યાય શીલતાપર વસીલો ચલાવી તમને પ્રાણુ દડની શિક્ષામાથી મુક્ત કરે છે, અને માત્ર તમાગ આધકારને સત્વરે ત્યાગી દઇ કેઈ અન્ય સ્થાનમા આત્યા જવાનીજ આજ્ઞા કરે છે

ધીગમિ હ (હાથ જોડી-અતિ નમ્રતાથી)—જેમ પ્રયજ્ઞ શસ્ત્ર

પ્રહનથી શત્રુ સમુદાય જોદાય છે તેવીજ રીતે આપના ધાર્મિક અને નૈનિક તત્વ વિભુષિત વાક્યા સાબળી મ્હાગ અત કચ્છમા નિવાસેલી અત્યાચારમથી વૃત્તી અદ્રશ્ય થાય છે કૃત કૃત્યોની કિરવા કૃતી ભયકર શિક્ષા કરશે એની ક'પનાવી હૃદયમા સહજ વીંછીના ડંખ નમાન વેદનાનો અનુભવ થાય છે મ્હાગ અપગ્રાધ પ્રત્ય અનુકપા ન દશાવતા આ વિષમય જીવન જનપગ ખજર ચલાવ્યુ હોત તો કેટલુ ખંતુ સાર હતુ '

• સૌભાગ્ય—તમાગ હૃદયમા જામેલા પાપ પકતુ આટલી ત્યગથી પલાલન થઇ જશે એવો તો મ્હને ખ્યાલજ નહોતો ' મિત્ર ' પટેલના ઉપજુ જળથી ભીંજાએલા નેત્ર નીરખી મ્હે આપને તિલજુ વચન ખાણુ માર્યા છે કે જોને માટે હવે મ્હને લાગી આવે છે આશા છે કે મ્હારી એ ઉચ્છ્રાજલતાની આપ ઉદારતાથી ક્ષમા આપશે ' મિત્ર ' આવીજ ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાએને શાશ્વતપણે પ્રેમથી વળગી રહેશે તો મવેશ્વર તમાગ પૂર્વના અપકૃત્યોની પણ ક્ષમા આપશે એમા ક્ષેષ માત્ર રાકા રાખવા જેવુ નથી ભાઇ ' રાજ્ય કર્મચારીઓનુ કર્તવ્ય એજ છે કે પ્રજાનુ પુત્રવત પાલન કરવુ-વિપદ વખતે તન, મન અને ધનવી બનતી રહાય કરવી " પ્રજાના સતો-પમાજ રાજ્યની આબાદી મમાએલી છે " એ તત્વનુ ડહાપી વિરમ જણ ન કરવુ જોઇએ તમે નીતિ અને ધર્મના અનુગામી થએલા હોવાથી હવે કોઇ પણ પ્રકારના શાસનને પાત્ર નથી અર્થાત-આજના કૃત્યની આપને સપુર્ણ ક્ષમા આપવામા આવે છે '.

ધીરસિદ્ધ—મિત્રવર ' આપના આવા અપરિમિત ઔદાર્ય માટે હુ કયા શબ્દોમા આભારની લાગણી વ્યક્ત કર એ સમજાનુ

નથી કદાચિત જીવગી પર્યંત આપના પુનિત અર્થોનું સેવન કરે તે પણ તે આધુન છે.

(આખાથી કૃત્રીમ અશ્રુભિદ્ જડે છે)

સૌભાગ્ય—ધીરસિ હજી ' એટલી બધી દીનતા દર્શાવવાનું કદંબ કારણ નથી કેમકે મનુષ્ય માત્ર બૂલને પાત્ર છે પશ્ચાતાપના પાવક વડે તમારી આત્મિક મલીનતા સળગી ગયેલી હોવાથી તમે પુર્ણ પવિત્ર અને પુનનીયજ છો !

ધીરસિહ—આપના અમુલ્ય ઉપદેશને મ્હારા જીવનમત્ર તરીકે લેખી સુવર્ણમય અક્ષરે હૃદયપટપટ અકિત કરીશ.

સૌભાગ્ય—તથાસ્તુ !

ધીરસિહ—પટેલ ! મ્હે તમને અકારણુ ત્રાસ આપ્યો છે એ જોડે મ્હારો અક્ષમ્ય પ્રમાદ છે, તથાપી આશા છે કે તમારા નિષ્કપટ હૃદય તરફથી લભાનુ પ્રદાન થશે.

પટેલ—માલીક ! આપ તે અમારા માવીતર છો ! અમારી પાસે ક્ષમાની માગણી ન હોય ! પ્રભુ નીરતર આપને સન્મતી અર્પો ! એજ મ્હારી અનન્ય ભાવના છે

(માત્રો તથા સૌભાગ્ય જાય છે)

ધીરસિહ (ચક્ષુ લાલચોળ કરી, દાત કચડાવતો—સ્વગત)
—ઓ સૌભાગ્ય ! ભટકતા લિખારીની હાલતમાથી ભાગ્યબળ વડે ઉમરાવપદ પ્રાપ્ત કર્યું એટલે મગજમા સત્તાનો ગર્વ ધારણ કરી મ્હારા માર્ગમા કટકરૂપ થવાનું સાહસ કર્યું ! કાચા કર્ણના મ્હારાજને સાધુનાનો દમામ દર્શાવી રાજ્યમાથી મ્હારો પગ ખસેડવા ઉચ્કૃષ્ઠ

થયો ! હીક છે ' સુતેલા સર્પને સતાવવામા થુ સાગ ગહેલો છે તેનો હુ તને સ્વદ્વકાળમાજ સાક્ષાત્કાર કરાવીશ અત્યારે તો જોડે સમયને માન આપી તહારા ચર્ણોમા શિંગ નમાવ્યુ છે, પરતુ ઓ મૂર્ખ શિરોમણી ! ધિરસિહના હૃદયની પરિક્ષા કગવામા તુ ઠગાયો છે ' ઓહ ! અપમાનને લીધે મહારા અતરમા ગગનગામીની જવાળા પ્રગ્વલ્લીત થએલી છે અને તે તહારા રક્તના સિંચન વિના કદાપી શાત થનાર નથી, એ નિશ્ચયપૂર્વક માનજે ઓ વૈગ્ની લાગણી ! તું હવે યમરાજ સમાન લાયકર ખનીજ ! તહારામા કર્ણા કે બિરતાનુ કિચીત માત્ર મિશ્રણ હોય તો પળમાત્રમા આળી નાખ ! અને વૈરના પ્રતિશોધનો પ્રસંગ આવતા સૌભાગ્યના દેહદુર્ગને બેદવા વિદ્યુત વેગે મહતે પ્રેરણા કર '

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ—જેલખાનુ

પાત્રો—જેલર સરદારસિહ તથા લક્ષ્મી, પાછળથી ચોગી વેશેસરલા

સરદારસિહ (મનોગત)—આખુ જગત કહે છે કે ઇશ્વરને ઘેર સત્ય ઇન્સાફ છે, પણ ઓ બુદ્ધિના આરદાનો ! મહારા હૃદયમા ઇશ્કના બડકા બળે છે તે જરાક નીહાળો અને પછી વિચાર કરો કે પ્રભુ ન્યાયી છે કે અન્યાયી ! હાય હાય ! પ્રેમના પ્રદેશમા મુસાફરી કરવા મન હરણીની માફક ઉત્સુક થઇ રહ્યુ છે, પણ પૃથ્વીની સપાટીપર એવી એક પણ માથુક જડતી નથી કે જેની આખમા આ દીવાના દર્દી પ્રત્યે પ્રેમ હોય ! શ્રુષ્ટિમા સર્વેશ્વરે સૌને મનમા

નતુ સુખ આપ્યું છે અરેરે ! કેરી મજેની ચાદની ખાલી છે ' આખી દુનિયાના લોકો આ વખતે પોતાની પ્રિયતમા સાથે કહ્નોલ કરતા હશે ! ત્યારે આ દુર્ભાગીયાના નસીબમા ખાધ ઉપર મણુ ભાગની બધુક ઉપાડીને આટા માગવાનુજ મરજાએલું હશે ! ઓ નસીબ ! ઓ ગુલામકી નસીબ ! મહારી ખોપરી શિવાય તુ કોઈ અન્ય સ્થળે જડાયુ હોત તો અત્યારે મહારી આસી અશ્રુજનક સ્થિતિ ન વાત !

ધણા માણુઓ પૈસા પૈસા કરી પોકાર કરે છે ' પણ મર્ખના સરદારો ! નાબુક ગાત્રવાળી વનિતાવિના પૈસામા શુ આગ લગાડી ? ખચીત ! આ દુનિયાના લોકોની બુદ્ધિનો પ્રવાહ અવગા માર્ગે ચાલ્યો જાય છે પણ ઓ પાપીણી વીધી ! તુ કેટલી બેકદર છે કે-જેને પ્રેમની પગલા નથી હોતી તેને સૌદર્ય મળિત માનુની મળે છે, જ્યારે આ તહારે ગક સેવક પ્રેમ પ્રેમ કરી ગત્રીદિવસ માગીની માફડ નરફડીયા મારે છે તેની વિનતીપર લેશમાત્ર ધ્યાન આપતી નથી ? યુ મહે તારો અપરાધ કર્યો છે ! તેમ હોય તો બે હાથ જોડી લક્ષ્મી માગુ છુ જોમએ તો બીજી કોઈ શિક્ષા કર ! યુ શિક્ષા માત્ર આજ રીતે થાય છે ? મહાગ જેવા સ્નેહના બીખારીને આસી અસલ શિક્ષા આપવી એ શુ તારી દ્રાષ્ટમા થોગ્ય ન્યાય જણાય છે ? નહિ કદાપી નહી ! અરે, ધ્રુષ્ટિ હોય તો મહાદ્ર ગળ્યાર લુટી લે ! કે ગ્યાસતેલ છાટી સળગાવી દે ! મનને દ્રઢ બનાવી નુ ચાતિથી જગલમા નિવાસ કરીશ પણ ફક્ત પ્રેમના બે મીટાડા શબ્દો ખેલનારી-ગાયલ દર્દીની દવારૂપ-મનોહારી નારી આપ ! નહિ તો હુ હવે યોડા વખતમા મહારો જીવ આપીશ. નેત્ર સકેત કરી

દિલને નચાવનારી પ્યારી વિના તે જીવવામા કંઈ મઝા છે ? બાહ્યો ! હું તો મહારા સત્ય અનુભવથી સર્વને વિદિત કરૂં છું કે આવી ંથીતિ પ્રાપ્ત થવી એ પૂર્વજન્મના પાપની કોઈ દુષ્ટમા દુષ્ટ સજ્જ છે અરેરે ! હવે તો પ્રેમના બાણથી અત કરણુ પણ ચાળણી જેવું થઈ ગયું છે લાલ ગુલાબ જેવા મુખનું નર પણ ઓધું થયું છે ગુમ રૂદન કરી કરી ગળું પણ બેસી ગયું છે એ પ્રભુ કંઈક દયા કર !

ગઝલ

ખતાવું હું અરે કોને જખમ અતરતણા કારી,
જીવન આ જાય છે ચાલી વિના નવચૌવના નારી
અરે આ પ્રેમનું પખી, દુખી પાખો પઝાડે છે,
વિના મહોબન તણા પાણી ! પગલે પ્રાણ કાઢે છે,
છુરી તત્વાર કે ચાપુ તણીના છે અણી તીણી
વિરહ સમ કષ્ટ ના ખીણું ! જૂઓ દ્રષ્ટિ કરી જણી !
મનોહર મહેલ મુજ મનથી બયાનક આગ સળગે છે,
નથી સુખ શ્રદ્ધિમા, જેને પ્રિતિનું ભૂત વળગે છે
દયાગુ વિર નર કરે ! પડ્યો દુષ્કાળ દુનિયામા,
ન કો પુછે અરે પ્રીતિ ! “તને શું થાય હઠયામા”.

(સરલા યોગી વેશે પ્રવેશ કરે છે)

યોગી—સચુર ! સચુર ! એ પ્રેમના દર્દી ! આમ ધારી લેવામા ત્હારી મોટી ભૂલ થાય છે સાધુજનોના હૃદયમાથી હજી દયા દુર થઈ નથી. સરદાર ! ત્હારા પ્રેમી દિલની પ્રાર્થના પ્રભુના દરબારની ઉપલી કોર્ટ સુધી પહોંચી ગઈ છે ત્હારા ધાયલ બનેલા મનને શાત

કરવા એક અપ્સરા તુલ્ય અબળા નીમોણુ થઈ છે કે જે હવે અહમ કાળમાજ તહારી સાથે રનેહ લગ્ન કરશે !

સરદાર (આશ્ચર્ય યુક્ત વદને)—કોણુ કોણુ ! બાળયોગી ! પધારો પધારો ! આ રૂક-ચર્ણકિ કર આપનો અત કરણુ પૂર્વક આભાર માને છે કહો કહો ! ગુરુ ! શુ મહે મનગમતી મોહીની મળશે એ વાર્તા સત્ય છે ?

યોગી—યોગીના વચનમા અવિશ્વાસ રાખવાનુ કઈ પ્રયાજન છે ? જગતનુ કલ્યાણુ કવુ એજ અમારો પરમધર્મ છે તહને પ્રેમના કષ્ટમા અત્યંત પીડાતો જોઈ અતરમા દયા ઉભરાઈ ! તહારા બધ થએલા ભાગ્યની ચાવી પ્રાપ્ત કરી આપવા ઈચ્છા થઈ ! ત્યારે એ અભાગીઆ ! તુ કિલટો મહારા વચનની સત્યતા માટે શકાશીત થાય છે ? શુ આ વિષયમા મહારો કઈ પણ સ્વાર્થ હોય એમ તને જણાય છે ! અરે હા ! પણ હવે મહે સ્પષ્ટ સમજાય છે કે ભાગ્યની પ્રબળતા વિના મનુષ્યને કઈ પણ સુખ મળી શકતુજ નથી !

હરીગીત છંદ

ભાષ્કરતણી જ્યોતી વડે પૃથ્વી સકળ હરખાય છે,
કમભાગ્ય હા ! ધ્રુવડ ખરેખર ! બધ નેત્રો થાય છે
પિરસેલ ભાણુ હોય પણ ના ભાગ્ય વિશુ ખવાય છે, ૧
વૈભવ વસે ગૃહમા છતા આનંદ ના લેવાય છે
વૃષ્ટિ થતા શ્રુષ્ટિ ઉપર સરવર સકળ ઉભરાય છે,
આતક તણી ન મટે તૃષા ! પ્રારબ્ધ દોષ મનાય છે.
રૂતુરાજ રમ્ય વસતમા તરવર બધા પશુવ ધરે,
પણ કર્શો પર દુર્ભાગ્યની દુ ખદાયિની હાયા ફરે ! ૨

દુર્ભાગ્યનું બળ જન્મતા ક્ષુદ્ધિ બધી સતાય છે,
 યત્નો કરો ઇચ્છા મુજબ પણ ! વિનય ના પામાય છે
 માળા મનોહર રત્નની કહી કર વિષે દેખાય છે,
 પણ ભાગ્ય વિણ વિષધર-ભયકર સર્પસમ સમગ્ય છે ૩

શુભચિતકનો સત્કાર કરવાની યોગ્યતા તાગમા નથી એમ જો
 હું પ્રથમથીજ જાણતો હોત તો અહીં ન આવત ખેર ! પ્રણામ છે !

(ચાલવા માટે છે)

સરદાર (એકદમ ગળગળો થઈ તેને પગે પડે છે)—પ્રભુ
 ક્ષમા કરો ! આ ગરીબ સેવકની દુઃખદ દશા પ્રતિ દ્રષ્ટિ કરી કષ્ટક
 દયા દર્શાવો ! મેં કયા આપને કટુવચન કહ્યા છે ? કે આટલા બધા
 કોથે ભરાઓ છો ? હા ! મ્હેં આપને માટે જરાક શકા કરી ખરી !
 પરંતુ તેનું ખરૂં કારણ અજ્ઞાનતાજ છે દુપાણું ! પામર પ્રાણી
 આપની અલૌકિક શક્તિ કેવી રીતે કળી શકે ? મ્હારા જેવા
 દર્દીને યોગબળની કલ્પના કયાથી હોય મ્હારા નાથ ! પ્રભુ 'આપ તો
 કરુણાના ભંડાર છો ! માટે માફ કરો ! સુખને કિનારે પહોંચેલા
 વહાણને પાછું ભર દરીયે ના ધકેલી દેશો ! હું આપનો ગુલામ છું' ! ! !

યોગી—ત્હારા હૃદયની શુદ્ધતા તથા હૃદ ઉપરાત નમ્રતા જોઈ
 મ્હારો ક્રોધ અદ્રશ્ય થાય છે. હું તને ખરા જીગડી ક્ષમા આપુ છું !

સરદાર—સેવક આપની આ ઉદારતા માટે આભાર માને છે.
 વાર ત્યારે કહો ! પ્રેમના મનોરમ્ય બગીચામાં શૃંગારના મીઠા મીઠા
 પુષ્પો યુટવાની શું ચાવી છે ? બતાવો પ્રભુ ! જલ્દી બતાવો !

યોગી—જો સાબળ ! પૂર્વ જન્મમાં તું એક સાચો પ્રેમી-અરે
 પ્રેમનોજ અવતાર હતો.....

સગદાર—હે હે ! ચુ હુ પ્રેમનોજ અવતાર હતો ?

યોગી—અરે મૂર્ખ ! વળી મ્હારા વચનમા વ્હેમી બન્યો ?

સગદાર—બુધો બુધો ! પ્રભુ ! અતરમા પ્રેમના પ્રાપ્ત્યની અતીશય અભિવૃદ્ધિ થવાથી મ્હારી બુદ્ધિ ઉપગ્ની સત્તાનો વિનાશ થયો છે તેથી ગમે તેમ બોલાઈ જાય છે

યોગી—હીક ! ત્યારે તો રોપ લાવવાનું કઈજ કાળજી નહેતું નથી હવે સાલજી ! ત્હને ત્હારી પત્નીયગ અત્યંત પ્રેમ હતો પરંતુ એક દિવસ તેને ત્હાના કાન્તીલાલ નામના એક મિત્ર સાથે માત્ર વાત કરતા જોવાથી તેના પાતિગત્ય માટે રાકા કરી તે હૃદયને પત્યગથી પણ અધિક નિષ્કુર બનાવી એ નીગપગાંવી નારીને તજી નધી સગદાર ! એ બીચારીના નીસાસાને લીધેજ તને આ ભયકર દુષ્પ્રાપ્ત થયું છે નહિ તો શું તું લાવજ્યમા કઈ કમ છે ? હું તો એમજ સમજું છું કે મોટા મોટા મહાલયોમા વસનારી ગમ-ભૂમિઓ પણ ત્હારી મોહકમૂર્તિ વિલોકી વશ થઈ જાય ! અરે આકાશની વાદળાઓ પણ થોડીક પળને માટે ગ્રભી જાય !

સગદાર—વાહ પ્રભુ વાહ ! ધન્ય છે આપની ચમત્કારીક શક્તિને ! ત્યારે કહો પ્રભુ ! હવે મ્હારી પ્રવર્જનમની સ્ત્રીના, નિસાસા ટાળવાનો શું ઉપાય છે ?

યોગી—ઉપાય સાથેજ લાવ્યો છું ! જો (એક કાગળ કાઢે છે)

હરિગીત ૭૬.

યાત્રુ ક્ષમા અપરાધની અન કરણથી સુદરી !
અમાન છું હેવાન છું ! મુજ પાપ ના જોશો જરી !
રેકો તમે આવી કૃપાળુ ! બાપના તાળા તણી !
માળા જર્ણીશ તમ નામની, થઈ જી દગીકેરા રણી !

સરદાર ! સરદાર ! ત્યારે નિશ્ચયપૂર્વક માનવ કે દયાના શબ્દોથી બરેલો આ મત્ર સાબળતાજ ત્યારી સ્ત્રીનો ગેપ કિતરી જશે અને ત્યારા નુખનો માર્ગ સત્વરે સળ થશે માટે હવે નેત્ર બંધ કરી મત્ર બણવાનો પ્રાર્થન કર ' પણ યાદ રાખજો કે આવા કામમા ચીત્તને અન્યસ્થજો ભટકતુ ગમવાથી વિનય પ્રાપ્ત થતો નથી માટે મત્ર બણવામા ત્યાગ મનની મારગીને એક તાર કરી દેજો.

(સરદાર આન દના આવેશમા-જેલની કાટડીની ચાતી નીચી મુઠી આખો મીચી મત્ર લાજો છે યોગી દરવાજો ડગારી લક્ષ્મીને વઈ પડાયન થઈ જાય છે)

સરદાર—(અનેકવાર મત્રનુકાવ્ય બોલ્યા પછી)—યોગીરાજ ! ઓ યોગીરાજ ! હવે નેત્ર ખોલવાની આજ્ઞા છે ? અરે કેમ કોણ ખોલતુ નથી ? (આખો ઉધાડે છે) અરે ! આતો પમાગ ! હાથ હાથ ! બચ્યા સરદાર ! માથુક મેળવવાના લોભમા જીદગી ખોલા જેવુ થયુ છે ! અરે ! પણ આમા મ્યારો વાક નહિ પણ ગુરવીર-સીંહના ભાગ્યેજ જીલ ખવરાવી છે મ્યારા ધાન્વા પ્રમાણે ભાગ્યનુ કારણ રજી કરતા જરૂર મ્યારો બચાવ થશે ! ગુરવીરસિંહ કેદી સળધી હકીકત પુછશે ત્યારે આપણે ચોખ્ખો જોજ કિન્તુ આપણે કે-માલીક ! સર્વેશ્વરના સકેત પ્રમાણેજ આ બાબત બની છે. કેદમા પુરાણેલુ પખી ત્યારે માટે સરખાણેલુ ન હોવાથી-તે પાખો ફફડાવી છટકી ગયું છે ! તેમ છતા કદાચિત સેનાપતિ ગુરસે થઈ મ્યારે ખુન કરશે તો ! તો શુ ? આમે માથુક વિના મરેલા તો છીએજ ને ?

અંક ૩ નો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ—અરવ્ય પાત્રો—યોગી (સરલા) તથા લક્ષ્મી

લક્ષ્મી—યોગીરાજ ! આપની વય કીશોર હોવા છતાં ચાતુર્યમા સર્વોપરી જણાઓ છો ! આપે પગિશ્રમ સહી આ અમળા પ્રત્યે જે ધ્યા દર્શાવી છે તેનો કયા શબ્દોમા આભાર માનું એ સમજાતું નથી કોણ જાણે કયા જન્મમા તેનો બદલો વાળી શકીશ ?

યોગી—બહેન ! એમ ઓછું ન લાવશો ! બદલો વાળવાની લેરા માત્ર જગ નથી પ્રશંસા કે બદલાની આરાધી કાર્ય કરવા કગતા પોતાની પવિત્ર ફજ સમજીને કવુ વધારે ઉચીત છે એ સુત્રથી તમે અજ્ઞાત નહિજ હોવ એમ હું ધાડ છું

લક્ષ્મી—વાહ વાહ ! હૃદય પણ કેવું ઉદાર છે ! ખચીત ! તમે કોઈ ખાનદાન કુટુંબમા જન્મ્યા હોવ એમ લાગે છે વાર પણ ! બાળયોગી ! આટલી નાની વયમા સસાર પ્રત્યે અભાવ ઉત્પન્ન થવાનું શું કારણ મળ્યું ? તે હરકત ન હોય તો જણાવવા કૃપા કરશો હું એક સકટની સરીતામા તણાતી યુવતી હોવાથી તમાગ વૃત્તાતમાથી કંઈક નવીન જાણવાનું મળશે—દિલાસો મેળવવાની વાચ્છના કંઈક અંશે પણ ફળશે—એવી આશા છે

યોગી—બહેન ! તમાગ અતઃકણ્ણની દ્રદતા તથા પવિત્રતા મહેં પ્રત્યક્ષ અવલોકેલી હોવાથી હું સમજી શકું છું કે તમે એક કુલીન કાન્તા છો ! ભારત વર્ષની વનિતાઓને દ્રષ્ટાત લેવા યોગ્ય

એક દેવી છે। તેથી મહારૂ ગ્રામ રહસ્ય તમને જણાવવામા કંઈ હર-
કત જણાતી નથી

(કંઈની તથા મુસ્તક પ્રદેશપર વિસ્તારેલી જડા હિતારી નાખે છે)

લક્ષ્મી (અત્યંત આશ્ચર્ય પૂર્વક)—અહા ! આતો દયાની
દેવી ! મહેને છોડાવવાની ખાતરજ યોગીરાજ બન્યા હતા એમ
જણાય છે । પણ આશ્ચર્ય એજ થાય છે કે વિપયના ઘાઠ અધકા-
રમય મહાલયમા પવિત્રતાના દિવ્ય પ્રકાશનો સાક્ષાત્કાર થયો ।
બહેન ! આપને શુરવીરસિંહ શુ સગા થાય ?

સરલા—હું ક્ષત્રીય યાત્રિની નહી પણ એક વણિકની કન્યા
છું । સાલજો ?

હરીગીત છંદ

નવ વર્ષપર પિતૃ ગૃહે આનંદમા વસતી હતી,
સસારના વ્યવહારને ના સમજતી મહારી મતી,
આવી અહા ! દીપાવળી અતી હર્ષ ઉર દર્શાવતી,
મુજ અગને શ્રી ગારવા કરી યાચના પાલક પ્રતી ૧
કચન તણા પરમાણુઓ ના લેશ પણ સુખકાર છે,
તજવા પડ્યા સ્નેહી સગા ! પરિતાપનો ના પાર છે,
જે દ્રવ્યને માટે જનો રાત્રી દિવસ ચિંતા ધરે,
શત્રુ અગર એ મિત્ર છે ! પિરલા જનો વ્યાખ્યા કરે. ૨
તારક નબે અવલોકતી હું માર્ગમા ઉભી હતી
કો દુષ્ટના અંતરતણી વર્ધો પાપ પક પ્રતિ ગતી
પકડી મને જગલ વિષે ચાલ્યો દયાને પરહરી,
હુટયા બધા આશૂષણો ! સુખ માણવા ઇચ્છા કરી, ૩

કગ્તો હતા મુજ ખૂન ! ભાવી ખીકને સહારવા,
પણ પર્ણુ ખખડ્યા વૃક્ષના હિમત ન ચાલી મારવા !
નિજ જીવન ધનને રક્ષવા એ દૈત્ય દુઃ સાધ્યો ગયો !
હિસકે પશુના બચતણો પ્રારભ મુજ મનમા થયો ૪

કિંગતારની કર્ણાવડે, વિણ વિદ્ધ કઈ, ગત્રી વિતી,
પણ “ શુ થશે મ્હાર હવે ” એ પ્રશ્નથી વાધી ભોંતી
મમ નગર છે બહુદૂર ગસ્તે ફર લુટારા વસે !
મળશે નહિ માતાપિતા ! રે પ્રાણ આ ચાલ્યા જશે ૫

ઉદ્ગાર આપતી તણા કો વણિકના કર્ણે પડ્યા,
સમજી ન કર્ણા શા ? ખતાવી, વાટ અતગમ વડ્યા,
કહ્યો “ તાતના કરમા મુકીશ ” ઝટ અશ્વપગ નાખી મને,
પ્રતિકાર કરવા કષ્ટનો ૯ વિનવતી જગનાથને ૬

લાગ્યો મ્હને એ દુષ્ટ નિજ દુષ્કર્મમય મદિર મહી,
દે ખાન પાન ઉમગયી, પણ ના જવા દેતો કહ્યો,
ઉદેગ મ્હે જાણ્યો પછી એ વણિકના અતઃ તણો,
કર્ગે કલ્પના પરિણામની, સતાપ ઉર વ્યાધ્યો ઘણો ૭

લક્ષ્મી—અહાહા ! જ્હેન ! તમારો વૃત્તાત અત્યત કર્ણાજનક
છે પ્રારબ્ધની પ્રતિકુળતાએ તમને નાની વયમા અનેક પ્રકારના
દુખાનુભવ કરાવ્યા વાર પણ જ્હેન તમને અરણ્યમાથી ઉપાડી
લાવવામા એ વણિકનો શો ઉદ્દેશ હતો ! એ નપ્ત શબ્દોમા જણાવશો ?

સગલા—જ્હેન ! ફર હદથી કસાઈને પણ ક પાવે એવા કૃત્યમા
હવે વણિકો આન દપૂર્વક ઉચ્ચુત થાય છે. એક પાપી પેટનો ખાડો

પુરવાની ખાતર નિર્દોષ બાળાઓને કોઇ પણ સ્થળેથી ઉપાડી લાવી તેમના જીવનમાં હળાહળ વિષ ભેળવવાની નીચતા કમળ છે

લક્ષ્મી—થુ ત્યારે તે તમને વેચવાના ધરાદાયી ઉપાડી લાવ્યો હતો ? હાય ' ફિટકાર ' જગતમાં નીચતા ફેટવી સિમા પર્યંત વધી ગઇ છે એનું આ એક પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ છે

સન્ધ્યા—જહેન ! જે મનુષ્યના અત કણુમાં લોભરૂપી રાક્ષસનો પક્ષ ચાર થાય છે તેને અન્યના પરિતાપની પગલા હોતી નથી દ્રવ્ય લોભી હૃદયો સમય આવે મ્નેહ-સંબધ સર્વથા વિમરી જાય છે કોઇ પણ પ્રકારે દ્રવ્યની અભિવૃદ્ધિ કરવામાજ તેમને જીવનનું માર્થિક સમજાય છે અને તેજ કાગળુથી શાસ્ત્રકારોએ લોભને અનેક અનર્થને જન્મ આપનાર મહાન્ દુર્ગુણ ગણેલો છે એક દિવસ રાત્રે લગભગ ૧૧ વાગે ઉપગ્રસ્ત મહાન્ દુર્ગુણથી અદ્વૃત એ વણિક તથા એક ગાંધ્ય રાણી સમાન વૈભવ ભોગવવાની વાચ્છના રાખનાર તેમના શેઠાણી, મ્હને એક મનોહરલાલ નામના વૃદ્ધ ગૃહસ્થના હાથમાં સોંપી, મનમાનતા નાણા કદાવવાની વાતચીત કરતા હતા, વિના મ્હનેતે વિસ્તની વૃદ્ધિ કરી અતઃમાં ઉઝાળા મારી મ્હેલી મોઝમજ ભોગવવાની ઉર્મીઓને સંપૂર્ણ રીતે તૃપ્ત કરવાના હવાઈ દિલ્લા ચણુતા હતા એમના વાતાવાપમાં, સંગજનહાર, નીતિ, ધર્મ દત્તિાદી રાખ્હેને સ્થાનજ નહોતુ હુ બાબુના ખડમાં શય્યાની અન્ન પડી હતી તેઓ મ્હને તો નિઃપ્રાધીન થએલીજ જાણુતા હતા પરંતુ વસ્તુત હુ અર્ધ વિકસીત નયને તેમનો વાર્તાલાપ અત્યંત ધ્યાનપૂર્વક શ્રવણ કરતી આ વણિકને સેનાપતી સુગૃવીનસિહ સાથે પણ સારો સંબધ હોવાનુ, તેમની વાતચીત પત્ની મ્હને સંકેજ

જણાયુ વિષયાધ મનુષ્યેતે પોતાના નીચ હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે આના નારકી પિશાચો સ્હાયક થાય છે, તેથી તેમની વચ્ચે મૈત્રીના સબધ હોય એ સર્વથા સભનીતજ છે વળી “ એક સ્વરૂપવતી યુવતીને શુરવીગસિહ જગલમાથી ઉપાડી લાવ્યો, પરંતુ અનેક પ્રજારની લાલચો, વૈભવ તેમજ ભય દાખવ્યા છતાં તે તેની આધિનતા નીકારતી નથી, અને તેથી તેને કેદ કરવામા આવી છે ” એ બાબત પણ મહે તે વેળાએ એ વણિજના મુખથી સાંભળી હવે મહારા નેત્ર નક્તાપુર્ણ બની ગયા ગમે તે પ્રકારે અહીંથી નાસી છુટવાનો, તેમજ બની શકે તો એ ગિયણવતી સુદરીને સદ્ગતિ મળતો હૃદયમા ટટ સંકલ્પ કયો, અને બગાડ મધ્ય નિરા પધ્ધી ગહના સર્વ માણુમેપર નિદ્રાએ પોતાના મપુણ અધિકાર જમાવેલો જોઈ, મહારા નિરાધાર જીવનનુ મુકાત મર્વેશ્વરને મોળી ત્યાથી ચાલી નીકળી અને તે પધ્ધી તો જે હકીકત બની તે તમે જાણો છો પ્રભુએ મહારા પ્રયત્નને સફળ કયો એ જોઈ ઉગ્મા અત્યંત આનંદ થાય છે હવે માત્ર મહારા પિતા અને બધુ સૌભાગ્યને મળવાની આકાંક્ષા અવસિષ્ટ રહે છે

લક્ષ્મી (આનંદના વેગથી)—શુ સૌભાગ્ય તમાગ ભાધ થાય ?
સરલા—હા ! સૌભાગ્યનુ નામ દેના તમે આવેશમા કેમ આવી ગયા !

લક્ષ્મી—જહેન ! એ મહારા સ્વામી થાય !

(બેની પડે છે બન્નેની આંખોમા હર્ષના આનુ આવે છે)

સરલા—જહો જહો ! ભાબી ! મહારા પુન્ય વડીલ બધુ હલ ક્યા છે ?

લક્ષ્મી—બહેન ! તમારા બાઈ હાલ ક્યા હશે ? એ પ્રશ્ન ઉપ-
સ્થિત થતા હૃદય ચીરાઈ જાય છે .

સગલા—ભાભી ! સાવધ ! આ વૃક્ષની પાછળ ટોઈ પુરુષનો
અવાજ સંભળાય છે

પ્રવેશ ૨ ને.

મથળ—અરણ્ય

પાત્રો—ઘૈના ૨ એ-ને પાંચાથી ધી-નિહ-લક્ષ્મી- ૧૨૧ ૨

ઘૈનાભાગ્ય—(મનોગત) અહા ! પુણ્ય મહાત્માની આગતને
શિરોવદ્યગણી અત્યાગ સુધી તો જીવનને બળાતકાઝે નીનાવ્યુ, પરંતુ
હવે વેર્યના બધન તુટી જાય છે, દેવીનું રમણ થતા હૃદય ચીનાઈ
જાય છે (અલકારો પ્રતિ દ્રષ્ટિ કરી) ઓ દુઃખ જનોના હૃદયમા
મેહ ઉપજવનાર રત્ન જડીત્ર અલકારો ! શુ તમાગમા મહેને શાતી
સમર્પવાનુ સામર્થ્ય છે ? નહિજ ! ઓ બાહ્ય દ્રષ્ટિએ મનોહર દેખાતી
રાન્યસત્તા ! શુ તુ મહારી પ્રિયતમાને ભુલાની શકવા સક્તિમાન
છે ? નહિજ કદાચ સ્વર્ગનુ રાન્ય પ્રાપ્ત થાય તોપણ શા કામનુ !
ઓ પ્રભુ ! હવે તો હદ થઈ, ક્રિ કરના જે અપગધો અવશિષ્ટ હોય
તેના પ્રતિ ક્ષમ્ય દ્રષ્ટિએ નીહાળી, એ દયાની પ્રતિમાના દર્શન કરવો
હાય ! મહારાજા મહેને અત્યંત મ્હાય છે પ્રભુની કૃપાથી રાન્યમા
મહારૂ સર્વત્ર અસાધારણ સન્માન થાય છે પરંતુ મહારી હૃદય રાસી !
વૈભવથી ભરેલા એ સર્વ સુખો ત્હારા વિના જાખા દેખાય છે, જે
વિશાળ મનહર મહાલયની સુદરતા વિકોકવા નિરતર મનુષ્યોની

મેદની ભગય છે તે મહેને ખાવા ધાય છે પ્રિયા ! જોકે મહારાજા
માથે અતેકવાગ આનદોત્સવમા ભાગ લઉં છું, પરંતુ હૃદયમાં ગુમ
ગોક છવાએલોજ હોય છે

(વિશ્વાગ નિમગ્ન સૌભાગ્યના કરમા અચાનક લોહ શ્વ ખલા બડાઈ
ભય એ સૌભાગ્ય આ નૃતન આપત્તીની તત્કાળ વલ્પના કરી મરતો
નથી જગણુ કે બેડી જડનાર મનુષ્યે પોતાનું મુખ દુષ્ણુસ્વથી આચ્છાદિત
કરી નીચું હતું)

સૌભાગ્ય—(ભીષણ ગર્જના કરી) અરે ઓ મૃત્યુના
ઉમેદવાગ ! કોણ છે તું આવા વિશ્વાસવાતી નીચ કૃત્યને અવલ બનાગ ?

ધીગસિહ—(મુખપરથી વસ્ત્ર ખસેડી, ડટાત પ્રવેશ)—કેમ
હો ? મહારાજાના પ્રિય પાત્ર ઉમંગવ !

સૌભાગ્ય—કોણુ ધીગસિહ !

ધીગસિહ—હા ! વૈગના પ્રતિજોધની આજના ધગવનાર
હું વગસીહ !

સૌભાગ્ય ! તમે મત્તાના ગર્વમા અધ બની એક દિવસ મહાર
અસાધાણુ અપમાન કયું હતું તે પ્રસંગ સ્મરણમા છે ખરો કે ?

સૌભાગ્ય—હા ! પરંતુ મહે કઈ એક ગભ્યસત્તાધારી તરીકે
તમાર અપમાન નહોતું કયું એમ ડરવાનો મહારો ઉદ્દેશ માત્ર
તમાર તેમજ પ્રજાનું કલ્યાણુ સાધવાનોજ હતો, અને તમે પણ
મહારી માન્યતાને નીકારી ભવિષ્યમા ન્યાયના પથપર પ્રયાણુ
કરવાનું વચન આપ્યું હતું

ધીગસિહ—સૌભાગ્ય ! તમારી ભયજી ભુલ થાય છે આધિર-
સીહ એટલો બધો કાયગ નથી કે થએલા અપમાનને વિસરી જાય,

એ અપમાનની ગગનગામીની જવાબા તો તમારા રક્તના સીંચન વડેજ જ્ઞાન્ત થશે. સૌભાગ્ય ! ધર્મ-નીતિ ઇત્યાદી જ્ઞેમ તમાગ જેવા બાયલાઓના મસ્તિષ્કમાજ ઉદ્ભવે છે

સૌભાગ્ય—ઓ નીચ ! નરરાક્ષસ ! આખરે ત્હારી નીચ જન ઉપરજ ગયો ! ખચીત ! તુ ક્ષત્રીય નથી પણ લત્રીય કુલકલક કુદ છે ત્હારે લાલનપાલન કરનાર રાજપુત વીગ ગમણી નહિ, પણ તુ કોઈ નીચ જાતીની દાસીજ હોવી જોઈએ નહિતો ત્હાગ દ્વંધ્યમા આટલી સિમા પર્યંત નીચતા ન હોય

ધીગસિહ—સૌભાગ્ય ! જો તુ ત્હારે હિત ઇચ્છતો હોય તો આ શબ્દના બાણ મારવા અત્ય સમયને માટે બધ કર કાણ કે તુ હવે મૃત્યુના કિનારાપર ઉભો રહેલો છે જો હવે એક પણ અપમાન સુચક શબ્દ બોલીશ તો હાલને હાલજ ત્હાગ જીવનની દોરી કાપી નાખીશ

સૌભાગ્ય—એક સિહને કપટથી પાનરામા પુરી તેના જીવનને અત લાવવામા શુરવીરતા નથી જો ખરો ક્ષત્રીય પુત્ર હોય તો મ્હને બધન મુક્ત કરી દૂદ યુદ્ધ કરવા તૈયાર થા

ધીરસીંહ—હુ ચીતોડના ગણા ભીમસીંહ જેવો બોળો નથી કે હાથમા આવેલા દુરમનને છટકવા દઉં પૃથ્વીરાજ જેવો હુ મુખે નથી કે શાહજુદીન જેવો શત્રુને ક્ષમા અર્પી મ્હોતને આમત્રણ કરું

સૌભાગ્ય—પૃથ્વીરાજ જેવા વિરોચીત ગુણમંડીત નર કેમરીનું હું અનુકરણ કર્યું હોત તો ત્હાગ પ્રત્યે મ્હારા મુખમાવી આવા તિરસ્કારભર્યા વચ્ચનો કદાપી ન નીકળત.

ધીરસિંહ—અરુ પણુ હોવાનું ! તુ તુ નથી જાણતો કે એ વિરતાને ધાણુ ગાવી તેને અકાળે મૃત્યુના મુખમા પ્રવેશ કરવાની ફરજ પડી ? સૌભાગ્ય ! તારે નિશ્ચય પૂર્વક માનવું જોઈએ કે—આ વિશ્વમા નીચતર દાષ્ટ્યનું અવલંબન કરના તોજ વિજય થાય છે. ધર્મી જોડા વેળા દહે માધનાર કોડરે અથડાય છે. અત્યારે તારી પોત નજ પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ કર. અને પછી કહે કે વિજય કોના પક્ષમા જતો દેખાય છે ?

સૌભાગ્ય—બ્રહ્મતાના પક્ષમા પડી રહનાર કીડો. પવિત્રતાના પશ્ચિમજનો આનંદ કયાથી આકી ગડે ? દુનિયારના દુર્ગધયુક્ત નિર્મા નિવાસ કરનાર નીતિના મહાસાગરની મહત્તા કયાથી સમજી શકે ? દુષ્ટ ઝમે કરી જગતના તિસ્કારને પાત્ર થવા કરતા મહોત સહજ દગજો દેષ્ટ છે. જીવનને કલકરૂપી કાળો ડાત્ર ન લાગ્યો હોય ત્યાં સુધીજ તે આનંદમય નમ્મનય છે જેને હૃદય હોય તેનો પાપની કપના માત્રથીજ વિહળ થાય છે.

ધીરસિંહ—સૌભાગ્ય ! અત્યાગ સુધી તું તને એક ધીર-વીર અને હુદ્દમાન પુરૂષ ધાનતો હતો પરંતુ હવે મહારી ખાત્રી વાય છે કે તું એક ડાયન્મા ડાયગ વહેમી અને મૂર્ખ ગારોમણી જે જગતની અદ્ય અત્યારે જે જે પુરૂષો વૈભવના સાગરમા ત્યાગ કરે છે તેમના રૂમ ડાન્થાનોને તપાસી આવ ! તું સર્વ કગાલ મનુષ્યાન પ્રાપ્તમા શ્રીમતોની શુભામગિરીજ સરજનએલી છે ? અને માત્ર શ્રીમતોજ મોજમજા ભોગવવાનું લખાવી લાવ્યા છે ? જો એ માનને સત્ય તરીકે સ્વીકારવામા આવે તો પ્રભુ પણુ અન્યાયી કહી નહાય તું ? કર્મનોના અતકરણમા આનંદનો ઉપભોગ કરવાની

મહત્ત્વાકાંક્ષાઓ નહિ થતી હોય ? ઉત્કર્ષની ઇચ્છા પ્રત્યેક પુરુષના હૃદયમા પ્રકટે છે અને ચાતુર્ય વિબુધિત પુરુષો છળકપટના શસ્ત્રવડે પોતાની ઇચ્છાને સફળ કરવામા વિનયી પણ નીવડે છે માત્ર ત્હારા જેવા વ્હેમી બાપલાઓજ ધર્મ ધર્મ કરી દુખી થાય છે અને આખરે પોતાની એ મૂર્ખતા માટે પરતાય છે સૌભાગ્ય ! આ જમાનો સત્યનો નથી જો ! નીતિવાન પુરુષ આખો દિવસ ગદ્ગદ-વૈતરૂં કર્યા છતા નિર્વાહ પુરતુ પણ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી અને ધર્માધતાના પડદા પાછળ નહી પ્રપચની બાજુ ખેલનાર બળપુરુષોના ગૃહમા દ્રવ્યનુ વિના આમત્રણે પણ આગમન થાય છે વળી વિશેષ ખુબી તો એ છે કે સુવર્ણની વિપુલતાને લીધે તેમના નીચ કૃત્યો છુપાઈ જાય છે અને ઉલટા સમાજમા પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થો તરીકે પુખ્ત થઈ

સૌભાગ્ય—આખી નીચ-નર્કગામી માન્યતાઓ ત્હારા જેવા શયતાનોજ માન્ય કરે અન્યાયનુ અવલબન કરનાર બંડે બાહ્ય-દ્રષ્ટિએ સુખી જણાતા હોય પરંતુ શુ તેમની આતરીક સ્થિતિ કદાપી શાંતિદાયક હોઈ શકે છે ! નહિજ પાપનો ઝેરી કીડો તેમના અતઃકણને નીરતર ડંખ્યાજ કરે છે ખરા આનંદનુ તેમને સ્વપ્ન પણ હોતુ નથી ધર્મ—અને નીતિના નૈસર્ગિક સિદ્ધાંતોને અનુ-સંગવામા જો આનંદ સમાએલો છે તેવો ત્રૈલોક્યમા પણ નથી જગત જગને નહિ • કિંતુ વિશુદ્ધ ચાગ્રિત્યનેજ સ્થાય છે દુર્યોધન રાવણ, શિશુપાળ ઇત્યાદી નૃપો અદળક દ્રવ્ય અને સત્તાની માલીકી ધરાવના હતા છતા તેમના આચરણ તિસ્કારને પાત્ર હોવાથી વગોવાય છે અને હરીશ્વર, નળ, રામ ઇત્યાદિ પ્રાત સ્મરણીય નૃપોની

વિશ્વમા મક્ત કડે પ્રગસા થાય છે. કિત્કૃષ્ટ કાર્યોને લીધે તેઓની દેવ તરીકે ગણના થાય છે

ધીંગ્મીહ—ત્યારે શુ તુ મૃત્યુનેજ રહાય છે ?

સૌભાગ્ય—મ્હાર રહાવુ વ્યર્થ છે કાળજીકે ધાર્યું વિશ્વા ધારજ થાય છે

ધીંગ્મીહ—એ ત્હારી અધ શ્રદ્ધા છે જગતમા વિશ્વાધાર જેરી કેાઇ વસ્તુજ નથી.

સૌભાગ્ય—અર્થપ્રકાશ સર્વથા સત્ય હોવા છતાં ધૂવડને નિન્તગ અધકાર પ્રતિત થાય છે !

ધીંગ્મીહ—મૌભાગ્ય ! ત્હને ત્હાગ ઉપર કંઇક દયા આવે છે જે તુ મ્હાગ મતવ્યમા સમત થઇ તે પ્રમાણે વર્તવા બધાતો હોય અને કરેલા અપમાનના બદલામા મ્હાગ ચણીમા શિર નમાવવા તૈયાર હોય તો હુ તને જીવનદાન દેવા મરજી છુ

સૌભાગ્ય—ભુલ્યો ધીંગ્મીહ ! ભુલ્યો ! આ સૌભાગ્ય ત્હાગ જેવા હિચકારો નથી કે સહેલાઈથી શિર નમાવે ત્હારા જેવા નીચને શિર તેજ નમાવે કે જે મ્કતની 'ધારા નીહાળી ભયભીત થાય છે ત્હારા જેવા નારકીપીશાયને વદન તેજ કરે કે-જેના હૃદયમા હુદ્ર જીવનને માટે અનુરાગ દેખાય છે

ધીંગ્મીહ—શુ ત્હને વિકાળ ઝાળનો કિચીતપણુ ડર નથી લાગતા !

સૌભાગ્ય—પ્રભુની પવિત્ર આજ્ઞાઓનુ પાલન કરનારને મૃત્યુ, મિત્ર સમાનજ લાગે છે માત્ર ત્હારા જેવા માનવ સ્વરૂપમા જન્મેલા

દાનવોનેજ તે ભય કરી ભામે છે કાળજી કે દુઃકર્મનું દુષ્કર્મ પશિષામ દુષ્ટ જનોની દ્રષ્ટિસમીપ નીરતર તગવગતુ દેખાય છે અને તેથી “મૃત્યુ પછી કેવી ભયાનક સજા થશે ?” એ પ્રશ્ન નિગતર કાળજી કરી ખાય છે

ધારસીહ—મૌભાગ્ય ! હજી કહ્યું છું કે અભીમાનને ત્હાગી દે ખોટી કંપનાઓને ખરી માની કીમતી જીવન એજ ન ગુમાવ કાળજી કે મનુષ્યજન્મ વારવાર મળતો નથી.

સામાગ્ય—એ ઉત્કૃષ્ટ ભાવનામય વાક્યનો મર્મ ત્હારેજ સમજવાનો છે કે પ્રભુએ અર્પેલા જીવનને પાપ-પકડી દુર્ગંધ યુક્ત ન કરવું જોઈએ તેને તો નીતિ-ધર્મ-દયા-દયાદી બહુ મુલ્ય અલકારોથી દીપાવવું જોઈએ

ધીગસીહ—(અતિ ક્રોધપૂર્વક) ખચ્છીત ! ત્હાગ આ જન્મમા સુખ લખાએલુંજ નથી માટે ચાલ ! મૃત્યુને ભેટવા તૈયાર થા ! (કમ્મરમાથી તમચો કાઢે છે)

(લક્ષ્મી અને શરણા કપીત સ્થિતિમા છુપાઈને આ દ્રશ્ય જોઈ રહ્યા હતા પરંતુ હવે તાત અણીપર આવેલી જાણી, લક્ષ્મી સર્વેશ્વરના પવિત્ર નામનો ઉચ્ચાર કરી પોતાની પાસે રાખેલી કમાર બળપૂર્વક ધિગર્મીહ તરફ ફેંકે છે પાપી એક ભય કર ચિત્કાર કરી પગડાય છે અને અદ્ય કાળમા ગહોતને આધીન થાય છે)

(લક્ષ્મી હર્ષથી ઉભરાતા હૃદયે પ્રીયતમને વદન કરે છે)

સૌભાગ્ય—(નેત્રમાથી પ્રેમના અશ્રુ વર્ષાવતો) કાળ ! ત્હાગ હૃદયની વીણા !

લક્ષ્મી—હા ! જીવનેશ ! તમારા આત્મ મદીરથી અળગી પડેલી વીણા સર્વેશ્વરની કૃપાથી સકટના અરણ્યો ભેદીને આજે પુન પોતાનું સ્થાન મેળવવા ભાગ્યશાળી થાય છે. પિયુ ! મહને આપત્તીમાથી મુક્ત કરનાર—આ મહાગ ચાતુર્ય પડિત નાનકડા નણુદજ છે માટે તેમનો જોટલો આભાર માનાય તેટલો ઓછો છે

સૌભાગ્ય—કાણુ ! મહારી નાની જ્ઞેન સગલા ! આમ જનોએ જોના અસ્તીત્વની આશા ત્યાગી દીધી હતી તે શુ આજે બધુના હૃદયમા હર્ષનુ પુર લાવવા માટે પ્રત્યક્ષ થાય છે !

સરલા—હા ! મોટા ભાઈ ! દમયતીની શિષ્યા સમાન મહાગ બાબીના ઉનમ ગુણોપર પ્રસન્ન થઈ પ્રભુએ સર્વના કષ્ટ કાપ્યા હોય એમ જણાય છે

લક્ષ્મી—સગલા જ્ઞેન ! મહને મિથ્યા મોટાઈના પર્વતપર ચડાવ્યા વિના ચાલો ! આપણે એક બીજાની વિતરક વાર્તા સાભળવા ઉત્સુક થએલા અતગ્ને તૃપ્ત કરીએ અને પ્રભુએ અર્પેલા આનંદ-દાયક સમયને વ્હાલપૂર્વક વધાવીએ

(ત્રણે જાય છે)

(સૌભાગ્ય રાજમહાલયમા આવી મહારાજને ધિરસીહના દુષ્કર્ત્યોથી માહિતગાર કરે છે અને પરિણામે તેનું કેવા પ્રકારે મૃત્યુ થયું તે વૃત્તાત સાભળાવે છે મહારાજ, સૌભાગ્યની અલૌહિ-આત્મશ્રદ્ધા અને લક્ષ્મીની સમય નુચ-તા તથા વિરતાની મુખત્ત વડે પ્રતીક્ષા કરે છે)

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ—કુતુમળાગ

પાત્રો—સૌભાગ્ય, લક્ષ્મી

લક્ષ્મી—વારે લાલા મોહન યસીવાળા—ઐ ગગ

આજે સ્વામી દર્શિ. મુખ પામી, આનંદ ઉરે ન અમાય

ઉગ્યો ગગને અમૃતધારી ઇન્દુ,

વરસાવે મધુગ સ્નેહ ગિન્દુ,

રંગી દિવે રઢીયાળી, પ્રેમીપ્રિતમ નિહાળી,

ઉપેરી, ચિર ખેરી, પ્રકાશે—આજે

મોહક નયનોની શોભા ભાન ભુલાવે છે,

સ્મિત બંદુ ભર્યું શરમાવે છે,

પ્રિતીની પાઈ પ્યાલી ! કરશે શુ વશ બહાલી,

ગસીલા, રગીલા, છળીલા—આજે

સૌભાગ્ય—આજે મહારી ભાગ્યદેવીની હૃદય સગિતામા હર્ષની
અનવાદિત વૃદ્ધિએ પુર આવ્યુ હોય એમ લાગે છે

લક્ષ્મી—હા ! હૃદયગજ ! દપતી જીવનના નૈમર્ગિક માધુય
ભર્યો મોત્રા 'હાવ' લેવાનો રોનેરી અવમગ વિધીના વૈચિત્ર્યને લીધે
હુટાઇ ગયા પછી આજે દિર્ઘ સમયે આપના મનોહર મુખનુ દર્શન
કગ્વા દાસી પુન ભાગ્યશાળી થાય છે, નિગશાની અધકારમય
ખીણુમા ગખડી પડેલી પ્રેમ-ધેલી પ્રમદાને ચદ્રિકાનો પ્રકાશ અને
આશારૂપી મહદ મળી અત કરચુના તુટી ગએલા તારમા નવચેતનતા
પ્રાપ્ત થઇ એ શુ ઓછા આનંદનો વિષય છે ?

સૌભાગ્ય—ખચીત ! મ્હારી નિદોષ-કામળ કુસુમ વેગડીને પ્રાગ્બધની પ્રતિકુળતાને લીધે સકટના અનેક આઘાત સહન કરવા પડયા

લક્ષ્મી—જુઓ પ્રાણ ! સૂર્યાસ્તનો સમય કેવો મુદ્દર ભાસે છે ?

સૌભાગ્ય (ખીત યુક્ત વદને) હા ! પણ એ મુદ્દરતામા ચડતી પડતીના મહાન મત્રનુ ગુપ્ત ગહસ્ય સમાએલુ છે મ્હારી મન મોહક ! હવે ત્હારો ભગ્યાગ પ્રથમની માફક શ્રુ ગાગતી જળમા જકડાએલો નથી ભોગ વિલાસના ક્ષણિક સુખમા જીવનનુ સાર્થક માનતો નથી હવે તો ગેરમમા-અધીરના પ્રત્યેક પરમાણુમા કર્તવ્યની ભાવના સ્ફુરી ગ્હી છે

લક્ષ્મી—કહો ! ત્યારે નાથ ! સમાજહિતના પ્રત્નોમા આપણે પહેલા કયા કાર્યને હાથ ધરવુ ઉચિત છે ?

સૌભાગ્ય—પ્રિયા ! મ્હને પ્રાપ્ત થએલા અનુભવ ઉપરથી એક સિદ્ધાંત મ્હારી દ્રષ્ટિ સમીપ દેખાય છે, અને તે એ કે જીવન-પ્રવાસ સફળ કરવો હોય તો, હૃદયને અનુકુળ-ધાર્મિક જ્ઞાનથી અલકૃત અખળાની પ્રથમ જરૂર છે આજે ભારત વર્ષમા અનેક રથજે ધાર્મિક અને નૈતિક જ્ઞાનના અભાવે અખળાઓની અધોગતી થએલી જણાય છે, અને તેને લીધે પુરૂષ વર્ગના સુખમા પણ હળાહળ વિષ ભેળાએલુ પ્રતિત થાય છે, માટે પ્રથમ અર્હ્યા આપણા માનવતા નૃપાળના ઉદાર આશ્રય નીચે એક મહાન “અખળાશ્રમ” સ્થાપવુ જોઈએ, કે જેની અદર વિદ્વાન શિક્ષિકાઓદ્વારા બાળાઓને યાજ્ઞપણ્યીજ ઉચ્ચ પ્રકારનુ કર્તવ્ય જ્ઞાન આપવાની ગોઠવણ થાય દુર્ભાગ્ય યોગે વિધવાવસ્થા પામેલી, સાધન રહીત દુખી અખળાઓને

સત્કાર ભયો આશ્રય મળે, પરિશ્રદ્ધતા પુનિત ચર્ણપદ્મમા મન
પરોવાય એવા પ્રકારના શાનામૃતનુ તેમનાપગ અખ ડિત મિચન થાય

લક્ષ્મી (અત્યંત હર્ષપૂર્વક)—અહા ! પ્રિયતમ ! કેવી રમ્ય
ભાવના ! પ્રભુ એ મીઠી ભાવનારૂપી વાટિકાને સપ્નગતાના સુવામિન
પુષ્પોદ્ધી પ્રપ્રુષ્ણ બનાવેા

સૌભાગ્ય—અવશ્ય બનાવશે ' જો જો પ્રિયા ' સામેની વક્ષ-
રાગ્રમાથી સગીતનો સુર સભળાય છે

“ શ્રુષ્ટિ તણુ સૌદર્ય કેતુ નેત્ર-ગ્રિય જણાય છે,
કલગ્વ મોડો મુર્છો પક્ષીનો સ કટ ઓહુ થાય છે
ના સ્વાર્થમય વ્યવહાર અહીં કિચીત અવલોકાય છે,
અકળિત કૃતી અતિ જગપતી ' નિરખી મતી મુઝાય છે ”

લક્ષ્મી—પિયુ ! સગિતમા વૈરાગ્યનો રગ સ્પષ્ટપણે વિલોકાય
છે ચાલેા, જગક પામે જઈ તે પુરેપુર સાલણીએ કાઈ ચોગી હોય
એમ લાગે છે દેશભક્તિના ચિત્તવન સમયે પ્રભુ પુજનમા પરમાનંદ
માનનાર મહાત્માના દર્શન થાય એ પણ એક ભાવિ વિજયનુ
ચિન્હજ ગણાય (પાસે જાય છે)

હરિગીત ૭૬

“ છળથી ભરેલા નગર કરતા સ્થાન આ સુખકાં છે,
પરિમન મધુર હૃદ્ય વ્યથિતને શાન્તિ રૂડી દેનાર છે
આનંદ નૈસર્ગિક તજી જન મોહમા લલચાય છે,
વિદ્યુત તણા ચમકાર સમ સુખને પકડવા જાય છે
હું પણ પ્રથમ મુજ જીદગીમા સુખ એ ચ્હાતો હતો,
કરવા વધારે દ્રવ્યનો ઉત્સુક બહુ થાતો હતો.

અનુભવ વિના મન અશ્વ હા ! દુષ્કર્મય દિશામાં જાય છે,
 સહજોધના સિચન વિના ના સત્ય વસ્તુ જાણાય છે
 જે લક્ષ્મી કેરા લોભથી પ્રિય પુત્રને અળગો કર્યો,
 ના પુણ્ય પાપ તણો જરીય વિચાર અતગમા ધયો
 જે દ્રવ્ય માટે ગત્રિદિન ચીંતા પ્રદેશ વિષે ક્યો,
 નિદોષતા લઇને નિસાસા ' કુભ પાપ તણો ભયો
 જે અર્થને આવી થઈ ના ધર્મની પ ના કરી,
 ત્યાગી સગિતા નિર્મળી ? જળ મલિનમાં દ્રષ્ટિ ધરી
 સાર્થક કૌંતુ ના જીવનનું ભવભયવિદાગડને સ્મરી,
 મોહાધ થઈને વિષમાં ? અમૃત ધાગ પરહરી
 ઉર્ધ્વા ઉત્તવા પાગ મ્હે કાગળ તણી હોડી કરી,
 મથન કરીને નીચું ઘૂત પામવા ઇચ્છા ધરી
 સાચા તજ દઈ સતને પાખડમાં રાખી ગતી,
 દુષ્કર્મ મ્હે કીધા વણા પામુ હવે દુષ્કર્મની
 ત્યાગી મનોહર પુષ્પ કટક વૃક્ષનો ગાગી થયો,
 માળા મુકી મુક્તા તણી મમ પ્રેમ પત્થરમાં ગયો
 સમજ્યો ન લાભાલાભ હા ! ઉદ્ધોગ ઉધો આદર્યો,
 જાણ્યા છતાં વિષધર ભય કર ' મુખમાં બાહુ ધર્યો
 જે દ્રવ્યને ગણી કિમતી મ્હે પ્રાણુ પેરે જળજ્યુ
 દઈ દશ અણુધાર્યો અહા ! પળ માત્રમાં સળગી ગયુ
 “ ચચળ ગતી લક્ષ્મી તણી ” એ સત્ય આજ જાણાય છે
 બાજી ગુમારી હાથથી ' રે હૃદય કાટી જાય છે
 સુખકારિણી યાચક તણી આશીશ ના પામ્યો કદા

ના દાખવ્યુ ઔદાર્ય ' સહરવા દુખીની આપદા
અદળકે જતા ધન ' ના કીધુ રૂણ માતૃભૂમિનુ અદા
શા કામનુ ડા'પણ હવે ચાલી જતા સૌ સપદા
લક્ષ્મી તણા આકર્ષણે મમ પાસ લોકો આવતા
ઔદાર્ય નહોતુ તે છતા, શિર ચર્ણુમા ઝોકાવતા
અધિકારીઓ પણ " શેઠ " કહો માન ઝાઝુ આપતા
મિથ્યા ગુમાની હાય હુ વિસરી ગયો કર્તવ્યના
કંપી શક્યો ના એ વખત ! કે, ચાર દિનની ચા ની
પગ થતર પો'યુ નહિ ' વૈભવ મહી અમે ના
સધ્યા સમય સમગ્ર છે એ વાત હુ વિસરી ગયો
ચાતા પરિવર્તન દશા કર, હવે જનન થયો
સત્કાર સ્નેહી વર્ગના હા ! કયા ગયો સકટ સમે !
ક્યમ કોઈને મુજ મુખનુ લવલેશ ના દશન ગમે !
આપત્તિના પડતા ગિરી ! ના કોઈ સાચી થાય છે
મુજ અવદશા અવલોકીને કો અતરે હરખાય છે "

સૌભાગ્ય—(સંગિત પુણ થયા પછી) લક્ષ્મી ! આ તો મહારા
પુન્ય પિતાશ્રી ! માયાની મોહક જળને તોડી નાખી પ્રભુચર્ણ
પકળના અનુરાગી થવા પ્રયત્ન કરતા જણાય છે ' આશ્ચર્ય !

લક્ષ્મી—હાલા ! સમય પલટાયો હતો ત્યારે પ્રિયજનના મિલ-
નની આશામા પણ નિરાશાનુજ અવલોકન થતુ હતુ હાલ ભાગ્યની
અનુકુળતા થતા આસ વર્ગના અનાયાસે મેળાપ થાય છે

(વૃક્ષરાજમા સ્વગત ઉદ્ગાર કાઢતો લક્ષ્મીલાલ નેત્ર ઉઘાડે છે
સૌભાગ્ય-લક્ષ્મી પગે પડે છે)

ઉપસંહાર.

૧ બીજે દિવસે સૌભાગ્યની માગણીથી, મહારાજ કનકસિંહના પ્રમુખપણા નીચે એક ભવ્ય મેળાવડો કરવામા આવે છે અને ભારતવર્ષની ભામિનીઓના ઉદ્ધારાર્થે એક મહાન અબળાશ્રમની યોજના નક્કી થાય છે

૨ લક્ષ્મી અને સુરલા આ અબળાશ્રમના કાર્યક્ષેત્રમા અગત્યનો ભાગ ભજવે છે પોતાના દેશની દિન-અસ્તાન અબળાઓને જ્ઞાનાલકૃત કરવામાજી જીવનનું સાર્થક માને છે

૩ લક્ષ્મીલાલના ઉરમા હવે દ્રવ્ય લોભ કે મોહમાયાનો અધકાર પ્રવેશી શકતો નથી કાળજી કે તેણે પ્રભુ ભક્તિના ત્રાભાવ વડે હુદય-મદિગને અત્યંત પ્રકાશિત બનાવ્યું છે હવે તેને દુષ્પીજનોની સેવામાજી આનંદ માતૃમંડળ પરે છે પોતાને પ્રાપ્ત થએલ જ્ઞાનનો લાભ તે કોઈ કોઈ વાર અબળાશ્રમની અબળાઓને પણ આપે છે

૪ શુરનિરસિંહનું સર્પદશવી અચાનક મગ્નું નિપજવાથી, મોહક માનુની મેળવવાના વિચારમા એટનાં થયેલા પ્રેમ-ઘેલા સંદાનને કંઈ શિક્ષા સહન કરી પડી નહિ

૫ સગલાને ઉપાડી જનાર-વિના મહેનતે માલદાર થવાની વાચ્છના રાખનાર લાલદાસ વશિકના સર્વ હવાઇ કિલ્લા જમીન-દોગ્ત થઈ ગયા છે

લાલદાસ જેવા અનેક મનુષ્યો હજી પોતાની નીચ ધાગણુમા કોઈ કોઈ વાર ફાવી જાય છે, પરંતુ કન્યાવિક્રય કરનાર ગણસેને ભોગ પડતી અનેક બાલિકાઓને હવે રમણિયુરના અબળાશ્રમમા કર્તવ્યજ્ઞાન અર્પાતું હોવાથી ભવિષ્યમા એ નર્કગામી ચાલ નહિ થવાની આશા બધાય છે

સમાપ્ત.

અગાઉથી ગ્રાહક થનાર ઉદારચિત્ત ગૃહસ્થોનાં નામ.

સાંઠ બા.	૩ શ્રીયુત શકગ્લાલ મળયદ
૪૦ નામદાર ઠાકાર સાહેબ	૧ ,, ઠાલાલાલ લીનાધર
શ્રી રત્નસિંહજી	૧ ,, જોડાભાઈ નથુમ ।
૫ કામદાર સાહેબ પિતાયગદાસ	૧ ,, નાથાભાઈ મેનીભાઈ
ગજુરામ	૧ ,, મોતીભાઈ નવુભાઈ
૧ શ્રીયુત રેવાશકર અનોપગમ	૧ ,, શકગ્લાલ મળયદ
૧ ,, આદિત્યગમ મોરારજીભાઈ	૧ ,, જગનલાલ કૃષ્ણગમ
૧ ,, ભાનુચંદ નંદલાલ	૧ ,, શકગ્લાલ વિરયદ
૧ ,, સુનીલાલ કાળીદાસ	૧ શ્રીયુત સુનીલાલ મળયદ
૧ ,, ગમચંદ જયચંદ	૧ ,, હંગોવિંદ મળયદ
૧ ,, મોહનલાલ મળયદ	વડોદરા.
૧ ,, મુગજી રેશવગમ	૧ શ્રીયુત જગનલાલ મળયદ
૧ શ્રીયુત મણિલાલ આગ ગુડન	૧ ,, શિવચંદ ધર્મચંદ
૧ ,, રમુલમીયા લાલુમીયા	૧ ,, ગોવિંદાસ નગજીભાઈ
૧ ,, હીંગલાલ કોદારનાથ	૧ ,, છોટાભાઈ મગનભાઈ
૧ ,, હાલાજી જલમજી	૧ ,, હંગોવિંદ કરસનદાસ
૧ ,, રેવાશકર હીરપાગમ	૧ ,, કેશવનાથ અમૃતલાલ.
૧ ,, મણિલાલ અમૃતલાલ	૧ શ્રીયુત મગનભાઈ શકભાઈ
૧ ,, મહમદખા (જમાદાર)	કોન્ટ્રાક્ટર
૧ ,, સુનીલાલ જોડાલાલ	ધરમડી.
૧ ,, સોમચંદ ભોગીલાલ	૧ શ્રીયુત ગજુજોડલાલ નિત્યાગમ
૧ ,, પ્રાણુલાલ કરતુરચંદ	શીકા.
૧ ,, મગનલાલ છોટાલાલ	૨ શ્રીયુત સોની મુગજી ધરમચંદ

ભાલપુર.

૨ શ્રીયુત મગનલાલ બાપુજી

અમદાવાદ.

૫ શ્રીયુત ગેડ મણિલાલ રેવાદાસ

૫ „ જોડાલાલ ન્યાલયદ

૧ „ જશ્વંતલાલ પગસોતમ

૨ „ ગડગલાલ ત્રીભોવનદાસ

૧ „ નાગદાસ કરતુગ્યદ

૧ „ માહનલાલ લદ્દુભાઈ

૧ „ ભગ કર અનુપરામ

૫ „ મણીલાલ આશાગમ

૧ „ જોડાલાલ છગનલાલ

૧ „ મગળદાસ મહાસુખરામ

૧ „ પ્રાગજીભાઈ મણિલાલ

૧ „ મગળદાસ પુરસોતમ

૧ „ બાપાલાલ ત્રિકમલાલ

૧ „ સોમયદ હડમયદ

૧ „ ચુનીલાલ ખેમયદ

૧ „ મોતીલાલ ગોકળયદ

૧ „ કોદરદાસ ચુનીલાલ

માણસા.

૨ શ્રીયુત દેવીદાસ મગનલાલ

વડાગામ.

૧ શ્રીયુત ભાઈચંદ્ર ઝવેરદાસ

૧ „ વાસુદેવ શામળદાસ

૧ „ ફલસુખરામ મોતીગમ

૧ „ નાથાલાલ મગનલાલ

૧ „ ખેમયદ નાથજીભાઈ

૧ „ કેશવલાલ રણજોડદાસ

૧ „ મગનલાલ શાન્તીદાસ

હિ અતનગર.

૫ શ્રીયુત નગસિ હલાઈ દેવયદ

૫ „ જીવરામ રત્નેશ્વર

૨ „ અબાલાલ વિઠ્ઠલદાસ

૨ „ જમાલખા નુગખા

૧ „ અમાલાલ મગનલાલ

૧ „ આત્માગમ આશકરણુ

૧ „ નરોત્તમ જગજીવન

૧ „ ભાચીજી ગોખજી

૧ „ મગનલાલ વરચદ

૧ „ મણીલાલ સાંઝળયદ

૧ „ દેવશ કર કોદરદાસ

૧ „ પુનમલાલ લીલાધર

૧ „ હગ્નિ કર ત્રિભોવન

૧ „ મગનલાલ પ્રેમયદ

સાંસ્કૃત.

- ૧ શ્રીયુત નાથલાલ ગોપાળદાસ
૧ „ નાથલાલ લ'નુભાઈ

ખેડાવાડા.

- ૫ ડાકોર સાહેબ શ્રી બહેચંસિ હજી
૧ શ્રીયુત લ'નુભાઈ ગણુડોડદાસ

હાપા

- ૫ ડાકોર સાહેબ શ્રી વખતસિ હજી

સાંસ્કૃત.

- ૧૦ શ્રીયુત છીતાભાઈ રણુડોડદાસ
મુ'ખઈ.

- ૧ „ શકરલાલ કોદરલાલ
૧ „ કાલીદાસ ખુશાલદાસ
૧ „ માણિકલાલ ગાકળદાસ
૧ „ રેવાભાઈ શામળદાસ
૧ „ પુનમયદ હીમતરામ
૧ „ અબ્દુલકાદર મહમદહુસેન
૧ „ અબાલા હમનલાલ
૧ „ અહમદ ઉસ્માન સાહેબ
૧ „ મહમદ મીકા
૧ „ નરસિ હમાઈ કાલીદાસ

ચોપલા.

- ૧ શ્રીયુત મનસુખલાલ મગનલાલ
૧ „ શામળદાસ કુમ્મતદાસ
૧ „ દેવચંદ બહેચંદાસ
૧ „ બહેચંદાસ મગનલાલ
૧ „ મોતીલાલ ગમચંદ
૧ „ નાથલાલ હમનલાલ
૧ „ જોડાલાલ પુત્રલાલ
૧ „ પાનાચંદ ડાળીદામ
૧ „ ઉગચંદ ગુલાબચંદ
૧ „ શીવલાલ મરલીદામ
૧ „ જ્યેષ્ઠદામ મળચંદ
૧ „ ગણુપત હરગોવીંદ
૧ „ નરસિ હદાસ જુગોડદાસ
૧ „ પરમેશ્વરદાસ લાલચંદ
૧ „ જમનાદામ ડ'રાણુદાસ
૧ „ જ્યેષ્ઠદાસ ક નાણુદાસ

મુડેડી.

- ૧ શ્રીયુત હરગોવિંદ ડાલીદાસ
૧ „ કુશીરદાસ વિગ્મજી
૧ „ મોતીરામ દેવચંદ
૧ „ જીવરાજ દત્તચંદ
૧ „ સખમલ રખચંદ
૧ „ ભાઈચંદ ગુલામચંદ
૧ „ વીરચંદ પાનાચંદ
૧ „ કોદર લખમીચંદ
૩ શ્રી ગોરોલ વાચનાલય

બાગી.

- ૧ હરહરમાટેબ હોટાલાલ હરીનાલ
૧ શ્રીયુત સુનીનાલ જેઠાદામ
૧ , નથુ નાયચદ
૧ , હમચદ ક્ષેત્રદ
૧ , મનહુખલાલ દામોદર
૧ , મગનલાલ મનુકચદ

સરસોલી.

- ૧ શ્રીયુત ભોગીનાલ કામીદાસ

બાર.

- ૨ શ્રીયુત અબાલાલ ખેમરામ
૧ , ગોભાગમ બહેચર
૧ , ત્રીભોવન કૃષ્ણગમ
૧ , જુજોડલાલ ગીરધર
૧ , લ તુમાધ કેવળદાસ
૧ , નાથાભાઈ (સ્ટેશનમાસ્ટર)

ત્રવણા.

- ૧ શ્રીયુત હી ના મહેચર
૧ , ખમગમ શભુગમ
૧ ઠાકોર શ્રી સગમસિહજી
૧ શ્રીયુત ચંદુલાલ આનાગમ

- ૧ , વૈદ્ય મોહનનાથ રામગમ
૧ , અબાલાલ ધોશ્વર
૧ , હમીગસિહ ગતનસિહ
૧ , હીગચદ ત્રીભોવનદામ

૮૩૦.

- ૨ શ્રીયુત શંભુલાલ ગુલાબગાય
૧ , મગનલાલ ગીરધરદામ
૧ , મુળસિહ હરજાલજી

કરમસદ.

- ૧ શ્રીયુત મોતીભાઈ નગસિહમાર

વાડાશિનોર.

- ૨ શ્રીયુત રતિલાલ ચુનીલાલ
ઠાસરા.
૧ શ્રીયુત રતિલાલ કેશવવાન
ભૂતાવડ
૧ ઠાકોર શ્રી હમીગમિહજી
રાયગઢ

- ૧ શ્રીયુત છોટાલાલ મણિગમ
પુનાસણ.

- ૧ ઠાકોર શ્રી ઉમેદસિહજી
ભેટાલી.

- ૧ ઠાકોર શ્રી સમેવસિહજી

પીઠ.

- ૧ શ્રીયુત ચતુર્ભાઈ નામાભાઈ
૧ , છગનભાઈ મૃગજીભાઈ

વિસનગર.

- ૧ ૧ ૧ નગમિ હપ્રમાદ હગિપ્રમાદ
૧ , ચીમનવાલ ગમદાસ

વમો.

- ૧ શ્રીયુત નવજીભાઈ છોટાભાઈ

ચનારા.

- ૧ શ્રીયુત દામોદર ગોવિંદજી
૧ , બળદેવદાસ વિઠ્ઠલદામ
૧ , અબાલાલ છગનવાલ
૧ , અમાજી મુગજીભાઈ

સણસોલી.

- ૧ શ્રીયુત નણ્ણોદામ પુડસોતમ
૧ , અબાલાલ દવાગકદામ
હુંજ
૧ ગ ગ મુલજી વિશ્વનાથ

વિરપુર (વાડશિનોર).

- ૧૦ શ્રીયુત નાગનાથ હંગોવિંદામ
+ હાલદારી સાહેબ

ગામ્બટ.

- ૨૦ નામદાર દાકાર સાહેબ
શ્રીરૂપસિ હજી
૧૦ શ્રીયુત મણિલાલ ગામળદ મ
૨ , દત્તચંદ વંજુદાસ
૨ , ગયચંદ ગગાદાસ
૫ ચુનીલાલ નાનચંદ
૫ , કમ્બનદાસ ગુલાબચંદ
૫ , ગોકળદાસ ભાઈચંદ
૫ , કાળીદાસ અબાઈદાસ
૨ જયચંદ લંતુદામ
૧ , ચુનીલાલ ધગમચંદ
૧ , શીવગમ બહેચં
૨ , જયચંદ હેમચંદ
૪ , ભોગીલાલ બહેચંદામ
૨ , ભોગીલાલ રેવાચંદ
૧ , જયચંદ નાનચંદ
૬ , જીવરામ લાલજીભાઈ
૫ , રણછોડલાલ દેવચંદ
૩ શ્રીયુત ભગવાન કાળીદાસ

૧	,,	ભોગીલાલ મગનલાલ	૧	,,	અહેચરદાસ કાળીદાસ
૧	,,	હરગોવિંદ જોડાગમ	૧	,,	પુખલાલ ખેમચંદ
૧	,,	છોટાલાલ શામળદાસ	૧	,,	નાથજી કીશોરદાસ
૧	,,	જયચંદ મનોરદાસ	૧	,,	અહેચરદાસ ખુશાલદાસ
૧	,,	શીવલાલ રામચંદ	૧	,,	ભોગીલાલ મનચુખદાસ
૨	,,	નાથાભ ગુલાબરામ	૧	,,	પ્રતાપસિંહ ગુલાબસિંહ
૦	,,	નગસિંહદાસ હરજીવન ગાંધી	૧	,,	જમીયતરામ અહેચરદાસ
૧	,,	હરગોવિંદ છગનલાલ	૨	,,	દેવશંકર પીતાબરદાસ નગરી
૨	,,	મુળજી કોણાદાસ	૨	,,	દલસુખ નાનચંદ
૨	,,	રેવાચંદ ગમચંદ તાલુકા	૨	,,	મથુરભાઈ મોતીભાઈ
		માસ્તર	૧	,,	શંકરલાલ કુબેરદાસ
૨	,,	હીંગચંદ મયાચંદ બાયડ	૨	,,	હરગોવિંદ શીવલાલ
		માસ્તર	૨	,,	કોદરલાલ કાળીદાસ
૨	,,	મુળજી રેવાચંદ	૧૦	,,	અબાલાલ કાલીદાસ
૩	,,	જોડાલાલ દેવચંદ			વડાલી.
૫	,,	હાગકાદાસ ધરમચંદ	૧	શ્રીયુત	નાનચંદ ગુલાબચંદ શાહ
૦	,,	ચુનીલાલ નરસિંહદાસ			હેડ મારતર-વડાલી મંદીર
૦	,,	શંકરલાલ સાકળચંદ કાઠીયા	૧	,,	શંકરલાલ મણિલાલ
૧	,,	ભાઈચંદ માણેકચંદ શાહ	૧	,,	મોતીલાલ બાદર
		(હેડમાસ્તર મોડાસા હાઈસ્કૂલ)	૧	,,	કંડુમીયા એદલમીયા
		મોડાસા.	૧	,,	મસ્તુ નાથુ
૧	શ્રીયુત	મણીલાલ મગનલાલ			ટોરડા.
		અણીચોર.			
૧	શ્રીયુત	મૂળચંદ દલુચંદ	૧	હાકોર	શ્રી દોલતસિંહજી

બહીયલ.

૧ શ્રીયુત માણિકલાલ મમનલાલ

આતરસુંબા.

૧ શ્રીયુત ચીમનલાલ સાકળચંદ

૧ ,, નદલાલ કેશવલાલ

૧ ,, હરિલાલ અબાલાલ

ખેડા.

૧ શ્રીયુત કાન્તીલાલ મણીલાલ

કંઠલાલ.

૧ શ્રીયુત ચંદુલાલ સોમાલાલ

માલપુર.

૧ ,, અબાલાલ અમીરામ

૧ ,, જયચંદ ગણુછોડ

૧ ,, પ્રેમચંદ વિરચંદ

૧ ,, ગૌરીશંકર તલાટી

૧ ,, મુકુન્દસિંહ માધવસીંહ

વસાદરા.

૨ શ્રીયુત તુલસીદાસ નારણજી

ડેમર્ઠ.

૧ શ્રીયુત હરગોવિંદ ગોપાલદાસ

૧ ,, સાકળચંદ મનમુખલાલ

ભાનેર.

૧ શ્રીયુત અબાલાલ હર્ષગલાલ

૧ ,, માણિકલાલ ભોગીલાલ

૧ ,, અબાલાલ નદલાલ

ઉગરેઠ.

૧ શ્રીયુત ગરુલાલ મગનલાલ

હળદરવાસ.

૧ શ્રીયુત મોહનલાલ મગનલાલ

૧ ,, પુલચંદ પાનાચંદ

સરડોડ.

૫ , ત્રીકમલાલ લાલજીભાઈ મીસ્ત્રી

લીલોડા.

૧ ગ મણિલાલ લગવાનદાસ

વિરપુર.

૧ શ્રીયુત કોદરલાલ ગુલાબરામ

વડાલી.

૧ શ્રીયુત ડાયાલાલ ખૂબચંદ

ધનસુરા.

૧ શ્રીયુત સોમાલાલ ઝરતુરદાસ

૧ ,, જમનાદાસ સાકળચંદ

૧ ,, પ્રેમચંદ કાળીદાસ

૧ ,, દામોદર સાકળચંદ

ઉલ્લાસ.

- ૧ શ્રીયુત મગનલાલ ખુસાલદાસ
 ૧ ,, છોટાલાલ શીવલાલ
 ૧ ,, કોદરદાસ સામગ્રીદાસ
 ૧ ,, મગનલાલ કોલ્યાણદાસ

બાદરપુરા.

- ૨ શ્રીયુત શંકરલાલ કાળીદાસ
 ૧ ,, નણુકોટલાલ હર્ષિભાઈ

ટાંકાકુડા.

- ૧ શ્રીયુત મનુજીદાસ ડસ્તુરદાસ
 ૧ ,, ઉમાનભાઈ ધર્મગમભાઈ
 ૧ ,, જમાલભાઈ જવાભાઈ
 ૧ ,, મોહનલાલ પ્રાણનાથ
 ૧ ,, દલસુખ હરીરામ
 ૧ ,, નગસિંઘ પલુ
 ૧ ,, જનકીદાસજી
 ૧ ,, સાકળચંદ મલુચંદ
 ૧ ,, હીરાચંદ વેણીચંદ

દેસણ.

- ૩ શ્રીયુત ઝાળીદાસ બહેચંદ
 ૧ ,, ગોવિંદરામ હરીરામ
 ૧ ,, દામોદર ભવાનીશંકર
 ૧ ,, ગોપાળસ્વામી
 ૧ ,, અબાલાલ દામોદર
 ૧ ,, પ્રેમાનંદ ગજનગમ
 ૧ ,, ચીમોડા દાકાડ સાહેબ
 ૧ ,, નિર્મલ વહાલજી
 ૧ ,, જીવગજ જગનલાલ
 ૧ ,, બાદર હીરાચંદ
 ૧ ,, જીવરાજ ભાઈચંદ
 ૧ ,, હીરાચંદ પદમશી
 ૧ ,, ભાઈચંદ રામચંદ
 ૧ ,, કોદર મયાચંદ
 ૧ ,, મુલચંદ રેવચંદ
 ૧ ,, વીરચંદ વેણીચંદ
 ૧ ,, કોદરલાલ મોતીચંદ
 ૧ ,, અમલાલાલ હીરાચંદ

મહિલાલ જીવરામ ગાંધીકૃત અન્ય પુસ્તકો.

અભિમન્યુનું યુદ્ધગમન— આ પુસ્તકમાં અભિમન્યુ
અમાવાનજી વિરતા હિત
હૃદયગ્રાવક સ્વપ્ન, ભાગલવર્ષની પ્રાચીન, અર્વાચીન તુલાન
વિષયો અદ્વાદશ શતીથી આવેખેલા છે. હંઆ ગ્રંથકે ક,
કીમત માત્ર ૦-૬-૦

સરસ્વતી લેખમાળા— આ લેખમાળાની અ ૧૨ ક
ના રૂપમાં કેટલાક મન -
ગ વાદ થોળેલા છે આ હિપગત 'ખાળસગ્રનુ દુ ખદાયકે પરિગાન
૧૨૫ પરિવર્તન' અને 'શ્વસુરગ્રહે સિધાવર્તી પુત્રોને માતાને
હિપદેશ છાયાદી વિષયો રસપૂર્ણે ભાષામાં લખેલા છે અગિન
કેવલ અધુનિકે અર્થ ખાળાએને અતરમાં હિતાગ્રવા લાવક
છે. કીમત માત્ર ૦-૨-૦

વસંત-સુલોચના— કેન્વાવિઠકની હૃદયવેધકે અભ્યાસક
તાદશ્ય ચિત્ર દર્શાવના, પતિ મહિ
પવિત્ર સિક્ક ના સમજાવનાર અને દગાના દુ ખદાયકે પરિગાન
પ્રતિતી કરાવનાર મામળાક નવલકથા પૃષ્ઠ લગભગ ૧૫
કીમત માત્ર ૦-૮-૦

ગ્રંથ પુસ્તકો સાથે ન ગાવનાર પાસેથી થોળેજ લેવાત નથી

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું —

મહિલાલ જીવરામ ગાંધી [જાદરકર]

રોડ માસ્તર, એ વી. સ્કુલ,

ગામ્પટ (મહિલાલ) તલોદ સ્ટેશન થઇને.

